

แผนแม่บท

การพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

คณะกรรมการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
(สำนักงาน กปร.)

แผนแม่บท
การพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗
(พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐)

คณะกรรมการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.)

"...ปลูกหญ้าแฝกเพื่อที่จะให้ดินนั้นพัฒนาขึ้นมาเป็นดินที่สมบูรณ์ โดยที่ปลูกหญ้าแฝกและทำคันกันไม่ให้
ตะกอนเหล่านั้นไหลลงไปในห้วย ก็สามารถฟื้นฟูได้อย่างดีหากว่าไม่ปฏิบัติเช่นนี้ดินนั้นจะหมดไปเลยเหลือแต่
ดินดานและทรายและดินที่อาจเป็นดินสมบูรณ์ก็ไหลลงไปในห้วย ทำให้ห้วยตื้นเขิน เมื่อห้วยตื้นเขิน
น้ำที่ลงมาจากภูเขาที่ท่วมในที่ราบและน้ำที่ลงมาจากเขาจะลงมาโดยเร็ว เพราะภูเขามีสันไม่น้อย
ทำให้น้ำลงมารวมอย่างฉับพลันและท่วม...."

พระราชดำรัส

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
ณ พระราชินิเวศมฤคทายวัน จังหวัดเพชรบุรี
วันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๔๑

เนื่องในกรณีพายุโซนร้อน “เซินกา” เคลื่อนตัวผ่านพื้นที่จังหวัดสกลนคร ทำให้ฝนตกและมีปริมาณน้ำฝน
สะสมเป็นจำนวนมากเป็นผลให้อ่างเก็บน้ำ “ห้วยทรายขมิ้น” ชำรุด หากปรับปรุงแล้วเสร็จควรปลูกหญ้าแฝก
รอบขอบอ่างเก็บน้ำดังกล่าว และให้ดำเนินการปลูกหญ้าแฝกบริเวณรอบขอบอ่างเก็บน้ำ ฝ่าย หรือพื้นที่อื่น ๆ
ที่มีความเหมาะสม เพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ และป้องกันการพังทลายของดินต่อไป

สรุปพระราชกระแสรับสั่ง
พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว
วันที่ ๒ สิงหาคม ๒๕๖๐

“...These days, the climate change appears to be one of the most frequent subjects of talk and discussion for the entire world and one of the big concerns that have long lingered in the hearts of many. The causes and effects of the problem tend to be obvious and inevitably accepted, but the mitigation of the problem remains uncertain on what might be the most reliable, effective and sustainable solutions, how fast we can implement the solutions and to what extent we can promote the solutions. Over the years, the vetiver system has acquired international territories and has been grown in over 100 countries.

The system has multifarious applications, attribute of environmental friendliness and potentials for beneficial and sustainable uses whether in soil and water conservation, slope and embankment stabilization, natural disaster mitigation, pollution mitigation, agroforestry management or balancing of ecosystems. In this light, the vetiver grass model promises a natural solution to mitigate effects of climate change...”

Inaugural Address of Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn
Delivered at the Opening Ceremony of the Fifth International Conference on Vetiver
Lucknow, India
On 28 October 2011

".....ทุกวันนี้ การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเป็นหนึ่งในประเด็นที่เป็นความกังวลใจ ที่มีการกล่าวถึงกันอยู่บ่อยครั้งในโลก สาเหตุและผลกระทบของปัญหานี้ดูเหมือนจะชัดเจนขึ้น และหลีกเลี่ยงไม่ได้ และเรายังไม่แน่ใจว่าวิธีใดจะเป็นวิธีการแก้ปัญหาที่เชื่อถือได้ มีประสิทธิภาพและยั่งยืน การแก้ปัญหานี้จะทำได้อย่างรวดเร็วหรือไม่และเราจะสามารถแก้ไขได้มากน้อยแค่ไหน
หลายปีที่ผ่านมา มีการนำระบบหญ้าแฝกไปใช้ในระดับนานาชาติและเติบโตในกว่า ๑๐๐ ประเทศ ซึ่งระบบหญ้าแฝกนี้ มีการประยุกต์ใช้ในหลากหลายรูปแบบ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีศักยภาพที่จะนำไปใช้ ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืนไม่ว่าจะเป็นในด้านการอนุรักษ์ดินและน้ำ การเสริมสร้างความแข็งแรงให้พื้นที่ลาดชัน และบริเวณริมตลิ่ง การบรรเทาภัยพิบัติจากธรรมชาติ การบรรเทาปัญหามลพิษ การจัดการวนเกษตรหรือ แม้แต่การสร้างสมดุลของระบบนิเวศ ในความหวังนี้ ตัวอย่างการใช้หญ้าแฝกสร้างความหวังที่จะเป็นหนึ่งใน วิธีการแก้ไขในวิถีธรรมชาติเพื่อบรรเทาผลกระทบจากปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ....."

คำแปลอย่างไม่เป็นทางการ
คำกล่าวเปิดการประชุมหญ้าแฝกนานาชาติ ครั้งที่ ๕
สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
ณ เมืองลักเนา ประเทศอินเดีย
วันที่ ๒๘ ตุลาคม ๒๕๕๔

คำนำ

แผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖-๒๕๗๐)

การพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกได้ดำเนินการภายใต้กรอบของแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริมาโดยตลอด นับตั้งแต่มีแผนแม่บทฯ ฉบับแรกเมื่อปี ๒๕๓๖ จนถึงปัจจุบัน มีแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกฯ มาแล้ว จำนวน ๖ ฉบับ ซึ่งแต่ละฉบับ มีสาระสำคัญที่แตกต่างกันไป ในระยะแรก ๆ จะเน้นที่การศึกษาวิจัยพื้นฐานและประยุกต์ ควบคู่ไปกับการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่กลุ่มเป้าหมาย ในระยะหลังนับตั้งแต่แผนแม่บทฯ ฉบับที่ ๓ เป็นต้นมา ได้เน้นการส่งเสริมและขยายผลการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายใต้การสนับสนุนและมีส่วนร่วมของหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งประชาชนและเกษตรกรในพื้นที่ การส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกในพื้นที่เสี่ยงภัยดินถล่มและมีความลาดชันสูง ตลอดจนการพัฒนาและสร้างภาคีเครือข่ายการจัดการความรู้ด้านหญ้าแฝก และการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) เป็นเครื่องมือในการติดตามผลการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกในการอนุรักษ์ดินและน้ำอย่างต่อเนื่อง

อย่างไรก็ดี ภายใต้การเปลี่ยนแปลงบริบทของโลก ทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม การแพร่ระบาดของโควิด-๑๙ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของนวัตกรรม เทคโนโลยีใหม่ ๆ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของประเทศไทย ความท้าทายใหม่ ๆ ด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภัยพิบัติที่มีความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งบางประเด็นมีความเชื่อมโยงโดยตรงต่อการใช้หญ้าแฝกมาเป็นเครื่องมือ ในการรับมือและควรได้รับการพิจารณาในการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกฯ เพื่อสนองพระราชปณิธานพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการสืบสาน รักษา ต่อยอด แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่ครอบคลุมทุกมิติของการอนุรักษ์ดินและน้ำ การเสริมสร้างรายได้ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การยกระดับคุณภาพชีวิต รวมถึงการรับมือกับความเสี่ยงใหม่ในบริบทโลกด้วย

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ในฐานะเลขานุการคณะกรรมการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งเป็นหน่วยงานกลางในการประสานและสนับสนุนการดำเนินงานสนองพระราชดำริเกี่ยวกับหญ้าแฝก จึงได้จัดทำแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐) ขึ้น เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน นำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผน ประสานงาน และจัดสรรทรัพยากร และขยายผล เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ไปยังเกษตรกรและประชาชนที่สนใจ เพื่อให้การสนองพระราชดำริด้านการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกดำเนินไปอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

โอกาสนี้ สำนักงาน กปร. ขอขอบคุณหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนเกษตรกรที่ให้ความคิดเห็นสำหรับการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐) ฉบับนี้ และขอขอบคุณสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในการร่วมจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐) ฉบับนี้ ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดีมา ณ โอกาสนี้

(นายปวิตร นวมะรัตน์)

เลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
รองประธานกรรมการอำนวยการโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
กรกฎาคม ๒๕๖๖

สารบัญ

	หน้า
ส่วนที่ ๑ บทสรุปผู้บริหาร	๑
ส่วนที่ ๒ ความเป็นมาของการขับเคลื่อนแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	
บทนำ	๔
ความเป็นมาและสถานการณ์การขับเคลื่อนการใช้หญ้าแฝกในประเทศไทย	๔
ส่วนที่ ๓ ผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๕)	
ผลการดำเนินการตามเป้าหมาย	๑๑
ผลการดำเนินการตามแนวทางและมาตรการ	๑๒
ประเด็นปัญหาในการขับเคลื่อนการใช้หญ้าแฝกในระยะแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๕)	๑๙
ส่วนที่ ๔ แผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)	
นโยบาย ทิศทางการพัฒนา และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ	๒๕
แนวคิดและหลักการของแผนแม่บทฯ	๒๙
สาระสำคัญของแผนแม่บทฯ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐)	๓๒
การขับเคลื่อนแผนไปสู่การปฏิบัติ	๓๖
ตัวชี้วัดความสำเร็จตามแผนแม่บทฯ	๔๗
เอกสารอ้างอิง	๔๘
ภาคผนวก	๕๓
ภาคผนวก ก ประมวลพระราชดำริการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	๕๕
ภาคผนวก ข ผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกด้วย PESTEL Analysis	๗๗
ภาคผนวก ค ผลการวิเคราะห์ขีดสมรรถนะของการขับเคลื่อนการใช้หญ้าแฝก SWOT Analysis	๘๑
ภาคผนวก ง ผลการวิเคราะห์กลยุทธ์การขับเคลื่อนการใช้หญ้าแฝกโดย TOWS Matrix	๘๗
ภาคผนวก จ คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการและอนุกรรมการโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	๙๑

ส่วนที่ ๑ บทสรุปผู้บริหาร

แผนแม่บทการพัฒนาและธรรมาภิบาลการใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) ฉบับนี้ ถือเป็นแผนหลักของประเทศไทยด้านการพัฒนาและธรรมาภิบาลส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่เป็นกรอบการดำเนินงานขับเคลื่อนการใช้หญ้าแฝกให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การจัดทำแผนแม่บทฯ ฉบับนี้ได้นำกรอบการพัฒนาประเทศ ตั้งแต่ในระดับของยุทธศาสตร์ชาติ หมายความว่าตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ โมเดลการพัฒนาเศรษฐกิจแบบเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว (BCG: Bio - Circular - Green Economy) ซึ่งทั้งหมดนี้มีความเชื่อมโยงอยู่บนฐานคิดตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy : SEP) ตลอดจนความเคลื่อนไหวของประชาคมโลก ตามทิศทางของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติ (Sustainable Development Goals : SDGs) โดยมุ่งเน้นการขับเคลื่อนการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ พื้นฟูพื้นที่ที่มีความเสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อม ขยายผลไปสู่การใช้หญ้าแฝกเพื่อลดทอนความเสี่ยงภัยดินถล่ม เพิ่มพูนประโยชน์จากการใช้หญ้าแฝกในเชิงคุณค่าและมูลค่าบนฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ควบคู่ไปกับการสร้างความตระหนักรู้และเข้าใจต่อการใช้หญ้าแฝกอย่างครบวงจร และพลิกโฉมการสื่อสารเกี่ยวกับหญ้าแฝก โดยการบูรณาการทำงานร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวทางในการธรรมาภิบาลส่งเสริมขับเคลื่อนการใช้หญ้าแฝก ได้กำหนดเป้าหมายและแนวทางการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรมในห้วงระยะ ๕ ปีข้างหน้า เพื่อให้สามารถสัมฤทธิ์ผลได้ตามเจตนารมณ์และรับมือกับยุคสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและแรงกดดันได้อย่างเท่าทัน ดังนั้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายข้างต้น แผนแม่บทฯ ฉบับนี้ จึงได้กำหนดประเด็นการขับเคลื่อนที่สำคัญ ๓ ประการ คือ

- (๑) นำเสนอหญ้าแฝกในฐานะเป็นเครื่องมือหนุนเสริมหรือนวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation) ที่เกิดขึ้นจากแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสืบสาน รักษา ต่อยอด ตามพระราชปณิธานของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งในเรื่องของการอนุรักษ์ดินและน้ำ การสร้างเสริมรายได้ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การยกระดับคุณภาพชีวิต รวมถึงการรับมือกับความเสี่ยงใหม่ในบริบทโลก
- (๒) มีกลุ่มเป้าหมายของการขับเคลื่อน คือ “สังคมไทย – วิถีไทย – คนไทย และสังคมโลก” ได้แก่
 - **สังคมไทย** - ที่ประกอบสร้างจากความหลากหลายของผู้คน ท่ามกลางกระแสความทันสมัยและบริบทดั้งเดิมของสังคมไทย ทั้งในพื้นที่สังคมเมือง กึ่งเมืองกึ่งชนบท และสังคมชนบท
 - **วิถีไทย** - โดยเฉพาะวิถีการทำกินของเกษตรกรไทยที่เชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีใหม่ รวมถึงวิถีการทำอยู่ทำกินแบบมีภูมิคุ้มกันและรับมือได้อย่างเท่าทันกับแนวคิดของทุนนิยมเสรี
 - **คนไทย** - ที่ประกอบสร้างจากคนทุกกลุ่มวัย
 - **สังคมโลก** - เพื่อนำเสนอประเทศไทยในฐานะที่เป็นผู้นำทางด้านองค์ความรู้และการประยุกต์ใช้หญ้าแฝก รวมถึงการเป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการ
- (๓) หญ้าแฝกได้รับการยอมรับว่าเป็นเครื่องมือที่สนับสนุนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งท้ายที่สุดแล้วจะนำไปสู่เป้าหมายสุดท้าย คือ

“สนองแนวพระราชดำริการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน”

โดยมียุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อน ๓ ยุทธศาสตร์ ภายใต้ชื่อ “สืบสาน รักษา ต่อยอด”

- (๑) ยุทธศาสตร์ที่ ๑ “สืบสาน...วัฒนธรรมการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ตามแนวพระราชดำริ” ยุทธศาสตร์นี้อยู่ภายใต้กรอบคิดของการสืบสานแนวทางการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกตามแนวพระราชดำริ ที่ให้ความสำคัญของการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ เพื่อเชื่อมโยงไปสู่ผลผลิตที่ดีขึ้น
- (๒) ยุทธศาสตร์ที่ ๒ “รักษา...เผยแพร่และสร้างองค์ความรู้การใช้หญ้าแฝกสู่การเป็นนวัตกรรมเพื่อสังคม” ยุทธศาสตร์นี้เป็นการสร้างและบริหารจัดการองค์ความรู้ในการใช้หญ้าแฝกในมิติการลดทอนความเสี่ยงภัยทางสิ่งแวดล้อม การสร้างภูมิคุ้มกันในการบรรเทาผลกระทบจากดินถล่ม รวมทั้งมิติทางเศรษฐกิจตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การสื่อสารประชาสัมพันธ์ เพื่อชี้ภาพลักษณ์ของการใช้หญ้าแฝกในฐานะที่เป็นนวัตกรรมเพื่อสังคมที่มีผลประโยชน์เกิดขึ้นต่อประชาชนและสังคมโดยรวมอย่างแท้จริง
- (๓) ยุทธศาสตร์ที่ ๓ “ต่อยอด...ขยายผลสู่การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายในระดับชุมชน สังคม ประเทศ และนานาชาติ” โดยยุทธศาสตร์นี้มุ่งต่อยอด...ขยายผลสู่การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายในระดับชุมชน สังคม ประเทศ และนานาชาติ ยุทธศาสตร์นี้มุ่งเน้นการสร้างขยายผลการใช้หญ้าแฝกในมิติเครือข่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทั้งในแง่ของการเร่งสร้างกลุ่มเป้าหมายใหม่ในประเทศ และเชื่อมโยงการเรียนรู้กับเครือข่ายนานาชาติ

สำหรับการบริหารจัดการแผนแม่บทฯ ฉบับนี้ ได้ประยุกต์ใช้แนวคิดการบริหารแผนแบบมีส่วนร่วม ภายใต้กลไกการขับเคลื่อนแผนแม่บทฯ ที่ประกอบด้วย สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) มีบทบาทเป็นฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการและอนุกรรมการที่เกี่ยวข้อง ตามคำสั่งของคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ ๒/๒๕๖๕ ได้แก่ คณะกรรมการอำนวยการโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ คณะอนุกรรมการด้านวิชาการและติดตามประเมินผล และคณะอนุกรรมการด้านส่งเสริม ขยายผล เผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ หน่วยงานที่มีพันธกิจที่เกี่ยวข้อง และศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยมีเป้าหมายของแผนแม่บทฯ คือ “สืบสานวัฒนธรรมการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ และเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์และสร้างองค์ความรู้เพื่อขยายผลการใช้หญ้าแฝกในฐานะนวัตกรรมเพื่อสังคม”

แผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗
(พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐)

วิสัยทัศน์

“สนองแนวพระราชดำริการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน”

ยุทธศาสตร์

สืบสาน...วัฒนธรรมการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ตามแนวพระราชดำริ
รักษา... เผยแพร่และสร้างองค์ความรู้การใช้หญ้าแฝกสู่การเป็นนวัตกรรมเพื่อสังคม
ต่อยอด... ขยายผลสู่การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายในระดับชุมชน สังคม ประเทศ และนานาชาติ

การขับเคลื่อน

การบริหารจัดการแผนแบบมีส่วนร่วม
ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโดยมี
สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อ
ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจาก
พระราชดำริ (สำนักงาน กปร.)
เป็นหน่วยงานหลักในฐานะ
ฝ่ายเลขานุการ

- คณะกรรมการอำนวยการโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้
หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
- คณะอนุกรรมการด้านวิชาการและติดตามประเมินผล
- คณะอนุกรรมการด้านการส่งเสริม ขยายผล เผยแพร่
และประชาสัมพันธ์
- หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน)
- ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

แผนปฏิบัติการระยะ ๑ ปี และ ๕ ปี

เป้าหมาย

"สืบสานวัฒนธรรมการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ และเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์
และสร้างองค์ความรู้เพื่อขยายผลการใช้หญ้าแฝกในฐานะนวัตกรรมเพื่อสังคม"

ส่วนที่ ๒

ความเป็นมาของการขับเคลื่อนแผนแม่บท การพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

๑. บทนำ

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาและป้องกันการชะล้างพังทลายของดินและการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเพื่อให้เกิดความยั่งยืน จึงได้พระราชทานพระราชดำริให้นำหญ้าแฝกมาใช้เพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ รวมทั้งฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นต้นมา ซึ่งการดำเนินงานสนองพระราชดำริด้านหญ้าแฝก มีคณะกรรมการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ รับผิดชอบในด้านนโยบาย และมีสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) เป็นฝ่ายเลขานุการ ทำหน้าที่ในการประสานหน่วยงานต่าง ๆ มาโดยตลอด โดยดำเนินการภายใต้แผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งได้มีการจัดทำมาแล้วรวม ๖ ฉบับ

เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๖๔ แผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๖ ได้สิ้นสุดลง และได้มีการขยายกรอบระยะเวลาใช้แผนแม่บทฯ ดังกล่าวต่อไปอีก ๑ ปี จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๖๕ เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐ แผนแม่บทศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๕ และแผนปฏิบัติการสำนักงาน กปร. พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๖๕ ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ดำเนินการไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพสูงสุด จึงเห็นควรให้มีการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) และแผนปฏิบัติการภายใต้แผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) เพื่อเป็นกรอบแนวทางการดำเนินงานพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกให้เกิดประสิทธิผลต่อไป

๒. ความเป็นมาและสถานการณ์การขับเคลื่อนการใช้หญ้าแฝกในประเทศไทย

แนวคิดการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ได้รับการส่งเสริมครั้งแรกเมื่อราวทศวรรษที่ ๑๙๘๐ โดยธนาคารโลก (World Bank) ได้ส่งเสริมเป็นทางเลือกเพื่อการป้องกันการชะล้างหน้าดินซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ที่ทำให้ดินขาดความอุดมสมบูรณ์มาเป็นเวลาพอสมควร เนื่องจากมีคุณสมบัติที่เหมาะสมในการอนุรักษ์ดินและน้ำ โดยการปลูกเป็นแนวรั้วกันตามแนวระดับ และได้มีการศึกษา ทดลองใช้อย่างได้ผลดีในหลายประเทศแถบเอเชีย และในอีกกว่า ๑๒๐ ประเทศทั่วโลก (Grimshaw, ๒๐๐๐)

สำหรับประเทศไทย การริเริ่มการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำกล่าวถึงครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๓๔ โดยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้ทรงศึกษาเรื่องการใช้หญ้าแฝกในการอนุรักษ์ดินและน้ำจากเอกสารของธนาคารโลก ซึ่งนาย Richard Grimshaw ผู้อำนวยการด้านการเกษตรของธนาคารโลกในขณะนั้น ได้ทูลเกล้าฯ ถวาย ประจวบกับช่วงเวลาดังกล่าว ประเทศไทยกำลังเผชิญกับวิกฤติการชะล้างพังทลายของดินที่เกิดขึ้นในหลายภูมิภาคของประเทศ กอปรกับ

ลักษณะการใช้ประโยชน์ที่ดินทางการเกษตร ที่ส่งผลเสียต่อคุณภาพความอุดมสมบูรณ์ของดิน รวมถึงการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าไม้เพื่อการเกษตร พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จึงมีพระราชดำริเกี่ยวกับการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำเป็นครั้งแรก เมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๓๔ ความว่า “...ให้ศึกษา ทดลองปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายของดินในศูนย์ศึกษา การพัฒนาฯ และพื้นที่อื่น ๆ โดยให้พิจารณาปลูกตามความเหมาะสมของภูมิประเทศ และควรเก็บรวบรวม ข้อมูลเกี่ยวกับผลการศึกษา ทดลอง ให้ครอบคลุมทุกด้านด้วย...” และพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับ หญ้าแฝกเรื่อยมาตลอดรัชสมัยรวม ๓๒ ครั้ง (ภาคผนวก ก) ด้วยทรงตระหนักว่า วิธีการดังกล่าวสามารถช่วย แก้ปัญหา และมีความสะดวกสำหรับเกษตรกร เพราะอาศัยการดูแลเพียงเล็กน้อย เป็นเทคโนโลยีแบบง่าย ๆ และประหยัดค่าใช้จ่ายเมื่อเปรียบเทียบกับวิธีอื่น (คณะทำงานวางแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์ การใช้หญ้าแฝก, ๒๕๓๖; คณะทำงานวางแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก, ๒๕๔๙; คณะอนุกรรมการด้านวิชาการการวางแผนและติดตามประเมินผลการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก, ๒๕๔๐)

จากแนวพระราชดำริข้างต้น ทำให้มีการจัดตั้ง “คณะกรรมการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ” กำหนดให้กรมพัฒนาที่ดิน เป็นหน่วยงานกลางมีหน้าที่ในการเพาะพันธุ์ ขยายพันธุ์ และแจกจ่ายพันธุ์ และสำนักงาน กปร. ร่วมรับผิดชอบในการร่วมแจกจ่ายพันธุ์ เพื่อไม่ให้เกิดความคลาดเคลื่อนและใช้ชนิดพันธุ์ที่ผิด ที่อาจสร้างความเสียหายให้แก่พื้นที่ทางการเกษตร สำหรับ หญ้าแฝกที่ใช้ในการส่งเสริมในขณะนั้น ได้แก่ *Vetiveria zizanioides* (ปัจจุบันใช้ว่า *Chrysopogon zizanioides*) ซึ่งเป็นชนิดพันธุ์ที่ธนาคารโลกได้ศึกษาทดลอง และพบว่าให้ผลดีที่สุดในการป้องกันการพังทลาย ของดิน (คณะทำงานวางแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก, ๒๕๓๖)

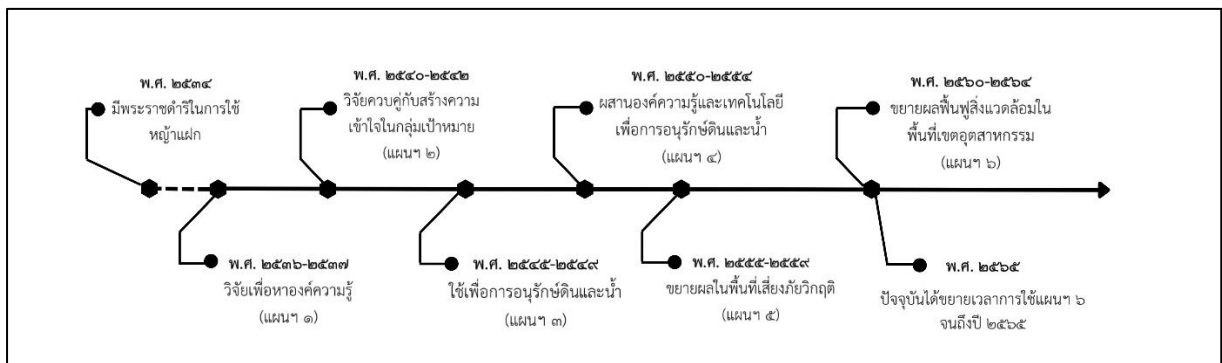
การขับเคลื่อนการใช้ประโยชน์หญ้าแฝกของประเทศไทย โดยการบูรณาการทำงานร่วมกันของ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีแผนแม่บทฯ เป็นกลไกในการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรมได้ เริ่มต้นขึ้นในแผนแม่บทฯ ฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๓๖ - ๒๕๓๗) ซึ่งในระยะเริ่มแรกของแผนนี้ เน้นไปที่การศึกษาวิจัยทั้งการวิจัยพื้นฐาน เพื่อเพิ่มพูนองค์ความรู้ และงานวิจัยประยุกต์ เพื่อให้สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการปฏิบัติการ หรือใช้ประโยชน์ได้แท้จริงต่อไป ถัดมาในแผนแม่บทฯ ฉบับที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๔๐ - ๒๕๔๒) ทิศทางการขับเคลื่อน ยังคงให้ความสำคัญต่อเนื่องในการศึกษาวิจัย รวมถึงได้ขยายผลในแง่ของการสร้างความรู้ความเข้าใจ ให้แก่กลุ่มเป้าหมายด้วย เพื่อเป็นการติดต่อทางปัญญาในการนำไปประยุกต์ใช้ต่อไป กระทั่งในแผนแม่บทฯ ฉบับที่ ๓ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙) ทิศทางการขับเคลื่อนได้เข้าสู่ระบของการนำไปใช้ประโยชน์จริงในพื้นที่ ดังนั้น การดำเนินงานในระยะเวลาของแผนแม่บทฯ ฉบับนี้ จึงให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมและขยายผล การใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ รวมถึงการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้ การสนับสนุนและการมีส่วนร่วมของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งภาคประชาชนและเกษตรกร ในพื้นที่

เมื่อเข้าสู่ระยะของการขับเคลื่อนตามแผนแม่บทฯ ฉบับที่ ๔ (พ.ศ. ๒๕๕๐ - ๒๕๕๔) จึงเป็นช่วงเวลา ของการขับเคลื่อนที่มีการผสมผสานของการนำเอาองค์ความรู้และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง มาประยุกต์ใช้ให้ สอดคล้องและเหมาะสมแก่การใช้ประโยชน์หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ เพื่อให้เกิดการบูรณาการของ การใช้ประโยชน์หญ้าแฝกให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีที่เหมาะสมและเกิดประโยชน์จริงแก่พื้นที่ จนต่อเนื่องมา ในแผนแม่บทฯ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๕๕ - ๒๕๕๙) ที่นอกเหนือจากเป้าหมายในการวิจัยเพื่อเพิ่มศักยภาพ ในการใช้หญ้าแฝกแล้ว ยังเน้นการส่งเสริมให้มีการใช้หญ้าแฝกควบคู่กับการปรับปรุง และฟื้นฟูสภาพ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงขยายผลการขับเคลื่อนออกไปสู่ประเด็นการลดทอนความเสี่ยงภัย

พิบัติดินถล่มและน้ำป่าไหลหลากในเขตพื้นที่วิกฤต ซึ่งนับได้ว่าเป็นการขยายผลการใช้ประโยชน์หญ้าแฝกที่เข้าไปตอบสนองกับปัญหาเร่งด่วนฉุกเฉิน ที่ท้าทายกับการสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนในพื้นที่เสี่ยง โดยมีแนวทางในการดำเนินการ ๓ ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษา วิจัย ด้านการจัดการองค์ความรู้ และด้านการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์ และแผนแม่บทฯ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๕) มีจุดเน้นไปที่เน้นการปลูกหญ้าแฝกร่วมกับแนวคิดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต และการปลูกหญ้าแฝกร่วมกับไม้ยืนต้นที่มีรากแก้วในพื้นที่เสี่ยงภัยดินถล่มและความลาดชันสูง การพัฒนาและสร้างภาคีเครือข่ายการจัดการความรู้ด้านหญ้าแฝก และการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System : GIS) เป็นเครื่องมือในการติดตามผลการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกในการอนุรักษ์ดินและน้ำอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้น เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมของทิศทางการขับเคลื่อนของแผนแม่บทฯ ตั้งแต่ฉบับที่ ๑ - ๖ สามารถสรุปภาพรวมทิศทางการขับเคลื่อนได้ดังแผนภาพ

แผนภาพที่ ๒-๑ ทิศทางการขับเคลื่อนการใช้หญ้าแฝกในแผนแม่บทฯ ฉบับที่ ๑ - ๖
ที่มา: ดัดแปลงจาก สำนักงาน กปร. (๒๕๕๙)

สรุปทิศทางการขับเคลื่อนแผนแม่บท
การพัฒนาและธรรมาภิบาลการใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
ฉบับที่ ๑ - ๗

แผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)

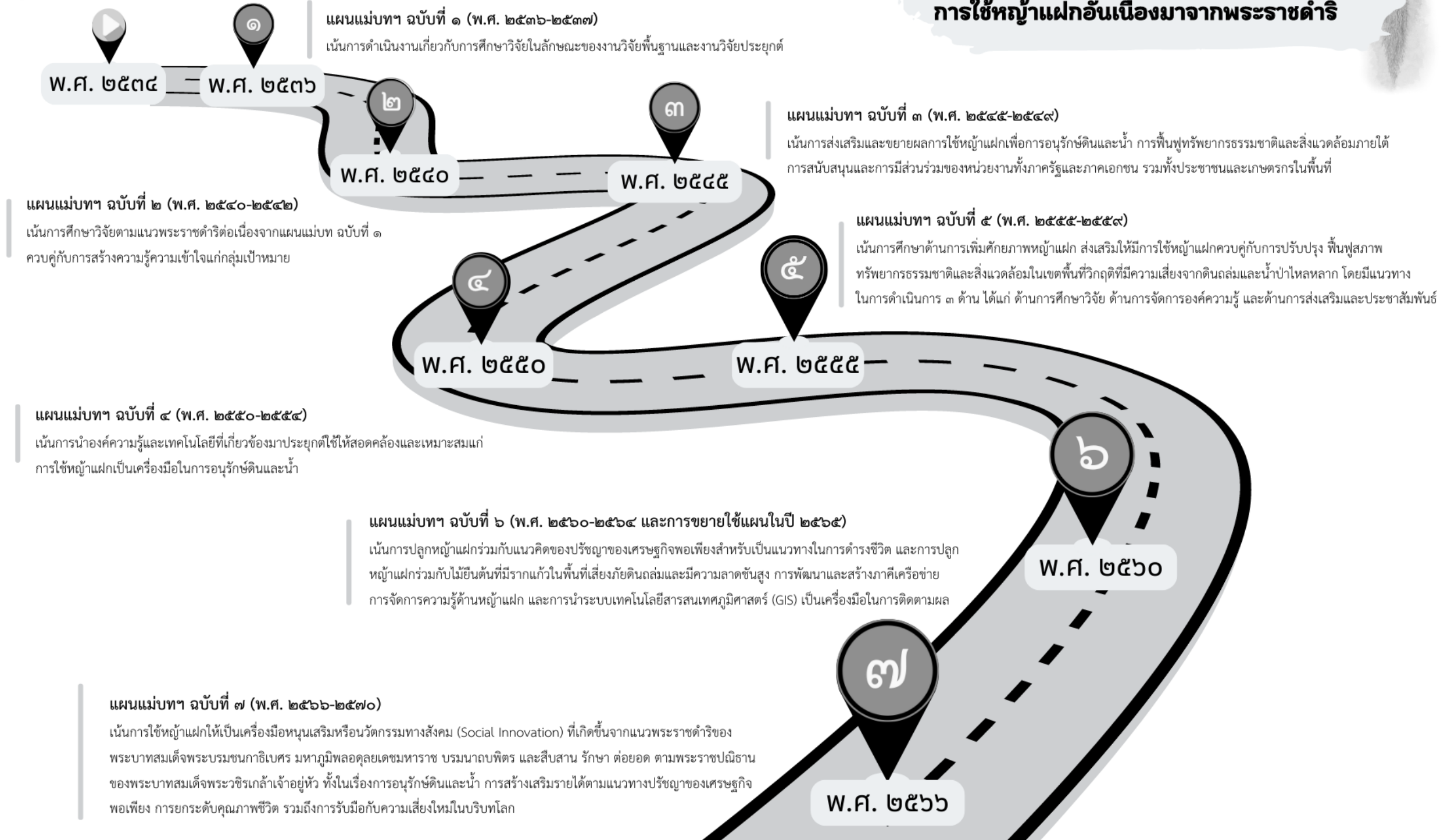

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

พระราชทานพระราชดำริแก่นายสุเมธ ตันติเวชกุล ในการศึกษาทดลองการปลูกหญ้าแฝก

ทิศทางการขับเคลื่อนแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ส่วนที่ ๓

ผลการดำเนินงานตามแผนแม่บท

การพัฒนาและอนุรักษ์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๕)

๑. ผลการดำเนินการตามเป้าหมาย

แผนแม่บทการพัฒนาและอนุรักษ์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๕) และการขยายกรอบระยะเวลาใช้แผนแม่บทฯ เพิ่มเติมในปี พ.ศ. ๒๕๖๕ กำหนดเป้าหมายในการดำเนินงานออกเป็น ๒ ส่วน คือ

๑) เป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ มีพื้นที่ดำเนินการประกอบด้วย ๒ ส่วน คือ พื้นที่ที่มีปัญหาการชะล้างพังทลายปานกลางและสูงในพื้นที่เกษตรกรรม และพื้นที่ที่มีปัญหาการชะล้างพังทลายที่เป็นพื้นที่นอกภาคเกษตรกรรม รวมเฉลี่ยปีละ ๖๕๐,๐๐๐ ไร่ต่อปี

๒) เป้าหมายเพื่อการฟื้นฟูคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยพื้นที่ใช้ประโยชน์ด้านการเกษตร และพื้นที่ปรับปรุงสภาพแวดล้อม รวมเฉลี่ยปีละ ๖๕,๐๐๐ ไร่ต่อปี

ผลการดำเนินการที่เกิดขึ้น พบว่า มีผลงานที่บรรลุได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้เป็นอย่างดี โดยปรากฏผลว่า มีการส่งเสริมพันธุ์กล้าหญ้าแฝกและอนุรักษ์การใช้ประโยชน์ผ่านหน่วยงานต่าง ๆ รวมกว่า ๑,๘๒๐,๗๔๐,๒๓๔ กล้า ดังนี้

๑) กรมพัฒนาที่ดิน ผลิตและแจกจ่ายกล้าหญ้าแฝก ระหว่างปี ๒๕๖๐ - ๒๕๖๕ จำนวนรวม ๑,๕๕๐,๐๕๒,๐๐๐ กล้า คิดเป็นพื้นที่ส่งเสริมการปลูกรวม ๓,๙๔๙,๖๖๐ ไร่ ซึ่งปรากฏทั้งในส่วนในพื้นที่โครงการพระราชดำริ พื้นที่เกษตรกรรม พื้นที่ลาดชัน พื้นที่ไหลถล่ม และพื้นที่รอบแหล่งน้ำ เป็นต้น

๒) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช ผลิตและส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกในพื้นที่บริการรวม ๗๙,๖๐๐,๐๐๐ กล้า คิดเป็นพื้นที่ส่งเสริมการปลูก ๒๔,๘๗๕ ไร่ จำแนกเป็นการดำเนินการภายใต้การสนับสนุนของสำนักงาน กปร. จำนวน ๒๔,๓๐๐,๐๐๐ กล้า คิดเป็นพื้นที่ ๗,๕๙๓.๗๕ ไร่ และงบประมาณจากหน่วยงานจำนวน ๕๕,๓๐๐,๐๐๐ กล้า คิดเป็นพื้นที่ ๑๗,๒๘๑.๒๕ ไร่

๓) กรมป่าไม้ ผลิตและส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝก โดยการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงาน กปร. รวม ๗๐,๕๐๐,๐๐๐ กล้า ครอบคลุมพื้นที่ดำเนินการใน ๔ รูปแบบ คือ การปลูกในแปลงฟื้นฟูสภาพป่า พื้นที่ลาดชันและพื้นที่เสี่ยงต่อการชะล้างพังทลาย พื้นที่แปลงที่ดินทำกินของราษฎร และการปลูกเพื่อเป็นแปลงสาธิตและแหล่งเรียนรู้

๔) หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา ผลิตและส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกในพื้นที่บริการ ภายใต้หน่วยงานของสำนักงานทหารพัฒนา หน่วยบัญชาการทหารพัฒนา (สทพ.นทพ.) จำนวน ๖ แห่ง อัตราการผลิตหญ้าแฝกเพื่อปลูก รวมอยู่ที่ปีละ ๑,๒๐๐,๐๐๐ กล้า ในระยะ ๕ ปี จำนวนทั้งสิ้น ๗,๒๐๐,๐๐๐ กล้า รวมถึงได้ส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกจากกล้าพันธุ์ที่ผลิตขึ้น

นอกจากหน่วยปฏิบัติการที่ดำเนินการผลิต แจกจ่าย และส่งเสริมการปลูกในกลุ่มเป้าหมาย ดังที่กล่าวข้างต้น ด้านการส่งเสริมการปลูกและการใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝก พบว่า มีหน่วยงานดำเนินการขับเคลื่อน โดยรับการสนับสนุนกล้าพันธุ์จากกรมพัฒนาที่ดินในช่วงแผนแม่บทฯ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๕) ประกอบด้วย (ตารางที่ ๔-๑)

แผนแม่บทการพัฒนาและธรรมาภิบาลการใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐)

ตารางที่ ๔-๑ ผลการดำเนินการรณรงค์และส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกตามแนวพระราชดำริของหน่วย ที่รับการสนับสนุนกล้าพันธุ์หญ้าแฝกจากกรมพัฒนาที่ดิน ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๕

ที่	หน่วยงาน	จำนวน (กล้า)
๑	สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม	๑๒,๐๙๖,๔๖๖
๒	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)	๑๑,๙๗๘,๗๐๐
๓	กรมเจ้าท่า	๔๕,๐๐๐
๔	กรมทางหลวง	๗,๒๘๖,๒๘๖
๕	กรมทางหลวงชนบท	๖๓๙,๐๐๐
๖	กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ	๑๒๐,๐๐๐
๗	การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย	๒๕๐,๐๐๐
๘	บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)	๗๕,๕๐๐
๙	ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	๑๒,๕๐๐,๐๐๐
๑๐	ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ	๓,๘๙๒,๐๐๐
๑๑	ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	๑๕,๐๖๖,๐๐๐
๑๒	ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	๑๑,๕๐๐,๐๐๐
๑๓	ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	๑,๑๘๐,๐๐๐
๑๔	ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	๑๓๐,๐๐๐
รวมทั้งสิ้น		๗๖,๗๕๘,๙๕๒

ปัญหาและอุปสรรค

การขับเคลื่อนตามเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ และเพื่อการฟื้นฟูคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ตามแผนแม่บทฯ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๕) มีปัญหาและอุปสรรค สรุปได้ดังนี้

๑) มีข้อจำกัดในระบบติดตามผลการขับเคลื่อนที่ปรากฏใน ๒ ระบบ ทั้งในมิติการผลิตกล้าที่รวบรวมข้อมูลการผลิตเป็นจำนวนกล้า และในมิติการรณรงค์ส่งเสริมการปลูกที่ระบุการติดตามผลการดำเนินงานเป็นจำนวนไร่ ซึ่งมีข้อเสนอแนะในการกำหนดตัวชี้วัดผลการดำเนินงานในระยะต่อไปใน ๒ ลักษณะ ที่มีทั้งในมิติการผลิตและการส่งเสริมการปลูก

๒) เกษตรกรมีความต้องการกล้าหญ้าแฝกในอัตราที่สูง และมีแนวโน้มว่าจะไม่สอดคล้องกับอัตราการผลิตกล้าที่มีอยู่ในปัจจุบัน

๒. ผลการดำเนินการตามแนวทางและมาตรการ

แผนแม่บทการพัฒนาและธรรมาภิบาลการใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๕) กำหนดแนวทางและมาตรการดำเนินการออกเป็น ๕ ด้าน ได้แก่ (๑) ด้านการศึกษา วิจัย (๒) ด้านการจัดการองค์ความรู้ (๓) ด้านการส่งเสริม (๔) ด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และ (๕) ด้านการบริหารจัดการ มีผลการดำเนินงานที่เกิดขึ้นตามหัวเวลาดังกล่าวปรากฏสาระสำคัญ โดยสรุปดังนี้

๑) ด้านการศึกษา วิจัย

กำหนดเป้าหมายในการขับเคลื่อนออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ (๑) งานศึกษาวิจัยมีส่วนร่วมการนำไปใช้ประโยชน์ในการป้องกันปัญหาในพื้นที่วิกฤตหรือพื้นที่ทางการเกษตรมากขึ้น (๒) สร้างองค์ความรู้ใหม่เฉพาะด้านเกี่ยวกับเทคนิค วิธี รูปแบบที่มีความเหมาะสมสำหรับแต่ละสภาพปัญหาและไม่ยุ่งยากซับซ้อนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และ (๓) ระบบข้อมูลการศึกษา วิจัย มีมาตรฐาน ครบถ้วน และทันสมัย

ผลการดำเนินการ

ภายใต้แผนแม่บทฯ ฉบับที่ ๖ มีหน่วยงานที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนด้านการศึกษา วิจัยจากสำนักงาน กปร. จำนวน ๗ หน่วยงาน รวมจำนวน ๑๔ เรื่อง ประกอบด้วย ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน ๔ เรื่อง ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทอหงษ์อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน ๓ เรื่อง กรมพัฒนาที่ดิน และมหาวิทยาลัยพะเยา หน่วยงานละ ๒ เรื่อง และศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรมชลประทาน หน่วยงานละ ๑ เรื่อง รวมจำนวนงบประมาณที่ให้การสนับสนุนทั้งสิ้น ๘,๙๐๑,๘๒๐ บาท

อนึ่ง นอกจากโครงการวิจัยที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงาน กปร. ที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ในห้วงเวลาดังกล่าวจากการรายงานผลการดำเนินการที่เกิดขึ้น พบผลการศึกษาวิจัย ที่เกิดจากหน่วยงานต้นสังกัดให้การสนับสนุน รวมจำนวน ๑๙ เรื่อง จาก ๒ หน่วยงาน ได้แก่ กรมพัฒนาที่ดิน จำนวน ๑๖ เรื่อง และกรมชลประทาน จำนวน ๓ เรื่อง ทั้งนี้สำหรับงานวิจัยที่เกิดขึ้นครอบคลุมทั้งด้านการพัฒนาปรับปรุงพันธุ์ การศึกษาประสิทธิภาพ และการศึกษาความเหมาะสมของหญ้าแฝกในบริบทแต่ละพื้นที่ ทั้งในพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่วิกฤตภัยพิบัติ ซึ่งนอกจากงานวิจัยที่เกิดขึ้นจากการสนับสนุนของสำนักงาน กปร. ภายใต้ห้วงเวลาแผนแม่บทฯ ฉบับที่ ๖ พบว่า มีหน่วยงานและภาคส่วนอื่นที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการศึกษาวิจัยภายใต้งบประมาณจากต้นสังกัด เช่น กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม นอกจากนี้ยังปรากฏผลงานวิจัยวิทยานิพนธ์ ที่มีการเผยแพร่บทความในวารสารวิชาการของฐานข้อมูลระดับชาติอีก ๓๐ บทความ

ด้านการจัดระบบข้อมูลการศึกษา วิจัย ให้ครบถ้วนและทันสมัยนั้น พบว่า มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ได้เป็นหน่วยงานหลักในการรวมผลการศึกษาวิจัยที่เกิดขึ้น ผ่านฐานข้อมูลออนไลน์ จำนวนกว่า ๒๙๙ รายการ

ปัญหาและอุปสรรค

(๑) การสื่อสารผลการวิจัยด้านหญ้าแฝกสู่การรับรู้ของสาธารณชน ยังต้องการการขับเคลื่อนที่เข้มข้นต่อไป รวมถึงการสื่อสารผลงานวิจัยที่เข้าใจง่ายและเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายในแต่ละกลุ่ม

(๒) การศึกษาวิจัยยังต้องการงานวิจัยเชิงสังคมที่สะท้อนผลลัพธ์ของการใช้หญ้าแฝกที่เชื่อมโยงไปสู่ประเด็นเศรษฐกิจ เช่น การได้ผลผลิตที่ดีขึ้น และผลได้ในมิติทางสังคมอื่น ๆ เพื่อเชื่อมโยงการมองเห็นผลประโยชน์จากการใช้หญ้าแฝกอย่างเป็นรูปธรรม

(๓) การศึกษาวิจัยยังต้องการเนื้อหาการใช้หญ้าแฝก ที่เชื่อมโยงกับการมองอนาคตถึงความท้าทายความเสี่ยงใหม่ที่เป็นภัยคุกคาม โดยเฉพาะประเด็นการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ภัยพิบัติ รวมถึงมาตรการกีดกันทางการค้าจากการทำเกษตรที่ไม่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

๒) ด้านการจัดการองค์ความรู้

กำหนดเป้าหมายเพื่อให้เกษตรกรหรือกลุ่มเป้าหมายมีการใช้เทคโนโลยีหญ้าแฝกอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ และเหมาะสมกับสภาพปัญหาในพื้นที่

ผลการดำเนินการ

ผลการดำเนินการ พบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อการส่งเสริม/การพัฒนาชุดความรู้ การศึกษาวิจัย และศูนย์การเรียนรู้ เพื่อเป็นศูนย์กลางกระจายข้อมูลความรู้ไปสู่กลุ่มเป้าหมาย และเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถใช้หญ้าแฝกได้อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการและสอดคล้องไปกับบริบทของพื้นที่ อาทิ

(๑) กรมพัฒนาที่ดิน พัฒนาระบบสารสนเทศติดตามการส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกของพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ ซึ่งสามารถใช้เป็นฐานในการติดตามและชุดข้อมูลของการดำเนินการที่ผ่านมาในอดีต (<http://eis.ldd.go.th/lddeis/vgt.aspx>) พร้อมกันนี้ได้ดำเนินการพัฒนาสถานีพัฒนาที่ดินทั่วประเทศให้เป็นแหล่งเรียนรู้และศูนย์ให้คำปรึกษา สำหรับการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝก

(๒) กรมป่าไม้ จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริใน ๓ พื้นที่ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเพชรบูรณ์ และจังหวัดสกลนคร เพื่อเป็นแหล่งศึกษา สาธิต และการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝกในพื้นที่ดำเนินการและพื้นที่ข้างเคียง

(๓) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช จัดตั้งศูนย์สาธิตการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกด้านป่าไม้ ในพื้นที่ ๖ จังหวัด เพื่อเป็นศูนย์จัดการและการเผยแพร่องค์ความรู้ด้านการใช้ประโยชน์หญ้าแฝกในบริบทพื้นที่เกษตรกรรมและชุมชนโดยรอบพื้นที่ต้นน้ำให้กับประชาชน

(๔) กรมส่งเสริมการเกษตร พัฒนาหมู่บ้านนำร่องการปลูกหญ้าแฝกร่วมกับไม้ผลยืนต้นเชิงอนุรักษ์ พร้อมไปกับการสร้างเกษตรกรต้นแบบที่มีการผสมผสานแนวความคิดการใช้หญ้าแฝกร่วมกับการปลูกพืชเศรษฐกิจ ทั้งนี้เพื่อให้หมู่บ้านและเกษตรกรต้นแบบเหล่านั้นเป็นต้นแบบและแหล่งเรียนรู้ รวมถึงสนับสนุนการขยายผลขับเคลื่อนการใช้หญ้าแฝกในระดับชุมชน ปัจจุบันมีหมู่บ้านนำร่องในช่วงแผนแม่บทฯ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๕) รวมจำนวน ๔๗๓ ไร่ เกษตรกรต้นแบบ จำนวน ๖๙ ราย

(๕) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม พัฒนาแปลงการเรียนรู้การใช้หญ้าแฝก โดยการจัดฝึกอบรมให้ความรู้เกษตรกร การขยายผลลงสู่แปลงเกษตรกรรมในพื้นที่รับผิดชอบ รวมถึงการสนับสนุนปัจจัยในการขับเคลื่อน เพื่อเป็นต้นแบบและแหล่งเรียนรู้สำหรับกลุ่มเกษตรกรเป้าหมาย ทั้งนี้ที่ผ่านมาได้ดำเนินการฝึกอบรมให้กับเกษตรกรแล้วกว่า ๒,๓๘๑ ราย ให้การสนับสนุนปัจจัยการขยายผลกว่า ๓๖๙ แปลง และมีพื้นที่แปลงเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และแปลงขยายผลกว่า ๘๐๒ แปลง

(๖) สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) จัดทำแปลงสาธิตและเรียนรู้การปลูกหญ้าแฝกในพื้นที่ของเกษตรกร เพื่อเป็นต้นแบบและแหล่งเรียนรู้สำหรับชุมชน ปัจจุบันสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) มีพื้นที่ดำเนินการใน ๑,๙๙๘ กลุ่มบ้าน ครอบคลุมใน ๑๘ จังหวัด

(๗) กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม โดยกองพัฒนาอุตสาหกรรมชุมชนได้เน้นการพัฒนาและจัดการความรู้เพื่อพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ พัฒนาหลักสูตรการทำผลิตภัณฑ์จากหญ้าแฝกและจัดอบรม พร้อมไปกับการให้คำปรึกษาเชิงลึกเพื่อยกระดับคุณภาพฝีมือ

(๘) บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) จัดการความรู้ทั้งในส่วนของการมุ่งสืบสานพระราชปณิธานการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำตามแนวพระราชดำริ และการพัฒนาองค์ความรู้ด้านผลิตภัณฑ์จากใบหญ้าแฝกเพื่อตอบสนองต่อกลุ่มผู้ใช้ในแต่ละกลุ่ม พร้อมทั้งให้การสนับสนุนเครือข่ายอนุรักษ์แฝก ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนและจัดการองค์ความรู้ที่มีความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่

(๙) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ๖ ศูนย์ทั่วประเทศ เป็นหน่วยงานสนับสนุนด้านการสาธิต ขยายผล ศึกษาวิจัย และจัดการองค์ความรู้ในแต่ละภูมิภาคของประเทศ เช่น ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทองฯ ดำเนินการจัดตั้งศูนย์ตามแนวพระราชดำริด้านผลิตภัณฑ์หัตถกรรม การจัดทำคู่มือเพื่อส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกเพื่อแก้ปัญหาดินเปรี้ยวในพื้นที่ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ ดำเนินการจัดทำเส้นทางสาธิตการใช้หญ้าแฝกในบริบทต่าง ๆ หรือในกรณีของศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ และศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ ดำเนินการจัดทำแปลงสาธิตและรวบรวมพันธุ์ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเกษตรกรและประชาชนผู้สนใจ เป็นต้น

(๑๐) สำนักงาน กปร. จัดทำฐานข้อมูลที่สืบเนื่องจากโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทั้งด้านข้อมูลที่เกี่ยวข้อง องค์ความรู้ ผลการศึกษาวิจัย และบทเรียนที่เกิดขึ้นผ่านเว็บไซต์ (<http://thvn.rdpb.go.th/Default.aspx>) ตลอดจนสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น จุลสารภูมิวารินอนุรักษ์ เพื่อเป็นสื่อกลางสำหรับเกษตรกร ประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการเข้าถึงข้อมูลการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ยังจัดให้มีการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพผู้ปฏิบัติงานโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ระหว่างปี ๒๕๖๑ - ๒๕๖๒ จำนวน ๙ ครั้ง รวมผู้เข้ารับการอบรมทั้งสิ้น ๔๘๔ คน

ปัญหาและอุปสรรค

การนำเสนอข้อมูลองค์ความรู้และหลักการการใช้หญ้าแฝก ยังต้องการการจัดการความรู้ที่มีความเฉพาะตามบริบทของพื้นที่ทั้งในมิติทางกายภาพและสังคมวัฒนธรรม

๓) ด้านการส่งเสริม

กำหนดเป้าหมายการดำเนินการใน ๒ มิติ คือ (๑) พื้นที่การปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการมีมากขึ้น และ (๒) เครือข่ายผู้ใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝกมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

ผลการดำเนินการ

ผลการดำเนินการ พบว่า สามารถบรรลุผลได้ตามเป้าหมาย ทั้งการเพิ่มขึ้นของพื้นที่ปลูกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ เฉลี่ยปีละ ๖๕๐,๐๐๐ ไร่ และพื้นที่ฟื้นฟูคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เฉลี่ยปีละ ๖๕,๐๐๐ ไร่ รวมทั้งสิ้น ๓,๕๗๕,๕๓๕ ไร่ โดยมีผลการดำเนินการที่เกิดขึ้นจริงมากกว่า ๓,๙๗๔,๕๓๕ ไร่ สูงกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ร้อยละ ๑๑.๑๗

ทั้งนี้ สำหรับการส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำอย่างถูกหลักวิชาการนั้น ได้ถูกประยุกต์ให้มีความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่และรูปแบบการใช้ประโยชน์ อาทิ กรมเจ้าท่า ดำเนินการส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกในพื้นที่ริมตลิ่งและพื้นที่ขุดลอก กรมทางหลวง ส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกในงานบำรุงทางและการก่อสร้าง กรมทางหลวงชนบท ดำเนินการปลูกหญ้าแฝกในงานบำรุงทาง ศูนย์ศึกษาการพัฒนา

ห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ดำเนินการร่วมกับแนวทางหลวงในการปลูกหญ้าแฝก เพื่อจัดการความเสี่ยงภัยพิบัติดินถล่มในโครงข่ายทางหลวง หรือในกรณีของกรมปศุสัตว์ ที่ได้ดำเนินการส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกเพื่อแก้ปัญหาในพื้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ เป็นต้น

ด้านการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งเครือข่ายผู้ใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝก มูลนิธิชัยพัฒนา สำนักงาน กปร. กรมพัฒนาที่ดิน และบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) ได้ร่วมจัดมหกรรมเครือข่ายคนรักหญ้าแฝก ซึ่งเป็นเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ พัฒนาทักษะ และพัฒนารูปแบบการใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝกของสมาชิกเครือข่ายทั่วประเทศ จำนวน ๒ ครั้ง คือ มหกรรมเครือข่ายคนรักหญ้าแฝก ครั้งที่ ๔ ประจำปี ๒๕๖๑ - ๒๕๖๒ และครั้งที่ ๕ ประจำปี ๒๕๖๓ - ๒๕๖๕ พร้อมกันนี้ในปี ๒๕๖๑ เครือข่ายคนรักหญ้าแฝกได้มีการดำเนินการจดทะเบียนจัดตั้งเป็นนิติบุคคลภายใต้ชื่อ “สมาคมเครือข่ายคนรักหญ้าแฝกประเทศไทย”

อนึ่ง ด้านการส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกในพื้นที่ตามเป้าหมายแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๖ สำนักงาน กปร. ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมการปลูกและการขยายพันธุ์หญ้าแฝกแก่หน่วยงานจำนวน ๙ แห่ง เช่น กรมป่าไม้ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช โครงการพัฒนาออยตุง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นต้น รวมระยะเวลาระหว่างปีงบประมาณ ๒๕๖๐ - ๒๕๖๕ จำนวน ๒๘ โครงการ คิดเป็นงบประมาณที่ให้การสนับสนุน จำนวน ๒๑๒,๖๔๖,๑๕๒ บาท

ปัญหาและอุปสรรค

(๑) การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ ส่งผลให้การส่งเสริมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีข้อจำกัดในการเข้าส่งเสริมเชิงพื้นที่ตามมาตรการการเฝ้าระวัง การป้องกัน และควบคุมการแพร่ระบาด

(๒) เครือข่ายผู้ใช้หญ้าแฝก เช่น สมาคมเครือข่ายคนรักหญ้าแฝกประเทศไทย เครือข่ายคนรักหญ้าแฝก โรงเรียนหญ้าแฝก เครือข่ายหัตถกรรมจากใบหญ้าแฝก ยังต้องการการสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็น เช่น งบประมาณ องค์ความรู้ การอำนวยความสะดวก และติดตามผลการดำเนินงานของเครือข่าย

(๓) ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และความถี่ของภัยพิบัติที่รุนแรงขึ้น เช่น น้ำท่วมภัยแล้ง ล้วนเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการปลูกและเติบโตของกล้าแฝกใหม่

(๔) การส่งเสริมยังคงต้องการข้อมูลสนับสนุนผลที่ได้ทางเศรษฐกิจ ที่เกษตรกรและกลุ่มเป้าหมายให้ความสำคัญ และมีอิทธิพลต่อการยอมรับการใช้หญ้าแฝก

๔) ด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

กำหนดเป้าหมายเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เกี่ยวกับการนำหญ้าแฝกไปใช้ประโยชน์ตามหลักวิชาการ

ผลการดำเนินการ

(๑) กรมพัฒนาที่ดิน ได้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ความรู้ทั้งในรูปแบบสื่อสิ่งพิมพ์ การจัดฝึกอบรม สาธิตสื่อออนไลน์ และส่งเสริมการประกวดการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน ๒ ครั้ง คือ ครั้งที่ ๑๑ ประจำปี ๒๕๖๑ - ๒๕๖๒ และครั้งที่ ๑๒ ประจำปี ๒๕๖๓ - ๒๕๖๕

(๒) กรมป่าไม้ ส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกเพื่อการฟื้นฟูสภาพป่า พร้อมไปกับการให้ความรู้กับประชาชนในพื้นที่โดยรอบและพื้นที่รับผิดชอบของกรมป่าไม้ รวมไปถึงการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริใน ๓ พื้นที่ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เพชรบูรณ์ และสกลนคร เพื่อเป็นแหล่งศึกษาสาธิต และการส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝกในพื้นที่ดำเนินการและพื้นที่ข้างเคียง

(๓) กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช เผยแพร่ประชาสัมพันธ์การใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่ต้นน้ำ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งดำเนินการเชิงรุกในพื้นที่เป้าหมาย และประชาสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมวันสำคัญที่ชุมชนจัดขึ้น รวมไปถึงการจัดทำเอกสารเผยแพร่จำนวนกว่า ๑๕,๕๐๐ เล่ม เพื่อแจกจ่ายสำหรับเกษตรกร ชาวชน และประชาชนทั่วไป เช่น เอกสารการปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ และเอกสารการส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำบนพื้นที่ต้นน้ำ โดยชุมชนมีส่วนร่วม เป็นต้น

(๔) กรมส่งเสริมการเกษตร ประชาสัมพันธ์และถ่ายทอดความรู้การปลูกหญ้าแฝกเพื่อความยั่งยืนทางการเกษตรให้กับกลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๖,๒๓๓ ราย รวมถึงจัดนิทรรศการและรณรงค์ส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝก ๒๖ ครั้ง และการจัดทำเอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ๖๐๐ เล่ม

(๕) สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เผยแพร่และประชาสัมพันธ์ผ่านการจัดฝึกอบรมให้ความรู้กับกลุ่มเป้าหมายในการใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ จำนวน ๒,๓๘๑ ราย

(๖) กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ จัดฝึกอบรมให้ความรู้กับประชาชนในหมู่บ้านตามโครงการพระราชดำริ ๓ หมู่บ้าน ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ประจวบคีรีขันธ์ และเพชรบุรี รวม ๑,๒๗๕ ราย

(๗) บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) จัดนิทรรศการ ๘ ครั้ง ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ โซเชียลมีเดีย (Social media) และสถานีโทรทัศน์ และจัดการประกวดการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริร่วมกับภาคีเครือข่าย

(๘) กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม เผยแพร่ผลงานวิจัย จัดการเรียนการสอน และจัดกิจกรรมส่งเสริมความรู้ให้กับนักเรียน นิสิต และนักศึกษา เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บูรณาการจัดการเรียนรู้ให้กับนิสิตปริญญาบัณฑิตในรายวิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี ในรายวิชาจิตอาสากับการพัฒนาท้องถิ่น และมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ จัดโครงการ “ราชภัฏรวมใจปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ตามแนวพระราชดำริ” เป็นต้น

(๙) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ วิดีทัศน์ และจัดนิทรรศการเนื่องในโอกาสต่าง ๆ เช่น ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ จัดทำแผ่นพับความรู้เรื่องวิธีการและประโยชน์ของหญ้าแฝก จัดทำสื่อวีดิทัศน์ ทำมาสคอต (Mascot) คุณปู่หญ้าแฝก ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ และศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบนฯ จัดกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเนื่องในโอกาสและกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนโดยรอบ เป็นต้น

อนึ่ง ด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ภายใต้ห้วงระยะเวลาของแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๖ สำนักงาน กปร. ได้ให้การสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินการตามแผนงานการส่งเสริมประชาสัมพันธ์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้แก่หน่วยงาน จำนวน ๕ แห่ง ได้แก่ กรมพัฒนาที่ดิน โครงการพัฒนาอ้อยตุง (พื้นที่ทรงงาน) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ มูลนิธิทันตนวัตกรรม ในพระบรมราชูปถัมภ์ กรมป่าไม้ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช รวมงบประมาณที่ให้การสนับสนุนทั้งสิ้น ๓๘,๕๔๙,๓๐๐ บาท

ปัญหาและอุปสรรค

- (๑) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ด้านการรณรงค์และส่งเสริมการใช้หญ้าแฝก เช่น ชนิดพันธุ์ วิธีการปลูก การดูแลรักษา ยังต้องการความเชื่อมโยงกับบริบทเชิงพื้นที่ สภาพปัญหา และข้อจำกัดเฉพาะพื้นที่
- (๒) ต้นแบบการประยุกต์ใช้หญ้าแฝกในพื้นที่จริงยังคงมีอยู่อย่างจำกัด

๕) ด้านการบริหารจัดการ

กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาระบบบริหารจัดการ การติดตาม และประเมินผล มีประสิทธิภาพ และได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน

ผลการดำเนินการ

รูปแบบการพัฒนาระบบบริหารจัดการ การติดตาม และประเมินผล เป็นระบบที่มีความต่อเนื่องมาจากการดำเนินงานในระยะก่อนหน้า ผ่านกลไกคณะกรรมการอำนวยการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานที่เกี่ยวข้อง ที่เน้นขับเคลื่อนเป้าหมายและกระบวนการทำงานร่วมกันจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและภาคีเครือข่าย โดยแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิและผู้บริหารหน่วยงานที่มีพันธกิจด้านการส่งเสริมและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกในมิติต่าง ๆ เป็นคณะกรรมการอำนวยการโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีสำนักงาน กปร. เป็นหน่วยงานหลักในฐานะฝ่ายเลขานุการ ทั้งนี้ การประชุมติดตามผลการดำเนินการในช่วงการขับเคลื่อนแผนแม่บทฯ ฉบับที่ ๖ มีการจัดประชุมขึ้น จำนวน ๓ ครั้ง ได้แก่ ครั้งที่ ๑ (วันที่ ๒๓ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๑) โดยนายจรัสธาดา กรรณสูต องคมนตรี มอบหมายให้เลขาธิการ กปร. เป็นประธานการประชุม ครั้งที่ ๒ (วันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๕) และครั้งที่ ๓ (วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๕) โดยมีนายจรัสธาดา กรรณสูต องคมนตรี เป็นประธานการประชุม

ด้านการติดตามและประเมินผล ดำเนินการภายใต้คณะอนุกรรมการด้านวิชาการและติดตามประเมินผล และด้านการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ดำเนินการภายใต้คณะอนุกรรมการด้านการส่งเสริมและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ซึ่งประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นผู้รับผิดชอบติดตามและประเมินผล ทั้งในด้านการส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝก การขยายผล และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ตามคำสั่งคณะกรรมการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยในช่วงของการขับเคลื่อนแผนแม่บทฯ ฉบับที่ ๖ ดำเนินการจัดประชุมคณะอนุกรรมการด้านวิชาการและติดตามประเมินผลขึ้น จำนวน ๓ ครั้ง และการประชุมของคณะอนุกรรมการด้านส่งเสริม ขยายผล เผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ จำนวน ๑ ครั้ง

ปัญหาและอุปสรรค

- (๑) สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-๑๙ เป็นอุปสรรคการดำเนินการจัดประชุมติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน
- (๒) หน่วยงานที่มีบทบาทในการดำเนินการขับเคลื่อน ยังต้องการการบูรณาการร่วมกันในเชิงนโยบาย และแผนการดำเนินการที่เกี่ยวข้องเพื่อหวังผลในเชิงเป้าหมายร่วมกัน

๓. ประเด็นปัญหาในการขับเคลื่อนการใช้หญ้าแฝกในระยะแผนแม่บทการพัฒนาและธรรมาภิบาลการใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๕)

จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-๑๙ ในประเทศไทย ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. ๒๕๖๓ จนถึงห้วงเวลาปัจจุบันนี้ (ต้นปี พ.ศ. ๒๕๖๖) ที่สถานการณ์ความรุนแรงของปัญหาได้เบาบางลง แต่ทว่านับเป็นเวลาราว ๓ ปี ที่สถานการณ์ของโรคได้ส่งผลโดยตรงต่อการขับเคลื่อนกิจกรรมของภาคส่วนทั่วประเทศที่ต้องหยุดชะงักทั้งหมด ซึ่งนั่นหมายความว่าความก้าวหน้าของการขับเคลื่อนการพัฒนาและธรรมาภิบาลการใช้หญ้าแฝกก็หยุดชะงักด้วยเช่นกัน ไม่แตกต่างจากกิจกรรมการพัฒนาอื่น ๆ ในประเทศ เรียกได้ว่า การขับเคลื่อนการใช้หญ้าแฝกในแผนแม่บทฯ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๕) นั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังมีระยะเวลาการทำงานเพียงแค่ในระยะเริ่มแรกของแผนแม่บทฯ เท่านั้น

อย่างไรก็ดี จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องเฉพาะในมิติประเด็นปัญหาของการพัฒนาและธรรมาภิบาลการใช้หญ้าแฝก พบว่า ยังคงมีข้อเสนอถึงปัญหาที่ยังเป็นอุปสรรคสำคัญ โดยเฉพาะในห้วงทศวรรษที่ผ่านมา ดังตาราง

ตารางที่ ๓-๑ สรุปประเด็นปัญหาในการขับเคลื่อนการใช้หญ้าแฝก

มิติการขับเคลื่อน	ประเด็นปัญหาและอุปสรรค
การวิจัย	• การกำหนดหัวข้อการวิจัยที่ยังไม่สอดคล้องเป็นไปทางเดียวกับการส่งเสริม ขยายผล และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ปัจจุบัน • ผลสำเร็จอยู่ในระดับการวิจัยทดลอง ทำให้ไม่สามารถขยายผลไปสู่กลุ่มเป้าหมายในระดับพื้นที่ได้ดีเท่าที่ควร
การจัดการองค์ความรู้ ส่งเสริมเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์	• การประสานงานผ่านเครือข่าย ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ยังคงมีน้อย • การเผยแพร่ความรู้ยังเป็นไปไม่ทั่วถึง • การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ยังไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ดีเท่าที่ควร • ผู้นำ และประชาชนท้องถิ่นบางส่วนยังขาดความตระหนัก ไม่มีความรู้ความเข้าใจ ขาดการยอมรับ และไม่เห็นประโยชน์ • ขาดการส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกในเขตพื้นที่วิกฤตที่มีความเสี่ยงภัยจากดินถล่มและน้ำป่าไหลหลาก • ขาดการมีส่วนร่วมในการปลูกและดูแลรักษาที่ถูกหลักวิชาการ

ที่มา: ดัดแปลงจาก สำนักงาน กปร. (๒๕๕๙)

แผนภาพสรุปผลการดำเนินงานการขับเคลื่อนแผนแม่บท
การพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๕)

สรุปผลการดำเนินงาน
การขับเคลื่อนแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๕)

เป้าหมาย

- เพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ
จำนวน ปิละ ๖๕๐,๐๐๐ ไร่ หรือรวม ๓,๒๕๐,๐๐๐ ไร่ ตลอดโครงการ
- เพื่อการฟื้นฟูคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
จำนวน ปิละ ๖๕,๐๐๐ ไร่ หรือรวม ๓๒๕,๐๐๐ ไร่ ตลอดโครงการ

ผลผลิต

จำนวนพื้นที่ (ไร่)

รวมมากกว่า
๓,๙๗๔,๕๓๕ ไร่

จำนวนกล้า

รวมกว่า
๑,๘๒๐,๗๙๐,๒๓๔ กล้า

การศึกษา วิจัย

- ผลงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ โดยสำนักงาน กปร. จำนวน ๗ หน่วยงาน ๑๔ โครงการวิจัย รวมจำนวนงบประมาณที่ให้การสนับสนุน ๘,๙๐๑,๘๒๐ บาท
- ผลงานวิจัยที่ได้รับงบประมาณจากหน่วยงานต้นสังกัดและแหล่งทุนอื่น จำนวน ๑๙ โครงการวิจัย (กรมพัฒนาที่ดิน จำนวน ๑๖ โครงการ และกรมชลประทาน จำนวน ๓ โครงการ)
- วิทยานิพนธ์และวารสารทางวิชาการในระดับชาติ ๓๐ รายการ
- ผลงานวิจัยในระบบฐานข้อมูล มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ๒๙๙ รายการ

การจัดการองค์ความรู้

- การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อรวบรวมผลการศึกษา องค์ความรู้อย่างเป็นระบบ
- การศึกษาวิจัยความเหมาะสมของหญ้าแฝกกับบริบทเชิงพื้นที่/สภาพปัญหา
- ดำเนินการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริม สาธิต และศูนย์ให้คำปรึกษาในระดับพื้นที่
- การพัฒนาชุมชน/หมู่บ้านนำร่องการใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝกในพื้นที่
- การส่งเสริมการเผยแพร่และจัดการองค์ความรู้ในระดับเครือข่าย

การส่งเสริม

- ผลการส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกเพิ่มขึ้นมากกว่า ๓,๙๗๔,๕๓๕ ไร่ ทั้งเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ และเพื่อการฟื้นฟูคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สูงกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ที่ ๓,๕๗๕,๐๐๐ ไร่ (คิดเป็นร้อยละ ๑๑.๗)
- เครือข่ายผู้ใช้หญ้าแฝกมีการจัดตั้งขึ้นเป็น “สมาคมเครือข่ายอนุรักษ์แฝก ประเทศไทย”
- เครือข่ายผู้ใช้หญ้าแฝกได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานจากภาคราชการ เอกชน และภาควิชาการในการขับเคลื่อนกิจกรรม
- สำนักงาน กปร. ให้การสนับสนุนงบประมาณให้แก่หน่วยงาน จำนวน ๙ แห่ง จำนวน ๒๘ โครงการ งบประมาณที่ให้การสนับสนุนรวม ๒๑๒,๖๔๖,๑๕๒ บาท

การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

- หน่วยงานภายใต้คณะอนุกรรมการด้านส่งเสริมและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ดำเนินการจัดทำสื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการนำหญ้าแฝกไปใช้ตามหลักวิชาการ ทั้งรูปแบบสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ วิดีทัศน์ การสาธิต นิทรรศการ และการฝึกอบรม เป็นต้น
- การจัดประกวดการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน ๒ ครั้ง (ครั้งที่ ๑๑ ประจำปี ๒๕๖๑-๒๕๖๒ และครั้งที่ ๑๒ ๒๕๖๓-๒๕๖๔)
- สำนักงาน กปร. ให้การสนับสนุนงบประมาณให้แก่หน่วยงาน จำนวน ๕ แห่ง รวมงบประมาณที่ให้การสนับสนุน จำนวน ๓๘,๕๔๙,๓๐๐ บาท

การบริหารจัดการ

- ดำเนินการจัดการประชุมติดตามผลการดำเนินการในช่วงการขับเคลื่อนแผนแม่บทฯ ฉบับที่ ๖ จำนวน ๓ ครั้ง ได้แก่ ครั้งที่ ๑ (๒๓ มกราคม ๒๕๖๑) โดย นายจรัสธาดา กรรณสูต องคมนตรี มอบหมายให้เลขาธิการสำนักงาน กปร. เป็นประธานการประชุม ครั้งที่ ๒ (๕ เมษายน ๒๕๖๕) และครั้งที่ ๓ (๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๖๕) โดยมี นายจรัสธาดา กรรณสูต องคมนตรี เป็นประธานการประชุม

ส่วนที่ ๔

แผนแม่บทการพัฒนาและธรรมาภิบาลการใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐)

๑. นโยบาย ทิศทางการพัฒนา และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ

๑) ทิศทางการพัฒนาในระดับโลก

เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs)

ภายหลังจากที่เป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (MDG) ทั้ง ๘ ข้อ สิ้นสุดลงอย่างประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีในหลายประเทศ และเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องของการพัฒนา องค์การสหประชาชาติจึงได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาขึ้นใหม่ โดยอาศัยกรอบความคิดที่มองการพัฒนาเป็นมิติ (Dimensions) ของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้มีความเชื่อมโยงกัน เรียกว่า เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ Sustainable Development Goals (SDGs) ซึ่งจะใช้เป็นทิศทางการพัฒนาตั้งแต่เดือนกันยายน ปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๗๓ ครอบคลุมระยะเวลา ๑๕ ปี โดยประกอบไปด้วย ๑๗ เป้าหมาย

แผนภาพที่ ๔-๑ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs)

ที่มา : UNDP (๒๐๑๕)

อย่างไรก็ดี จาก ๑๗ เป้าหมาย ของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) หลายประการข้างต้นพบว่าหญ้าแฝกสามารถเป็นกลไกหนึ่งของประเทศที่สนับสนุนในการขับเคลื่อนสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ดังงานวิจัยของ Leknoi & Likitlersuang (๒๐๒๐) และอุ้นเรือน เล็กน้อย และคณะ (๒๕๖๕) ที่ชี้ไว้อย่างชัดเจนว่า การใช้หญ้าแฝกเป็นปฏิบัติการในระดับชุมชนที่สามารถตอบสนองต่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ โดยเฉพาะ SDG1 SDG2 SDG6 SDG11 SDG13 และ SDG15 โดยมีรายละเอียดโดยสังเขป ดังนี้

SDG 1 การขจัดความยากจน พบว่า มีการนำหญ้าแฝกไปใช้ลดต้นทุนของปัจจัยการผลิต มีรายได้เพิ่มขึ้นจากผลผลิตที่เพิ่มขึ้น การทำสินค้าหัตถกรรมจักสานจากใบ (อุ้นเรือน เล็กน้อย และอรณพ เยื้องไธสง, ๒๕๖๓; ๒๕๖๔; ส่วนพัฒนาสิ่งแวดล้อม ฝ่ายกิจการเพื่อสังคม บริษัท ปตท. (จำกัด) มหาชน, ๒๕๕๙)

SDG 2 การขจัดความหิวโหย พบว่า ระบบหญ้าแฝกมีคุณสมบัติในการฟื้นฟูคุณภาพของดิน ลดการสูญเสียธาตุอาหารดิน ป้องกันและควบคุมศัตรูพืช (Abate & Simane, ๒๐๑๔; Truong, ๒๐๑๕; Suarau & Oreva, ๒๐๑๗; ผการัตน์ ศิริโชค, ๒๕๖๑; ส่วนพัฒนาสิ่งแวดล้อม ฝ่ายกิจการเพื่อสังคม บริษัท ปตท. (จำกัด) มหาชน, ๒๕๕๙)

SDG 6 น้ำสะอาดและการสุขาภิบาล พบว่า หญ้าแฝกช่วยกำจัดปริมาณไนโตรเจน ฟอสเฟต ในน้ำเสีย อุตสาหกรรมและน้ำเสียชุมชน (ัญลักษณ์ เกิดทรัพย์ และคณะ, ๒๕๕๗; ชาศรียา อมาตยกุล และคณะ, ๒๕๕๙) รวมถึงการใช้หญ้าแฝกเพื่อฟื้นฟูพื้นที่หรือระบบนิเวศริมน้ำ ป้องกันการพังทลายของตลิ่ง (Leknoi & Likitlersuang, ๒๐๒๐; ศักดิ์ศรี สืบสิงห์, ๒๕๖๕)

SDG 11 เมืองและชุมชนที่ยั่งยืน พบว่า มีการดำเนินโครงการประยุกต์ใช้หญ้าแฝกร่วมกับวิธีกลและพืชอื่นเพื่อป้องกันดินถล่ม และมีงานวิจัยที่ชี้ว่าระบบหญ้าแฝกมีประสิทธิภาพต่อการรักษาเสถียรภาพลาดดิน ป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน (Likitlersuang et al., ๒๐๒๐; ๒๐๒๒; ศูนย์สาธิตการพัฒนาและรณรงค์ การใช้หญ้าแฝกด้านป่าไม้ที่ ๓ จังหวัดสุรินทร์, ๒๕๖๑; พงศ์ธร บรรณโสภี, ๒๕๖๐; กลุ่มแผนงาน กองแผนงานและวิเทศสัมพันธ์ สำนักงาน กปร., ๒๕๖๐; พิณทิพย์ ฐิติโรจนะวัฒน์, ๒๕๖๑)

SDG 13 การรับมือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ พบว่า มีงานวิจัยที่ชี้ถึงคุณสมบัติของหญ้าแฝกที่มีส่วนในการกักเก็บคาร์บอนในดิน (พิณทิพย์ ฐิติโรจนะวัฒน์, ๒๕๖๑)

SDG 15 ระบบนิเวศบนบก พบว่า มีงานวิจัยที่ชี้ถึงคุณสมบัติของหญ้าแฝกต่อการสร้างเสริมระบบนิเวศบนบก โดยเฉพาะการอนุรักษ์ดินและน้ำ (พิณทิพย์ ฐิติโรจนะวัฒน์, ๒๕๖๑; กลุ่มแผนงาน กองแผนงาน และวิเทศสัมพันธ์ สำนักงาน กปร., ๒๕๖๐) เป็นต้น

กรอบการดำเนินงานของเซนไดเพื่อลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติ

กรอบการดำเนินงานเซนได (UNDRR, ๒๐๑๕) จัดเป็นกรอบการดำเนินงานลดความเสี่ยง และการบริหารจัดการความเสี่ยงภัยพิบัติ ที่เกิดขึ้นจากการประชุมระดับโลก ว่าด้วยการลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติที่จัดขึ้น ณ เมืองเซนได ประเทศญี่ปุ่น มีระยะเวลาการดำเนินงาน ๑๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๘ - ๒๕๗๓) โดยมีสาระสำคัญที่เน้นการป้องกันความเสี่ยงใหม่ ลดความเสี่ยงเดิม เน้นมาตรการที่มีอยู่อย่างหลากหลาย ในการป้องกันและลดความล่อแหลม ความเปราะบาง เพิ่มศักยภาพในการเตรียมพร้อมในการเผชิญเหตุและการฟื้นฟูให้กลับคืนสภาพได้รวดเร็วและดีขึ้นกว่าเดิม ทั้งนี้ ได้กำหนดเป้าหมายระดับโลกในการดำเนินงานแบบ “๔ ลด ๓ เพิ่ม” ประกอบด้วย (๑) อัตราการเสียชีวิตลดลงในปี พ.ศ. ๒๕๗๓ (๒) จำนวนผู้ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติลดลง ในปี พ.ศ. ๒๕๗๓ (๓) ความสูญเสียทางเศรษฐกิจที่เกิดจากภัยพิบัติโดยตรงลดลง ในปี พ.ศ. ๒๕๗๓ (๔) สาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่สำคัญได้รับความเสียหายจากภัยพิบัติลดลง ในปี พ.ศ. ๒๕๗๓ (๕) การลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติในระดับชาติและระดับท้องถิ่นเพิ่มขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๕๗๓ (๖) การให้ความช่วยเหลือระหว่างประเทศ ในปี พ.ศ. ๒๕๗๓ และ (๗) การเข้าถึงข้อมูลการแจ้งเตือนภัยล่วงหน้า และข้อมูลความเสี่ยงจากภัยพิบัติได้มากขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๕๗๓

๒) ทิศทางการพัฒนาในระดับประเทศ

แนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย: หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

ปัจจุบันทิศทางการพัฒนาประเทศได้น้อมนำเอาปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการขับเคลื่อน ควบคู่กับการนำแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนมาปรับใช้อย่างเป็นรูปธรรม คือในแผนพัฒนาฉบับที่ ๙ นับเป็นแผนฉบับแรกที่ได้มีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในการพัฒนาประเทศ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งนี้ แก่นสาระสำคัญของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น มีความสอดคล้องกับหลักการของการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นเพราะมีเป้าหมายเดียวกัน ที่เน้นให้ความสำคัญของการพัฒนาที่ต้องเป็นไปอย่างพอเหมาะ พอดี และอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างกลมกลืน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๖๙; ๒๕๓๙)

สำหรับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นหลักที่สอนให้เดินทางสายกลางในทุกเรื่อง โดยมีหลักการคือ มีพอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี ภายใต้เงื่อนไขด้านความรู้และคุณธรรม โดยสามารถประยุกต์ใช้เป็นพื้นฐานการพัฒนาประเทศได้ในทุกภาคการผลิต และมีความสอดคล้องไปกับทางเลือกของการพัฒนาในหลายรูปแบบ ที่ล้วนมีจุดร่วมเดียวกัน คือ การสร้างระบบเศรษฐกิจที่เอื้ออารีต่อกันทั้งบุคคลอื่น และสิ่งแวดล้อมรอบตัว อันจะนำไปสู่ความยั่งยืนทั้งในระดับบุคคล สังคม และประเทศชาติ และยิ่งถือเป็นกระบวนทัศน์ใหม่เพื่อต่อรองและท้าทายกับแนวคิดทุนนิยมเสรี ที่จะนำสู่การสร้างโลกใบใหม่ด้วยพลังของความพอดี ลดการสร้างความเสี่ยงใหม่ด้วยพลังของการมีภูมิคุ้มกันและเงื่อนไขแห่งคุณธรรมและความรอบรู้ ซึ่งสอดคล้องกับบทอภิปรายของชล บุนนาค และภูษณิศรา กมลนเรศ (ม.ป.ป.) อภิปรายถึงความเชื่อมโยงของหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (SEP) กับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ไว้ว่า ทั้งสองแนวคิดนี้มีความเชื่อมโยงกัน เพราะต่างมุ่งพัฒนาและสร้างสมดุลทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม แต่กระนั้นก็มีจุดเน้นที่ต่างกัน โดยหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เน้นให้ความสำคัญในมิติวัฒนธรรมด้วย ในขณะที่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนให้ความสำคัญต่อวัฒนธรรมโดยแฝงกลมกลืนอยู่ในหลายตัวชี้วัด พร้อมกันนี้เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ยังได้เน้นหนักเพิ่มเติมในส่วนของสันติภาพและความร่วมมือในการพัฒนา

ยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐)

ยุทธศาสตร์ชาติ เป็นเป้าหมายในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล มีเป้าหมายเชิงวิสัยทัศน์ คือ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศที่พัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” โดยได้น้อมนำศาสตร์ของพระราชาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยยึดหลัก ๓ ประการ คือ “มีความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน” มาเป็นหลักในการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติควบคู่กับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ทั้ง ๑๗ เป้าหมาย โดยประกอบด้วย ๖ ยุทธศาสตร์ และเฉพาะในยุทธศาสตร์ที่ ๕ ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีประเด็นยุทธศาสตร์ที่มีความเชื่อมโยงกับการใช้หญ้าแฝก ได้แก่ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๑ สร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนบนสังคมเศรษฐกิจสีเขียว มีประเด็นยุทธศาสตร์ย่อยที่เกี่ยวข้อง คือ ประเด็นที่ ๓ **การอนุรักษ์และฟื้นฟู แม่น้ำลำคลอง และแหล่งน้ำธรรมชาติทั่วประเทศ** และประเด็นยุทธศาสตร์ที่ ๓ สร้างการเติบโตอย่างยั่งยืนบนสังคมที่เป็นมิตรต่อสภาพภูมิอากาศ มีประเด็นยุทธศาสตร์ย่อยที่เกี่ยวข้อง คือ ประเด็นที่ ๒ **มีการปรับตัวเพื่อลดความสูญเสียและเสียหายจากภัยธรรมชาติ และผลกระทบที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ** (สศช., ๒๕๖๑)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๓ นี้ มีจุดมุ่งหมายสูงสุดเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศให้สามารถบรรลุผลตามเป้าหมายการพัฒนาระยะยาวที่กำหนดไว้ในยุทธศาสตร์ชาติ ทั้งนี้ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๓ ได้กำหนดทิศทางและเป้าหมายของการพัฒนาบนพื้นฐานของหลักการและแนวคิดที่สำคัญ ๔ ประการ ได้แก่ (๑) เศรษฐกิจพอเพียง (๒) แนวคิดการเสริมสร้างความยืดหยุ่น (Resilience) (๓) เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของสหประชาชาติซึ่งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิด “ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง” และ (๔) โมเดลเศรษฐกิจ และได้กำหนดเป้าหมายหลักจำนวน ๕ ประการ ประกอบด้วย (๑) การปรับโครงสร้างการผลิตสู่เศรษฐกิจฐานนวัตกรรม (๒) การพัฒนาคนสำหรับโลกยุคใหม่ (๓) การมุ่งสู่สังคมแห่งโอกาสและความเป็นธรรม (๔) การเปลี่ยนผ่านไปสู่ความยั่งยืน และ (๕) การเสริมสร้างความสามารถของประเทศในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความเสี่ยง รวมถึงได้กำหนดหมวดหมู่การพัฒนา จำนวน ๑๓ ประการ ที่มีที่มาจากการประเมินโอกาสและความเสี่ยงในการพัฒนาประเทศภายใต้กรอบของยุทธศาสตร์ชาติ โดยหมวดหมู่ทั้ง ๑๓ ประการ แบ่งออกเป็น ๔ มิติ ดังนี้ (๑) มิติภาคการผลิตและบริการเป้าหมาย (๒) มิติโอกาสและความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคม (๓) มิติความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ (๔) มิติปัจจัยผลักดันการพลิกโฉมประเทศ (สศช., ๒๕๖๕) ทั้งนี้ พบว่า การใช้หญ้าแฝกมีความเชื่อมโยงกับหมวดหมู่ที่ ๑๑ ภัยธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การพัฒนาตามทิศทางการพัฒนาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ ๑๓ ในฐานะที่เป็นทั้งปัจจัยนำเข้าที่ช่วยสนับสนุนเป้าหมายหลักที่ ๕ การเสริมสร้างความสามารถของประเทศในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงและความเสี่ยงภายใต้บริบทโลกใหม่

แผนยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนประเทศไทยด้วยโมเดลเศรษฐกิจ BCG พ.ศ. ๒๕๖๔ - ๒๕๖๙

ประเทศไทยได้กำหนดให้โมเดลเศรษฐกิจ BCG (Bio-Circular-Green Economy) เศรษฐกิจชีวภาพ-เศรษฐกิจหมุนเวียน-เศรษฐกิจสีเขียว เป็นวาระแห่งชาติ แนวคิดนี้เน้นการใช้จุดแข็งของประเทศทั้งความหลากหลายทางชีวภาพ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม ที่เชื่อมโยงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (SEP) สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ภายใต้การสานพลังของภาคประชาชน เอกชน หน่วยงานภาครัฐ และเครือข่ายต่างประเทศ การขับเคลื่อนโมเดลเศรษฐกิจ BCG ประกอบด้วย ๔ สาขา คือ (๑) เกษตรและอาหาร (๒) สุขภาพและการแพทย์ (๓) พลังงาน วัสดุ และเคมีชีวภาพ และ (๔) การท่องเที่ยวและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ๔ ยุทธศาสตร์ ได้แก่ (๑) สร้างความยั่งยืนของฐานทรัพยากรและความหลากหลายทางชีวภาพด้วยการจัดสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์ (๒) การพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งด้วยทุนทรัพยากร อัตลักษณ์ ความคิดสร้างสรรค์ และเทคโนโลยีสมัยใหม่ ใช้ศักยภาพของพื้นที่ โดยการระเบิดจากภายใน (๓) ยกระดับการพัฒนาอุตสาหกรรมภายใต้เศรษฐกิจ BCG ให้สามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืน และ (๔) เสริมสร้างความสามารถในการตอบสนองต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก (รัฐบาลไทย, ม.ป.ป. เข้าถึงได้จาก www.thaigov.go.th) จากประเด็นข้างต้นเห็นได้ว่า หญ้าแฝกซึ่งเป็นฐานทรัพยากรชีวภาพที่สำคัญ สามารถเข้ามาขับเคลื่อนการสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่ยั่งยืนได้ พร้อมไปกับการรับมือต่อความผันผวนและความไม่แน่นอนต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ดังนั้น การขับเคลื่อนการใช้หญ้าแฝกภายใต้โมเดลเศรษฐกิจ BCG จึงนับว่าเป็นอีกหนึ่งยุทธศาสตร์ เพื่อสามารถสร้างการพัฒนาอย่างสมดุลมากขึ้นภายใต้บริบทของสังคมเกษตรกรรมของประเทศ

๓) สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่ท้าทายในระดับสากล (Global Megatrends)

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในระดับโลกที่กำลังเกิดขึ้นและจะส่งผลกระทบต่อในอนาคต มีโดยสรุปดังนี้ (๑) ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี (๒) การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ที่มีสัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง (๓) การเพิ่มขึ้นของการป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (๔) การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและรุนแรงขึ้น (๕) ความพยายามระดับโลกในการลดปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก ตามความตกลงปารีส (Paris Agreement) จึงมีความเป็นไปได้ที่ประเทศกำลังพัฒนาจะถูกกดดันมากขึ้น (๖) เกิดการพัฒนานวัตกรรมที่ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก เช่น พลังงานหมุนเวียนและยานยนต์ไฟฟ้า และ (๗) อนาคตโลกแห่งการทำงานมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามกลุ่มประชากรเจนเนอเรชันวาย (เกิดในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๓ - ๒๕๔๓) ที่เติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยีดิจิทัล และมีทัศนคติและพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปจากคนรุ่นก่อน

จากแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงข้างต้น ประเด็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศนั้น มีความเชื่อมโยงโดยตรงต่อการขับเคลื่อนการใช้หญ้าแฝก (สคช., ๒๕๖๕) ซึ่งสอดคล้องกับในรายงาน Assessment Report 6 (AR6) ของ Intergovernmental Panel on Climate Change หรือ IPCC (๒๐๒๑) ได้ระบุว่า โลกร้อนขึ้นแล้ว ๑.๐๙ องศาเซลเซียส ช่วงปี พ.ศ. ๒๓๙๓ - ๒๔๔๓ (ค.ศ. ๑๘๕๐ - ๑๙๐๐) และช่วง ทศวรรษที่ ๒๐๑๐ โดยอุณหภูมิได้เพิ่มสูงขึ้นจากรายงานฉบับก่อนเมื่อปี ๒๐๑๓ ถึง ๐.๒๙ องศาเซลเซียส และสภาพอากาศสุดขั้ว (Extreme Weather) กำลังรุนแรงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยยืนยันว่าสภาพอากาศร้อนจัด คลื่นความร้อนรุนแรง และฝนที่ตกแบบถล่มทลาย เกิดบ่อยครั้งและมีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อย ๆ รวมถึง ปริมาณน้ำฝนที่มีแนวโน้มมากขึ้น ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๓ เห็นได้ว่าการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและ สภาพอากาศสุดขั้ว โดยเฉพาะปริมาณน้ำฝนที่มีมากขึ้นนั้น มีความเชื่อมโยงกับการเกิดภัยพิบัติ ทั้งดินโคลนถล่ม การพังทลายของตลิ่ง ทั้งนี้ ความเสี่ยงภัยดินถล่มและน้ำป่าไหลหลากเหล่านี้ มีความเกี่ยวข้องกับการใช้หญ้าแฝกโดยตรง ในแง่ของการรักษาเสถียรภาพของดิน การลดทอนความเสี่ยงภัยดินถล่มที่สร้างความสูญเสียทั้งต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน นอกจากนี้ ในแง่ของกลุ่มคนที่จะเป็นกำลังของประเทศต่อไปเป็นกลุ่มเจนเนอเรชันวาย จึงถือได้ว่าเป็นอีกกลุ่มเป้าหมายสำคัญในการขับเคลื่อนการใช้หญ้าแฝก ในระยะต่อไปของสังคมไทย

๒. แนวคิดและหลักการของแผนแม่บทฯ

แผนแม่บทการพัฒนาและธรรมาภิบาลการใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) จัดทำขึ้นบนหลักการพื้นฐานตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่พระราชทานแนวทางการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ มาเป็นแนวคิดหลักของแผน และบูรณาการเชื่อมโยงไปกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่พระราชทานเป็น แนวทางของการสร้างความยั่งยืนที่เชื่อมโยงทั้งมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่สมดุลพอเหมาะพอดี เพื่อ “สืบสาน รักษา” การพัฒนาและธรรมาภิบาลการใช้หญ้าแฝกตามแนวพระราชดำริต่อไป นอกจากนี้ ยังได้ “ต่อยอด” การพัฒนาและธรรมาภิบาลการใช้หญ้าแฝกให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนา และสามารถรับมือได้ กับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่ท้าทายทั้งในระดับโลกและระดับประเทศได้ ตามพระปฐมบรมราชโองการของ พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว “สืบสาน รักษา ต่อยอด” แนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ต่อไป

ทั้งนี้ แนวคิดสำคัญที่นำมาจัดทำเป็นกรอบการจัดทำแผนแม่บทฯ ครั้งนี้ ประกอบด้วย

๑) แนวคิดเรื่องนวัตกรรมสังคม (Social Innovation: SI) งานศึกษาในประเด็นนวัตกรรมสังคมได้เริ่มต้นราวปี พ.ศ. ๒๕๐๓ (ซานนท์ โกมลมาลย์, ๒๕๖๑) โดยภาพรวมแล้วนวัตกรรมสังคมถูกให้นิยามว่าการกระทำหรือการจัดการในรูปแบบใหม่ ๆ ที่แตกต่างไปจากเดิม ที่นำไปสู่การตัดสินใจการกระทำหรือมีพฤติกรรมแบบใหม่ภายใต้บริบทของตัวนวัตกรรม (Haxeltine et al, ๒๐๑๖; Franz et al, ๒๐๑๒; Howaldt and Kopp, ๒๐๑๒; Howaldt and Schwarz, ๒๐๑๐) ในขณะที่ Moulaert (๒๐๑๓) อภิปรายว่า นวัตกรรมสังคม คือ ความสัมพันธ์ทางสังคม ที่ไม่ใช่แค่การกระทำเฉพาะอย่างเท่านั้น และผลลัพธ์ที่เกิดจากการกระทำนั้นได้นำไปสู่การปรับปรุงความสัมพันธ์ทางสังคม โครงสร้างการกำกับดูแล และการเสริมพลังให้กับปฏิบัติการร่วม เช่นเดียวกับ Fujisawa et al (๒๐๑๕) ที่อภิปรายว่านวัตกรรมสังคม หมายถึงชุดแนวความคิดใหม่ ๆ ซึ่งอาจปรากฏอยู่ในหลายลักษณะของปรากฏการณ์ทางสังคม ที่ไม่มีแค่เรื่องของเทคโนโลยีเท่านั้น นวัตกรรมสังคมนั้นจะต้องช่วยแก้ปัญหาที่ซับซ้อนของสังคม มีศักยภาพในการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่ของสังคมได้ด้วย นวัตกรรมสังคมจำเป็นต้องมุ่งสนองตอบต่อประโยชน์ของสังคม ในทำนองเดียวกันนี้ มีงานของ Mulgan (๒๐๐๗) ที่อภิปรายว่า นวัตกรรมสังคมเป็นการพัฒนา ปรับปรุงกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อสังคมเป็นหลักและมีความแตกต่างจากนวัตกรรมทางธุรกิจ ที่เน้นผลประโยชน์ของธุรกิจเป็นสำคัญ หากพิจารณาในแง่ความหมายที่เป็นรูปธรรมของนวัตกรรม พบว่ามีงานของ Tepsie (๒๐๑๔) ที่ได้เสนอไว้ว่า นวัตกรรมสังคมเกิดขึ้นได้ ๔ รูปแบบ ได้แก่ (๑) เป็นสิ่งใหม่ที่สนองตอบความต้องการของสังคม (New Service and Products) (๒) เป็นปฏิบัติการแบบใหม่ที่ทำให้เกิดบทบาทใหม่หรือความร่วมมือแบบใหม่ (New Practices) (๓) เป็นกระบวนการใหม่ที่มีสาธารณชนเข้ามาเกี่ยวข้อง (New Process) และ (๔) เป็นกฎระเบียบแบบใหม่ (New Rules and Regulations)

สำหรับนักวิชาการในประเทศไทย จากรายงานสภาวะสังคมไทยและภาพคนไทยในปี ๒๕๖๓ ที่รวบรวมแนวคิดของนักวิชาการคนสำคัญในประเทศ ได้ข้อสรุปว่า นวัตกรรมสังคม หมายถึง สิ่งใหม่ ๆ ที่เป็นกระบวนการทางความคิด (Imagination) หรือการสร้างโอกาส หรือการลงมือปฏิบัติ (Action) หรือวิธีการปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ บนพื้นฐานที่มีอยู่เดิม และนวัตกรรมสังคมนี้อาจมีบทบาทในการแก้ปัญหาในสังคมไทยได้ (ดาวเรือง แก้วขันตี และคณะ, ๒๕๔๗) นอกจากนี้ มีงานวิจัยของซานนท์ โกมลมาลย์ (๒๕๖๑) ยังได้อภิปรายไว้ว่า นวัตกรรมสังคมมีนัยเชิงความหมายว่า เป็นเรื่องทางสังคมเพื่อสังคม เพราะนวัตกรรมสังคมถูกสร้างขึ้นเพื่อสนองตอบความต้องการทางสังคมที่ไม่ได้รับการตอบสนอง นวัตกรรมสังคมจึงไม่มีรูปแบบที่ตายตัวและยังมีความเป็นพลวัตการเปลี่ยนแปลงที่สูงด้วย เช่นเดียวกับงานของกฤตเมธ บุญนุ่ม (๒๕๖๐) ที่อภิปรายไว้ว่า นวัตกรรมสังคมหมายถึง กระบวนการทางความคิด แนวนโยบายภายใต้กระบวนการพัฒนาที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนทั้งของสังคม และองค์การที่เสนอนวัตกรรมสังคมจะเป็นองค์การที่ไม่หวังผลกำไร ซึ่งแตกต่างจากนวัตกรรมทางธุรกิจที่มุ่งหวังผลกำไรเป็นที่ตั้ง

จากการทบทวนการให้ความหมายของนวัตกรรมสังคม จากทั้งสำนักคิดในต่างประเทศและในประเทศไทยเอง พบว่ามีข้อสรุปตรงกัน คือ นวัตกรรมสังคมเป็นเรื่องของแนวความคิดใหม่ หรือการสร้างสรรคความสัมพันธ์ทางสังคมแบบใหม่ ที่พัฒนาขึ้นเพื่อมุ่งเป้าไปที่การแก้ปัญหาของสังคม โดยที่หากผลประโยชน์จากนวัตกรรมนั้นเกิดขึ้นแก่สังคม จึงเรียกนวัตกรรมนั้นว่าเป็นนวัตกรรมสังคม ดังนั้น ในการชี้เป้าว่า ญาแฝกเป็นนวัตกรรมสังคม จึงสอดคล้องไปกับนิยามและผลที่เกิดขึ้นได้อย่างไม่ผิดเพี้ยน และภายใต้หลักการสำคัญนี้ จึงต้องการนำเสนอญาแฝกในฐานะ “นวัตกรรมสังคม หรือ เครื่องมือหนุนเสริม” ที่สนับสนุนสู่การพัฒนา

ที่ยั่งยืน (สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม) ให้กับ “สังคมไทย – วิถีแบบไทย – คนไทย” และนำเสนอประเทศไทยในฐานะที่เป็นผู้นำทางด้านองค์ความรู้และการประยุกต์ใช้ปัญญาแผ่นดินที่สามารถเป็นแหล่งอ้างอิงทางวิชาการได้

๒) ทฤษฎี Transformative Social Innovation (TSI) ทฤษฎีนี้เน้นการอธิบายปรากฏการณ์ถึงนวัตกรรมสังคมต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยทฤษฎีนี้ได้อธิบายถึงความเกี่ยวข้องขององค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ลักษณะ ที่มีผลต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ได้แก่ (๑) สิ่งพลิกสถานการณ์ (Game Changers) (๒) วาทกรรมที่เป็นกระแส (Transformative Discourses) (๓) นวัตกรรมสังคม (Social Innovation) และ (๔) การเปลี่ยนแปลงระบบ (Systemic Change) โดยองค์ประกอบทั้ง ๔ นี้ล้วนปฏิสัมพันธ์หรือปะทะกันในตลอดกระบวนการของนวัตกรรม โดยมีรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ที่สำคัญ คือ

(ก) สิ่งพลิกสถานการณ์ (Game Changers) และวาทกรรมที่เป็นกระแส (Transformative Discourses) สามารถสร้างให้เกิดนวัตกรรมทางสังคมได้

(ข) นวัตกรรมสังคม (Social Innovation) จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบ (System Change)

ทั้งนี้ นวัตกรรมสังคมใด ๆ ที่จะเปลี่ยนแปลงระบบได้นั้น จำเป็นต้องมีการเคลื่อนไหวของผู้กระทำการ (Actors) ที่ริเริ่มเข้ามาร่วมสร้างนวัตกรรมสังคม หรือแม้กระทั่งผู้กระทำการเองก็สามารถนำประเด็นที่ไม่อยู่ในกระแสให้เข้ามาเป็นวาทกรรมในกระแสได้ เพื่อเรียกร้องการร่วมสร้างนวัตกรรมสังคมและสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม นอกจากนี้ เมื่อมีนวัตกรรมเกิดขึ้นแล้ว ผลการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะเกิดขึ้นจากนวัตกรรมสังคมตั้งแต่ในช่วงการเริ่มปฏิบัติการ การปรับรูปแบบความสัมพันธ์ จนกระทั่งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนั้นสามารถเป็นองค์ความรู้แก่สังคมได้ โดยผลลัพธ์จากสังคมหนึ่ง ๆ สามารถสร้างแรงกระตุ้นหรือสร้างผลกระทบที่มากพอ ก็จะสามารถเพิ่มพลังอำนาจให้แก่ผู้กระทำการและเพิ่มอำนาจให้แก่สังคม และหากมีพลังมากพอก็จะสามารถสร้างแรงบันดาลใจแก่สังคมได้อีกด้วย

๓) ทฤษฎี Multi-level Perspective (MLP) ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีระดับกลาง (A Middle-range Theory) ที่มีกรอบแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบพลวัตของการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดที่เกิดขึ้นในระหว่างเปลี่ยนผ่านเชิงสังคมกับเทคโนโลยี (Socio-technological Transition) โดยทฤษฎีนี้เกิดขึ้นจากการรวมแนวความคิดของแนวคิดเศรษฐศาสตร์วิวัฒนาการ (Evolutionary Economics) การศึกษาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Science and Technology Studies) แนวคิดทฤษฎีโครงสร้างและสถาบันนิยมใหม่ (Structuration Theory and Neo-institutional Theory) ที่ผู้กระทำการทั้งหมด (Actors) ได้กระทำร่วมกันโดยตลอดของกระบวนการพัฒนานวัตกรรม ทั้งนี้ แนวคิดนี้ไม่ได้มองการเปลี่ยนผ่านในลักษณะเชิงเส้น (Non-linear Processes) แต่มองว่าการเปลี่ยนผ่านนั้นเกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์หรือการปะทะกันใน ๓ ระดับ จากเล็กไปใหญ่ โดยระดับเล็กสุด ได้แก่ (๑) ระดับสถานที่ที่เกิดนวัตกรรม (Niches) (๒) ระดับโครงสร้างหรือกฎเกณฑ์การปกครองของสังคม (Socio-technical Regimes) และ (๓) ระดับภูมิทัศน์ ที่หมายรวมถึงปัจจัยภายนอกที่มีปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้ (An Exogenous Sociotechnical Landscape) และทฤษฎีนี้มองว่า นวัตกรรมสังคม ไม่ได้มีบทบาทแค่การสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับ Niche เท่านั้น แต่นวัตกรรมสังคมสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ได้ ผ่านการกระทำ (Action) ของผู้กระทำการ (Actor) หรือเครือข่าย (Geels, ๒๐๑๑)

ดังนั้น ในการกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อน ได้ประยุกต์ทฤษฎี Multi-level Perspective (MLP) ที่สนใจการเปลี่ยนผ่านใน ๓ ระดับ คือ (๑) ระดับสถานที่ที่เกิดนวัตกรรม (Niches) (๒) ระดับโครงสร้างหรือกฎเกณฑ์การปกครองของสังคม (Socio-technical Regimes) และ (๓) ระดับภูมิทัศน์ ที่หมายความรวมถึงปัจจัยภายนอกที่มีปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้ (An Exogenous Sociotechnical Landscape) และทฤษฎีนี้มองว่า นวัตกรรมสังคมไม่ได้มีบทบาทแค่การสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับสถานที่ที่เกิดนวัตกรรมเท่านั้น แต่นวัตกรรมสังคมสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างหรือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ได้ ผ่านการกระทำ การของผู้กระทำหรือเครือข่าย ดังนั้น จึงกำหนดเป็นกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนใน ๓ ระดับ ดังนี้

๑) เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตผู้คน/ การทำอยู่ทำกิน (Niches Level)

เน้นชี้จุดการแก้ปัญหาในระดับครัวเรือนอย่างเป็นองค์รวม โดยเฉพาะมิติทางเศรษฐกิจ เพื่อชี้ให้เห็นว่า การใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำนั้น นอกจากจะเกิดผลดีต่อสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังส่งผลต่อเนื่องไปถึงการกินดีอยู่ดีของผู้ใช้ควบคู่ไปด้วย

๒) เชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงที่ทำนายสำคัญเพื่อรับมือ (Regime Level)

เน้นชี้จุดการใช้หญ้าแฝกเพื่อแก้ปัญหาที่ต้องรับมือกับข้อติดขัดเชิงโครงสร้าง โดยเฉพาะ ข้อติดขัดทางกฎหมาย และความเสี่ยงภัยดินถล่ม

๓) เชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) (Landscape Level)

เน้นชี้จุดบทเรียนตัวอย่างความสำเร็จที่สอดคล้องกับตัวชี้วัดตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ทั้งนี้ เพื่อสร้างการรับรู้ในระดับประชาคมโลกต่อประเทศไทย ในฐานะที่เป็นผู้นำทางด้าน องค์ความรู้และการประยุกต์ใช้หญ้าแฝก

๓. สารสำคัญของแผนแม่บทฯ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐)

วิสัยทัศน์

“สนองแนวพระราชดำริการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ สู่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน”

พันธกิจ

- (๑) บูรณาการการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาและธรรมาภิบาลการใช้หญ้าแฝกตามแนวพระราชดำริ โดยความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนที่เกี่ยวข้อง
- (๒) พัฒนาและสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่เครือข่ายภาคประชาชน และเร่งสร้างกลุ่มเป้าหมายใหม่

วัตถุประสงค์

- (๑) ขับเคลื่อนวัฒนธรรมการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำตามแนวพระราชดำรินิวัติสังคมไทย
- (๒) สื่อสารต่อยุ้าความยั่งยืนจากการใช้นวัตกรรมสังคมหญ้าแฝกในวิถีสังคม เพื่อรับมือกับความเสี่ยงใหม่
- (๓) ศึกษาวิจัยแนวทางการใช้หญ้าแฝกเพื่อสร้างเศรษฐกิจครัวเรือนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- (๔) ชี้นำภาพลักษณ์การใช้หญ้าแฝกในฐานะเครื่องมือหนุนเสริมเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

เป้าหมาย

เพื่อให้การดำเนินงานโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและทิศทางเดียวกัน จึงเห็นสมควรให้กำหนดพื้นที่เป้าหมายในการดำเนินการ เมื่อสิ้นสุดแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) ให้มีพื้นที่ใหม่ในการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ และเพื่อการฟื้นฟูคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพิ่มขึ้นจำนวน ๒,๐๐๐,๐๐๐ ไร่

ยุทธศาสตร์การพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ประกอบด้วย ๓ ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ สืบสาน...วัฒนธรรมการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ตามแนวพระราชดำริ

ยุทธศาสตร์นี้อยู่ภายใต้กรอบคิดของการสืบสานแนวทางการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกตามแนวพระราชดำริ ที่ให้ความสำคัญของการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ เพื่อเชื่อมโยงไปสู่ผลผลิตที่ดีขึ้น

ทั้งนี้ ยุทธศาสตร์นี้มีเป้าหมายที่สำคัญ ประกอบด้วย

- (๑) ขับเคลื่อนและขยายผลเชิงพื้นที่ในการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ
- (๒) เกิดเครือข่ายคลัสเตอร์ที่เป็นรูปแบบของทำงานเชิงพื้นที่ (Area-based) การใช้หญ้าแฝกตามบริบททางกายภาพ สังคมของพื้นที่และชนิดพันธุ์หญ้าแฝกที่เหมาะสม

โดยในยุทธศาสตร์ที่ ๑ นี้ประกอบด้วย ๕ มาตรการ ได้แก่

มาตรการที่ ๑ การจัดทำธนาคารหญ้าแฝกในระดับพื้นที่ โดยให้มีแปลงขยายพันธุ์/แปลงสำรองพันธุ์ เพื่อใช้รองรับต่อความต้องการในพื้นที่บนฐานของความยั่งยืน ทั้งนี้พันธุ์หญ้าแฝกที่เลือกใช้ เน้นที่มีคุณสมบัติสอดคล้องไปกับบริบทแต่ละพื้นที่

มาตรการที่ ๒ การวิจัยพันธุ์หญ้าแฝกที่เหมาะสมในแต่ละบริบททางกายภาพของแต่ละพื้นที่ รวมถึงวิจัยในมิติการทนร้อน เพื่อแก้ปัญหาการไม่ทนร้อนของหญ้าแฝก

มาตรการที่ ๓ การวิจัยเชิงพื้นที่ (Area-based Study) เพื่อชี้ประสิทธิผลที่เกิดขึ้นจากการใช้หญ้าแฝกในการทำเกษตรในรูปแบบต่าง ๆ และวิจัยถอดบทเรียนการยอมรับเอาหญ้าแฝกไปประยุกต์ใช้ในระบบปลูกพืชในแต่ละคลัสเตอร์ รวมถึงการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการขยายผล

มาตรการที่ ๔ การจัดฝึกอบรมและเผยแพร่ความรู้เรื่องการปลูกและดูแลหญ้าแฝกอย่างถูกหลักวิชา โดยให้เนื้อหาสอดคล้องกับบริบทของแต่ละคลัสเตอร์ และเนื้อหาในมิติของการประยุกต์ใช้หญ้าแฝกในการทำเกษตรในรูปแบบต่าง ๆ

มาตรการที่ ๕ การสื่อสารบทเรียนความสำเร็จการใช้หญ้าแฝกในระบบการปลูกพืช/การทำเกษตรที่เชื่อมโยงไปกับวิถีการทำกินและการเปลี่ยนแปลงของผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการใช้หญ้าแฝก

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ รักษา...เผยแพร่และสร้างองค์ความรู้การใช้หญ้าแฝกสู่การเป็นนวัตกรรมเพื่อสังคม

ยุทธศาสตร์นี้เป็นการสร้างและบริหารจัดการองค์ความรู้ในการใช้หญ้าแฝกในมิติการตลาด ความเสี่ยงภัยทางสิ่งแวดล้อม และมิติทางเศรษฐกิจตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมถึงการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ เพื่อชั้นนำภาพลักษณ์ของการใช้หญ้าแฝกในฐานะที่เป็นนวัตกรรมเพื่อสังคมที่มีผลประโยชน์เกิดขึ้นแก่ประชาชนและสังคมโดยรวมอย่างแท้จริง

ยุทธศาสตร์นี้มีเป้าหมายที่สำคัญ ประกอบด้วย

- (๑) เพื่อศึกษาวิจัย และบริหารจัดการองค์ความรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝกในฐานะที่เป็นนวัตกรรมเพื่อสังคมทั้งในมิติการตลาด ความเสี่ยงภัยทางสิ่งแวดล้อมและมิติทางเศรษฐกิจ
- (๒) เพื่อสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ องค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้หญ้าแฝก

โดยในยุทธศาสตร์ที่ ๒ นี้ประกอบด้วย ๕ มาตรการ ได้แก่

มาตรการที่ ๑ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ในการป้องกันและรับมือภัยพิบัติทางสิ่งแวดล้อมในหลากหลายมิติ เช่น การขยายผลและขับเคลื่อนตัวแบบการประยุกต์ใช้หญ้าแฝกร่วมกับวิถีกลและพืชอื่นในพื้นที่เป้าหมาย และผลักดันตัวแบบ (โมเดล) เข้าสู่กระบวนการเชิงโครงสร้างของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การปลูกหญ้าแฝกลอนน้ำเพื่อบำบัดน้ำเสีย โดยเฉพาะในเขตเมือง แหล่งน้ำในพื้นที่เสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อมปนเปื้อนสารพิษ

มาตรการที่ ๒ การจัดฝึกอบรมเผยแพร่เนื้อหาเกี่ยวกับหลักการ ประสิทธิภาพของการใช้หญ้าแฝกเพื่อรับมือกับภัยพิบัติทางสิ่งแวดล้อม เช่น การฝึกอบรมตัวแบบ (โมเดล) การประยุกต์ใช้หญ้าแฝกร่วมกับวิถีกล ภูมิปัญญาท้องถิ่น และพืชอื่น เพื่อป้องกันและลดทอนความเสี่ยง และนำเสนอกรณีตัวอย่างจริงที่มีอยู่แล้ว

มาตรการที่ ๓ การสื่อสารบทเรียนความสำเร็จของการตัวแบบ (โมเดล) การประยุกต์ใช้หญ้าแฝกเพื่อรับมือกับภัยพิบัติทางสิ่งแวดล้อม เช่น ตัวแบบของการใช้หญ้าแฝกเพื่อป้องกันภัยดินถล่ม โดยร่วมกับวิถีกล ภูมิปัญญาท้องถิ่น และพืชอื่น ในมิติการตลาด ความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินจากประสบการณ์จริงของพื้นที่ประสบภัย

มาตรการที่ ๔ การวิจัยเพื่อหามูลค่าเพิ่มจากหญ้าแฝก ทั้งจากใบ ราก และส่วนอื่น ๆ และการวิจัยตลาด และพฤติกรรมผู้บริโภคต่อผลิตภัณฑ์จากหญ้าแฝก ซึ่งอาจดำเนินการร่วมกับภาคธุรกิจที่หลากหลาย เช่น การศึกษาวิจัยตลาดร่วมกับกลุ่มธุรกิจที่ก่อตั้งขึ้น เพื่อเสาะหาโมเดลธุรกิจที่สามารถทำซ้ำได้ และขยายตัวได้ (Startup) หรือธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)

มาตรการที่ ๕ การจัดฝึกอบรมที่มีเนื้อหาส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจต่อผลิตภัณฑ์จากหญ้าแฝกจากส่วนต่าง ๆ และเทคนิคการทำตลาดออนไลน์ เป็นต้น

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ ต่อยอด...ขยายผลสู่การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายในระดับชุมชน สังคม ประเทศ และนานาชาติ

ยุทธศาสตร์นี้มุ่งเน้นการสร้างขยายผลการใช้หญ้าแฝกในมิติของการสร้างเครือข่าย ทั้งในด้านการเร่งสร้างกลุ่มเป้าหมายใหม่ในประเทศ และเชื่อมโยงการเรียนรู้กับเครือข่ายนานาชาติ

ทั้งนี้ สำหรับยุทธศาสตร์นี้มีเป้าหมายที่สำคัญ ประกอบด้วย

- (๑) ขยายแนวร่วมใหม่และยกระดับความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มผู้ใช้หญ้าแฝกเดิมให้เข้มแข็งขึ้นอย่างรอบด้าน
- (๒) พัฒนาและยกระดับเครือข่ายเดิมสู่การเชื่อมโยงกับเครือข่ายในระดับประเทศและนานาชาติ

โดยในยุทธศาสตร์ที่ ๓ นี้ประกอบด้วย ๖ มาตรการ ได้แก่

มาตรการที่ ๑ การเสริมพลัง (Empowerment) ให้แก่เครือข่ายเดิม เช่น เครือข่ายคนรักหญ้าแฝก สมาคมคนรักหญ้าแฝกประเทศไทย โรงเรียนหญ้าแฝก โดยเน้นการจัดฝึกอบรมตามแนวทาง RUN (Re-skills – Up-skills – New-skills) การปรับปรุงทักษะ Re-skill การเพิ่มทักษะ Up-skill และการสร้างทักษะใหม่ New-skill

มาตรการที่ ๒ การขับเคลื่อนการวิจัยแบบ “ไต่บ้าน” ที่ให้สมาชิกของเครือข่ายเดิมเป็นผู้ทำวิจัยหลัก โดยเรียนรู้ร่วมกันกับนักวิชาการ โดยเน้นการวิจัยแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงการทำงานร่วมกับเครือข่ายแบบบูรณาการ ในมิติเนื้อหาเน้นการเชื่อมโยงมิติเศรษฐกิจ และการเชื่อมโยงสู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

มาตรการที่ ๓ การพัฒนาหลักสูตรและการออกแบบหลักสูตรบูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับ “ความรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝก” เข้าสู่เนื้อหาสาระการเรียนรู้รายวิชาต่าง ๆ ทั้งในระดับการศึกษาภาคบังคับและการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมไปถึงการจัดทำชุดหลักสูตร “ครูหญ้าแฝก” เพื่อพัฒนาทักษะของครูผู้สอนด้านทักษะ ความรู้ การถ่ายทอด และการพัฒนาตนเองทางวิชาชีพตามความสนใจ

มาตรการที่ ๔ การพัฒนาจัดทำฐานข้อมูลการวิจัยเกี่ยวกับหญ้าแฝก และแปลงข้อมูลให้เข้าใจง่าย เพื่อให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าใจได้ง่าย และมีการปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยและการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลในการรวบรวมและสังเคราะห์ประเด็น

มาตรการที่ ๕ การสร้างพื้นที่เรียนรู้ร่วมกัน (Collective Learning Platform) ทั้งในรูปแบบออนไลน์และแบบเผชิญหน้า โดยส่งเสริมให้เกิดการใช้หญ้าแฝกในระดับปัจเจกบุคคลสู่ชุมชนและเชื่อมโยงสู่การเป็นเครือข่าย รวมถึงการจัดกิจกรรม เช่น การจัดประกวด การจัดเวทีเสวนา (Vetiver Talks) แปลงสาธิตเพื่อการท่องเที่ยว เป็นต้น

มาตรการที่ ๖ การสร้างความเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement) โดยใช้การสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social Platform) ที่มีผู้มีอิทธิพลในสื่อออนไลน์ (Influencer) และสื่อที่อยู่ในความสนใจ เป็นเงื่อนไขในการสร้างการติดตามและสร้างกระแส

๔. การขับเคลื่อนแผนไปสู่การปฏิบัติ

แผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกฯ นับเป็นแผนระดับชาติที่บูรณาการการทำงานร่วมกันจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีกำหนดระยะเวลา ๕ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐ มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกที่มุ่งสืบสานการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำตามแนวพระราชดำริ และต่อยอดการใช้หญ้าแฝกเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนให้ครอบคลุมมิติเศรษฐกิจ ตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และส่งผลกระทบต่อเนื่องไปยังมิติทางสังคม ภายในปี ๒๕๗๐ ทั้งนี้ ได้กำหนดแนวทางในการขับเคลื่อนภายใต้ทิศทางการพัฒนาทั้งในระดับประเทศและประชาคมโลก รวมถึงความเสี่ยงใหม่ที่เป็นแนวโน้มสำคัญ ดังนั้น การขับเคลื่อนแผนให้เป็นรูปธรรม จึงจำเป็นต้องมีกลไกการขับเคลื่อนที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดผลการดำเนินงานได้ตามเจตนารมณ์ที่กำหนดไว้

๑) กลไกการขับเคลื่อน

(๑) สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) เป็นหน่วยงานหลัก ทำหน้าที่เลขานุการคณะกรรมการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ รวมถึงเป็นแกนกลางในการประสานการดำเนินงาน อำนวยความสะดวก ส่งเสริมสนับสนุน และติดตามประเมินผลการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก

(๒) คณะกรรมการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประกอบด้วย

(๒.๑) คณะกรรมการอำนวยการโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ แต่งตั้งตามคำสั่งคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ ๒/๒๕๖๕ มีบทบาทในการกำหนดนโยบาย และกรอบแนวทางการดำเนินงาน อำนวยการ กำกับดูแล ให้ความเห็นชอบกับแผนงาน แนวทางการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก แต่งตั้งคณะอนุกรรมการ คณะทำงาน รวมถึงการใช้อำนาจหน้าที่แทนคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในกรณีเร่งด่วน เพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

(๒.๒) คณะอนุกรรมการด้านวิชาการและติดตามประเมินผล แต่งตั้งตามคำสั่งคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ ๒/๒๕๖๕ มีบทบาทในการพิจารณา กลั่นกรองให้ความเห็น เสนอแนะแนวทางการดำเนินงานด้านวิชาการ และประเมินผล วางแผนและจัดทำแผนแม่บท ประสานการขับเคลื่อนโครงการ ส่งเสริมสนับสนุนการวิจัย การส่งเสริมและขยายผล ติดตามประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงาน รวมถึงการแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงาน และปฏิบัติงานอื่นตามที่คณะกรรมการอำนวยการโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริมอบหมาย

แผนแม่บทการพัฒนาและธรรมาภิบาลการใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)

(๒.๓) คณะอนุกรรมการด้านส่งเสริม ขยายผล เผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ แต่งตั้งตามคำสั่ง คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ ๒/๒๕๖๕ มีบทบาทในการส่งเสริม ขยายผล เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ กำกับดูแล การส่งเสริม ขยายผลเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ รายงานผลการดำเนินงาน รวมถึงปฏิบัติงานอื่น ตามที่คณะกรรมการอำนวยการโครงการพัฒนาและธรรมาภิบาลการใช้หญ้าแฝก อันเนื่องมาจากพระราชดำริมอบหมาย

๓) หน่วยงานและภาคส่วนที่มีการดำเนินการพัฒนาและธรรมาภิบาลการใช้หญ้าแฝก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งทั้งที่เป็นหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และเครือข่ายภาค ประชาชน ทั้งในระดับประเทศและท้องถิ่น ประสานการดำเนินงานร่วมกัน เพื่อบูรณาการและเชื่อมโยง การทำงานตามเป้าหมายของยุทธศาสตร์

๔) ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อน การพัฒนาและธรรมาภิบาลการใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริในระดับพื้นที่ โดยมีจุดเน้นการทำงานที่ต้อง ขับเคลื่อนการพัฒนาที่ต้องสอดคล้องไปกับมิติทางกายภาพของพื้นที่ร่วมกับมิติสังคม ตามพระราชดำริของ พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ซึ่งจะทำให้ การขับเคลื่อนในระดับพื้นที่ (คลัสเตอร์) เป็นไปตามเจตนารมณ์ได้อย่างดี

๕) เครือข่ายคนรักหญ้าแฝกระดับประเทศ โรงเรียนหญ้าแฝก และสถาบันการศึกษา

๖) สื่อมวลชน สื่อออนไลน์

“...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศ ทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา คือนิสัยใจคอของคนเรา จะไปบังคับให้คนคิดอย่าง อื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไปช่วยโดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเรา เข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเขาต้องการอะไรจริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการ ของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง ...”

พระราชดำรัส

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

พระราชทานเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๒๐

๒) แนวทางการขับเคลื่อนและการประสานการปฏิบัติ

ในการขับเคลื่อนแผนแม่บทฯ ให้บรรลุเป้าหมายในแต่ละยุทธศาสตร์ได้ตามเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้ ภายใต้การบูรณาการทำงานร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งหมด จำเป็นต้องมีขั้นตอนการขับเคลื่อนและประสานการปฏิบัติดังนี้

(๑) การสร้างความรู้ ความเข้าใจต่อแผนแม่บทฯ เพื่อให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องได้มีความรู้ ความเข้าใจ และมองเห็นภาพเป้าหมายร่วมกัน รวมถึงยังเป็นการสร้างความตระหนักต่อความร่วมมือในการแปลงแผนสู่การปฏิบัติ

(๒) การจัดทำแผนปฏิบัติการระยะ ๑ ปี และ ๕ ปี ซึ่งประกอบด้วย แผนงาน โครงการ กิจกรรม งบประมาณ ระยะเวลา โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่สอดคล้องกับเป้าหมายตามยุทธศาสตร์และบทบาทของส่วนงาน

(๓) การสนับสนุนการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ และการเสริมสร้างความสามารถให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ๒ ส่วน

(๓.๑) การสนับสนุนโครงการที่สอดคล้องตามเป้าหมายของยุทธศาสตร์ โดยงบประมาณของสำนักงาน กปร. โดยการพิจารณากลับกรองจากคณะกรรมการอำนวยการ หรือ คณะอนุกรรมการด้านวิชาการและติดตามประเมินผล หรือคณะอนุกรรมการส่งเสริมและขยายผล แล้วแต่กรณี

(๓.๒) การจัดกิจกรรมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และการฝึกอบรมให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนการพัฒนาและธรรมาภิบาลการใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยสำนักงาน กปร. ร่วมกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่ ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงาน กปร.

๓) การติดตามประเมินผล

ภายใต้แนวคิดของการบูรณาการทำงานร่วมกันจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การติดตามประเมินผลจึงมีมิติที่เน้นหนักให้ความสำคัญต่อการติดตามความก้าวหน้า เพื่อเสนอแนะการขับเคลื่อนในระยะต่อไปให้บรรลุผล โดยแบ่งการติดตามประเมินผลดังนี้

(๑) คณะอนุกรรมการด้านวิชาการและติดตามประเมินผล และสำนักงาน กปร. ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดทำแนวทางการรายงานผลการดำเนินงาน การกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเสนอต่อคณะอนุกรรมการวิชาการทราบ เพื่อให้ข้อเสนอแนะแนวทางต่อการขับเคลื่อนแผนให้บรรลุได้ตามเจตนารมณ์

(๒) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเสนอผลการดำเนินงานประจำปีต่อสำนักงาน กปร. ทราบ เพื่อใช้ประกอบในการวางแผนการขับเคลื่อนในระยะต่อไป รวมถึงให้ข้อเสนอแนะต่อการแก้ปัญหา อุปสรรคและแสวงหาแนวทางการขับเคลื่อนให้บรรลุเป้าหมายต่อไป

สรุปสาระสำคัญแผนแม่บทการพัฒนาและธรรมา
การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗
(พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐)

สถานการณ์สภาพปัญหา

การวิจัย

- หัวข้อการวิจัยที่ยังไม่เป็นไปทางเดียวกับการส่งเสริม ขยายผล และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในสภาวะการณปัจจุบัน
- ผลสำเร็จอยู่ในระดับการวิจัยทดลอง ทำให้ไม่สามารถขยายผล ไปสู่กลุ่มเป้าหมายในระดับพื้นที่ได้ดีเท่าที่ควร

การจัดการองค์ความรู้ ส่งเสริม เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์

- การประสานงานผ่านเครือข่ายยังมีน้อย
- การเผยแพร่ความรู้ยังไม่ทั่วถึง
- สื่อการเรียนรู้ต่าง ๆ ยังไม่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย
- ผู้นำและประชาชนท้องถิ่นบางส่วนยังขาดความตระหนัก ไม่มีความรู้ความเข้าใจ ขาดการยอมรับ และไม่เห็นประโยชน์
- ขาดการส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกในเขตพื้นที่วิกฤตที่มีความเสี่ยง ภัยจากดินถล่มและน้ำป่าไหลหลาก
- ขาดการมีส่วนร่วมในการปลูกและดูแลรักษาที่ถูกหลักวิชา

SO Strategies

- การปรับตัวและตั้งรับผลกระทบการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
- การรับมือภัยพิบัติ
- การขับเคลื่อนโดยใช้โมเดลเศรษฐกิจ BCG
- การขับเคลื่อนผ่านการทำเกษตรอินทรีย์
- การขับเคลื่อนระบบปลูกพืชที่มีหญ้าแฝก หนุนเสริม
- การขับเคลื่อนในพื้นที่ป่าสงวนที่จัดสรร แก่ราษฎรตามนโยบาย คพช.
- การวิจัยที่เน้นเชื่อมโยงการสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน

WO Strategies

ขับเคลื่อนการขยายผลการใช้หญ้าแฝกโดยเชื่อมโยงกับ โอกาสทางนโยบายรัฐ ทิศทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของประชาคมโลก (SDGs) และการเปลี่ยนแปลงที่ท้าทาย และชี้ให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในการแก้ปัญหาตั้งแต่ในระดับพื้นที่ที่เกิด ปัญหา (Niches) ระดับโครงการ (Regime) และระดับภูมิทัศน์ (Landscape) โดยเน้นในมิติดังนี้

- ประเด็น "การป้องกันพิบัติภัย"
- ประเด็น "การขับเคลื่อนผ่านมิติทางเศรษฐกิจ โดยใช้โมเดลเศรษฐกิจ BCG"
- ประเด็น "การขับเคลื่อนการใช้หญ้าแฝกสู่ การพัฒนาที่เชื่อมโยงทั้งมิติ สิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ"

ST Strategies

- ขยายเครือข่ายการใช้หญ้าแฝกใน "กลุ่มคนรุ่นใหม่" ที่ไหลกลับเข้าสู่ ภาคเกษตรกรรมภายหลังการแพร่ระบาดของโควิด ๑๙ ผลักดันให้เป็นผู้นำ การเปลี่ยนแปลงของการใช้หญ้าแฝกในภาคเกษตรกรรม
- สื่อสารและสร้างความเข้าใจต่อรูปแบบการกีดกันทางการค้าในรูปแบบใหม่ ของการทำเกษตรที่ยั่งยืน และให้มุมมอง/เปิดโอกาสสู่การทำเกษตรยั่งยืน โดยใช้หญ้าแฝกแก่เกษตรกร

WT Strategies

- การสื่อสาร เพื่อขยายผลเชื่อมโยงผลได้ในมิติเศรษฐกิจ เช่น การสร้าง รายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม การลดรายจ่าย การทำเกษตรแบบ GAP เกษตรอินทรีย์ การหนุนเสริมในระบบปลูกพืช) การลดความสูญเสียชีวิต และทรัพย์สิน (กรณีพิบัติภัยดินถล่ม คลื่นพัง)

แผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐)

วิสัยทัศน์

“สนองแนวพระราชดำริการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน”

พันธกิจ

- บูรณาการการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกตามแนวพระราชดำริ โดยการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนที่เกี่ยวข้อง
- พัฒนาและสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่เครือข่ายภาคประชาชน และเร่งสร้างกลุ่มเป้าหมายใหม่

วัตถุประสงค์

ขับเคลื่อนวัฒนธรรมการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำตามแนวพระราชดำรินวัตกรรมสังคมไทย

สื่อสารตอกย้ำความยั่งยืนจากการใช้นวัตกรรมสังคมหญ้าแฝกในวิถีสังคม เพื่อรับมือกับความเปลี่ยนแปลง

ศึกษาวิจัยแนวทางการใช้หญ้าแฝกเพื่อสร้างเศรษฐกิจครัวเรือนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ชั้นนำภาพลักษณ์การใช้หญ้าแฝกในฐานะเครื่องมือหนุนเสริมเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน SDGs

ยุทธศาสตร์

สืบสาน...วัฒนธรรมการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำตามแนวพระราชดำริ

รักษา...เผยแพร่และสร้างองค์ความรู้การใช้หญ้าแฝกสู่การเป็นนวัตกรรมเพื่อสังคม

ต่อยอด...ขยายผลสู่การเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายในระดับชุมชน สังคม ประเทศ และนานาชาติ

มาตรการ

มาตรการที่ ๑ การจัดทำธนาคารหญ้าแฝกในระดับพื้นที่ โดยให้มีแปลงขยายพันธุ์/แปลงสร้างพันธุ์ เพื่อใช้รองรับต่อความต้องการของพื้นที่ โดยพันธุ์หญ้าแฝกที่เลือกใช้ เน้นที่มีคุณสมบัติสอดคล้องกับกับบริบทแต่ละพื้นที่

มาตรการที่ ๒ การวิจัยพันธุ์หญ้าแฝกที่เหมาะสมในแต่ละบริบททางกายภาพของแต่ละพื้นที่ รวมถึงวิจัยในมิติการทนร้อนของหญ้าแฝกและวิจัยรูปแบบอื่น ๆ

มาตรการที่ ๓ การวิจัยเชิงพื้นที่ (Area-based Study) เพื่อชี้ประสิทธิผลที่เกิดขึ้นจากการใช้หญ้าแฝกในการทำเกษตรในรูปแบบต่าง ๆ และวิจัยถอดบทเรียนการยอมรับหญ้าแฝกไปประยุกต์ใช้ในระบบปลูกพืชในแต่ละพื้นที่ รวมถึงการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการขยายผล

มาตรการที่ ๔ การจัดฝึกอบรมและเผยแพร่ความรู้เรื่องการปลูกและดูแลหญ้าแฝกอย่างถูกหลักวิชา โดยให้เนื้อหาสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และเนื้อหาในมิติของการประยุกต์ใช้หญ้าแฝกในการทำเกษตรในรูปแบบต่าง ๆ

มาตรการที่ ๕ การสื่อสารบทเรียนความสำเร็จการใช้หญ้าแฝกในระบบการปลูกพืช/ การทำเกษตรที่เชื่อมโยงไปกับวิถีการทำกินและการเปลี่ยนแปลงของผลผลิตที่เกิดขึ้นจากการใช้หญ้าแฝก

- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.)
- คณะกรรมการอำนวยการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
- คณะกรรมการการด้านวิชาการและติดตามประเมินผล
- คณะอนุกรรมการด้านการส่งเสริม ขยายผล เผยแพร่และประชาสัมพันธ์
- หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน)
- ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
- เครือข่ายคนรักหญ้าแฝกระดับประเทศ โรงเรียนหญ้าแฝก และสถาบันการศึกษา
- สื่อมวลชน สื่อออนไลน์

กลไกการขับเคลื่อน

เป้าหมายและแผนปฏิบัติการระยะ ๑ ปี ๓ ปี และ ๕ ปีของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

มาตรการที่ ๑ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ในการป้องกันและรับมือพิบัติภัยทางสิ่งแวดล้อมในหลากหลายมิติ เช่น การขยายผลและขับเคลื่อนตัวแบบการประยุกต์ใช้หญ้าแฝกร่วมกับวิถีกลและพืชอื่น ในพื้นที่เป้าหมาย และผลักดันตัวแบบ (โมเดล) เข้าสู่กระบวนการเชิงโครงสร้างของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การปลูกหญ้าแฝกลอยน้ำเพื่อบำบัดน้ำเสีย โดยเฉพาะในเขตเมือง แหล่งน้ำในพื้นที่เสื่อมโทรมทางสิ่งแวดล้อม การปนเปื้อนสารพิษ

มาตรการที่ ๒ การจัดฝึกอบรมเผยแพร่เนื้อหาเกี่ยวกับหลักการประสิทธิผลของการใช้หญ้าแฝกเพื่อรับมือกับพิบัติภัยทางสิ่งแวดล้อม เช่น การฝึกอบรมตัวแบบ (โมเดล) การประยุกต์ใช้หญ้าแฝกร่วมกับวิถีกล ภูมิปัญญาท้องถิ่น และพืชอื่น เพื่อป้องกันและลดทอนความเสี่ยงภัย และนำเสนอกรณีตัวอย่างจริงที่มีอยู่

มาตรการที่ ๓ การสื่อสารบทเรียนความสำเร็จของตัวแบบ (โมเดล) การประยุกต์ใช้หญ้าแฝกเพื่อรับมือกับพิบัติภัยทางสิ่งแวดล้อม เช่น ตัวแบบของการใช้หญ้าแฝกเพื่อป้องกันภัยดินถล่มโดยร่วมกับวิถีกล ภูมิปัญญาท้องถิ่น และพืชอื่น ในมิติการลดทอนความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สินจากประสบการณ์จริงของพื้นที่ประสบภัย

มาตรการที่ ๔ การวิจัยเพื่อหามูลค่าเพิ่มจากหญ้าแฝก ทั้งจากใบ ราก และส่วนอื่น ๆ และการวิจัยตลาด และพฤติกรรมผู้บริโภคต่อผลิตภัณฑ์จากหญ้าแฝก ซึ่งอาจดำเนินการร่วมภาคธุรกิจที่หลากหลาย เช่น การศึกษาวิจัยตลาดร่วมกับกลุ่มธุรกิจที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อแสวงหาโมเดลธุรกิจที่สามารถทำซ้ำได้และขยายตัวได้ (Startup) หรือธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)

มาตรการที่ ๕ การจัดฝึกอบรมที่มีเนื้อหาส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจต่อผลิตภัณฑ์จากหญ้าแฝกจากส่วนต่าง ๆ ของหญ้าแฝก และเทคนิคการทำตลาดออนไลน์ เป็นต้น

มาตรการที่ ๑ การเสริมพลังให้แก่เครือข่ายเดิม เช่น เครือข่ายคนรักหญ้าแฝก สมาคมคนรักหญ้าแฝกประเทศไทย โรงเรียนหญ้าแฝก โดยเน้นการจัดฝึกอบรมตามแนวทาง RUN (Re-skills - Up-skills - New-skills) การปรับปรุงทักษะ Re-skill การเพิ่มทักษะ Up-skill และการสร้างทักษะใหม่ New-skill

มาตรการที่ ๒ การขับเคลื่อนการวิจัยแบบ “โทบ้าน” ที่ให้สมาชิกของเครือข่ายเดิมเป็นผู้ทำวิจัยหลัก โดยเรียนรู้ร่วมไปกับนักวิชาการ โดยเน้นการวิจัยแบบบูรณาการที่เชื่อมโยงการทำงานร่วมกับเครือข่ายแบบบูรณาการ ในมิติเนื้อหาเน้นการเชื่อมโยงมิติเศรษฐกิจและการเชื่อมโยงสู่ SDGs

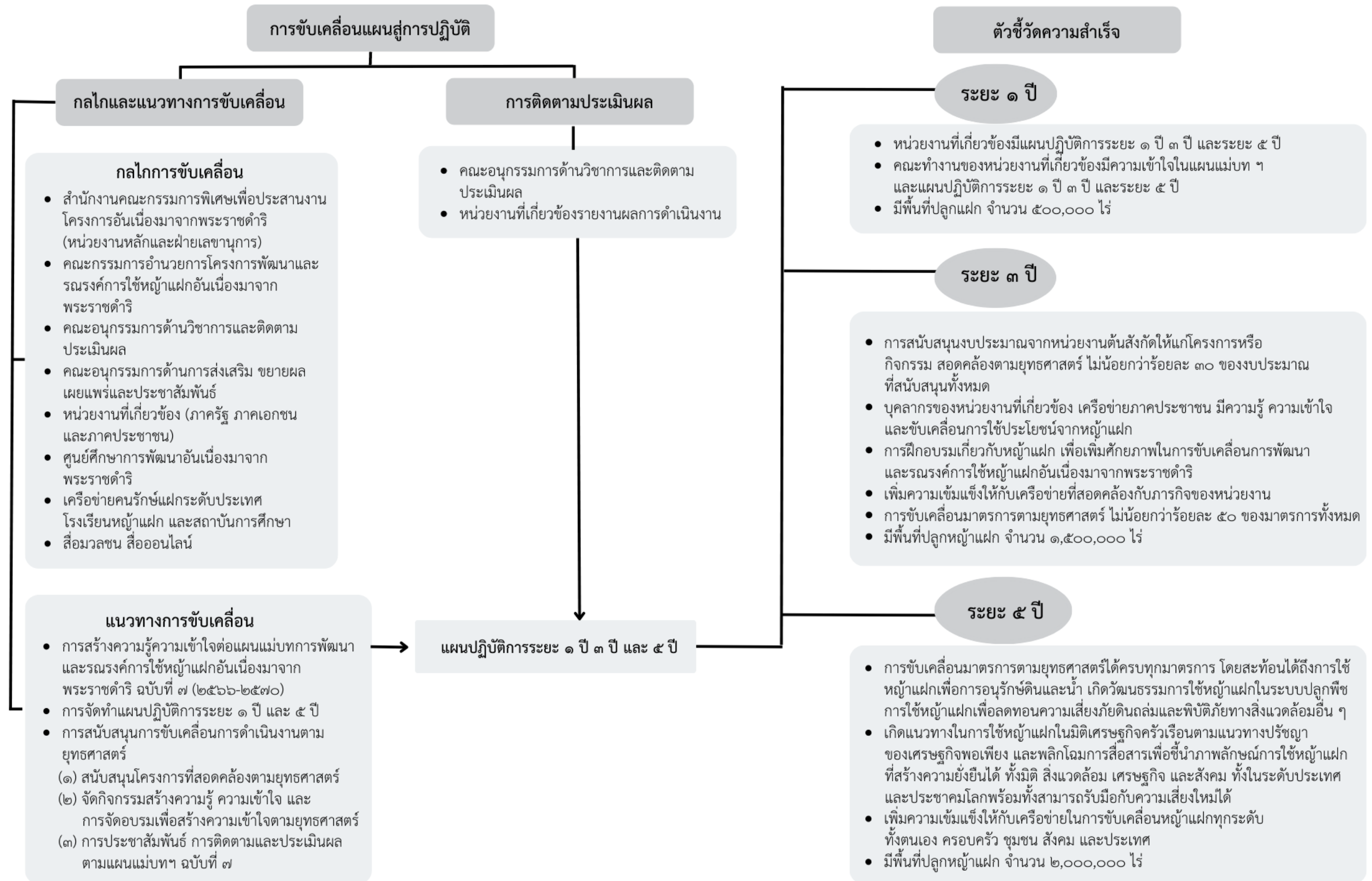
มาตรการที่ ๓ การพัฒนาหลักสูตรและการออกแบบหลักสูตรบูรณาการเนื้อหาเกี่ยวกับ “ความรู้เกี่ยวกับหญ้าแฝก” เข้าสู่เนื้อหาสาระการเรียนรู้รายวิชาต่าง ๆ ทั้งในระดับการศึกษาภาคบังคับและการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมถึงการจัดทำชุดหลักสูตร “ครูหญ้าแฝก” เพื่อพัฒนาทักษะของครูผู้สอนด้านทักษะ ความรู้ การถ่ายทอด และการพัฒนาตนเองทางวิชาชีพตามความสนใจ

มาตรการที่ ๔ การพัฒนาจัดทำฐานข้อมูลการวิจัยเกี่ยวกับหญ้าแฝก และแปลงข้อมูลให้เข้าใจง่าย เพื่อให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าใจได้ง่าย และมีการปรับปรุงข้อมูลให้ทันสมัยและการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลในการรวบรวมและสังเคราะห์ข้อมูลตามกลุ่มเป้าหมาย

มาตรการที่ ๕ การสร้างพื้นที่เรียนรู้ร่วมกัน (Collective Learning Platform) ทั้งในรูปแบบออนไลน์และแบบเผชิญหน้า โดยส่งเสริมให้เกิดการใช้หญ้าแฝกในระดับปัจเจกบุคคลสู่ชุมชนและเชื่อมโยงสู่การเป็นเครือข่าย รวมถึงการจัดกิจกรรม เช่น การประชุมสัมมนา การจัดประกวด การจัดเวทีเสวนา (Vetiver Talks) และจัดทำแปลงสาธิตเพื่อการท่องเที่ยว เป็นต้น

มาตรการที่ ๖ การสร้างความเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movement) โดยใช้การสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social Platform) ที่มีผู้มีอิทธิพลในสื่อออนไลน์ (Influencer) และสื่อที่อยู่ในความสนใจ เป็นเงื่อนไขในการสร้างการติดตามและสร้างกระแสการเรียนรู้และทำตามให้เกิดประโยชน์สูงสุด

แผนภาพกลไก แนวทางการขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติ
และการติดตามประเมินผลตามตัวชี้วัด

๕. ตัวชี้วัดความสำเร็จตามแผนแม่บทฯ

ตัวชี้วัดความสำเร็จของแผนแม่บทฯ แบ่งเป็น ๓ ระยะ ดังนี้

๑) ระยะ ๑ ปีของแผน

- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีแผนปฏิบัติการระยะ ๑ ปี ๓ ปี และระยะ ๕ ปี
- คณะทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความเข้าใจในแผนแม่บทฯ และแผนปฏิบัติการระยะ ๑ ปี ๓ ปี และระยะ ๕ ปี
- มีพื้นที่ปลูกแฝก จำนวน ๕๐๐,๐๐๐ ไร่

๒) ระยะ ๓ ปีของแผน

- การสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานต้นสังกัดให้แก่โครงการหรือกิจกรรมสอดคล้องตามยุทธศาสตร์ ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๓๐ ของงบประมาณที่สนับสนุนทั้งหมด
- บุคลากรของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เครือข่ายภาคประชาชน มีความรู้ ความเข้าใจ และการฝึกอบรมเกี่ยวกับหญ้าแฝก เพื่อจะได้มีศักยภาพในการขับเคลื่อนการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
- เพิ่มความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายที่สอดคล้องกับภารกิจของหน่วยงาน
- การขับเคลื่อนมาตรการตามยุทธศาสตร์ ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕๐ ของมาตรการทั้งหมด
- มีพื้นที่ปลูกหญ้าแฝก จำนวน ๑,๕๐๐,๐๐๐ ไร่

๓) ระยะ ๕ ปี หรือสิ้นสุดแผน

- การขับเคลื่อนมาตรการตามยุทธศาสตร์ได้ครบทุกมาตรการ โดยสะท้อนถึงการใช้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ เกิดวัฒนธรรมการใช้อย่างมีประสิทธิภาพในระบบปลูกพืช เกิดการใช้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อลดทอนความเสี่ยงภัยดินถล่มและพิบัติภัยทางสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ เกิดแนวทางในการใช้อย่างมีประสิทธิภาพในมิติเศรษฐกิจครัวเรือนตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และพลิกโฉมการสื่อสารเพื่อชั้นนำภาพลักษณ์การใช้อย่างมีประสิทธิภาพที่สร้างความยั่งยืนได้ ทั้งมิติสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม ทั้งในระดับประเทศและประชาคมโลก พร้อมทั้งสามารถรับมือกับความเสี่ยงใหม่ได้
- เพิ่มความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายในการขับเคลื่อนหญ้าแฝกทุกระดับ ทั้งตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศ
- มีพื้นที่ปลูกหญ้าแฝก จำนวน ๒,๐๐๐,๐๐๐ ไร่

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กฤตเมธ บุญน่ม. (๒๕๖๐). **นวัตกรรมสังคม: ความรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน**. วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ.

ปีที่ ๑๐ ฉบับพิเศษ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๐.

คณะทำงานวางแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก. (๒๕๓๖). **แผนแม่บทการพัฒนาและ**

รณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๕

จาก http://agkb.lib.ku.ac.th/faek/search_detail/result/215032

คณะทำงานวางแผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก. (๒๕๔๙). **แผนแม่บทการพัฒนาและ**

รณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่สี่ (พ.ศ.๒๕๕๐-๒๕๕๔). สืบค้นเมื่อ

วันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๕ จาก [http://thvn.rdpb.go.th/Files/Plan/1-ilovepdf-](http://thvn.rdpb.go.th/Files/Plan/1-ilovepdf-compressed%20(1).pdf)

[compressed%20\(1\).pdf](http://thvn.rdpb.go.th/Files/Plan/1-ilovepdf-compressed%20(1).pdf)

คณะอนุกรรมการด้านวิชาการ การวางแผนและติดตามประเมินผลการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก.

(๒๕๔๐). **แผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ**

ระยะที่ ๒. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๕ จาก <http://thvn.rdpb.go.th/Files>

[/Plan/20170817_113502-ilovepdf-compressed-ilovepdf-compressed%20\(1\).pdf](http://thvn.rdpb.go.th/Files).

ชล บุญนาค และภิญญา งามลนรเทพ. (มปป.) **ความสัมพันธ์ระหว่างปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง**

(Sufficiency Economy Philosophy: SEP) และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable

Development Goals: SDGs). สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๕ จาก

<https://www.sdgmove.com/2019/09/27/sep-and-sdgs/>

ชาครียา อมาตยกุล, คณิดา ตังคณานุรักษ์ และนิพนธ์ ตังคณานุรักษ์. (๒๕๕๙). **การพัฒนาระบบบำบัดแบบ**

พื้นที่ชุ่มน้ำเทียมเพื่อกำจัดทีเคเอ็น จากน้ำเสียที่มีสารอินทรีย์ไนโตรเจนสูงโดยใช้ถ่านไม้ไผ่.

วารสารสิ่งแวดล้อมศึกษา-สสศท, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๑๔. น. ๑-๑๑.

ชานนท์ โกมลมาลย์. (๒๕๖๑). **นวัตกรรมทางสังคมเพื่อขับเคลื่อนสุขภาวะโดยการมีส่วนร่วมของเด็กและ**

เยาวชน. วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ปีที่ ๒๖ ฉบับที่ ๑ มกราคม- มิถุนายน ๒๕๖๑

อัญลักษณ์ เกิดทรัพย์, คณิดา ตังคณานุรักษ์ และนิพนธ์ ตังคณานุรักษ์. (๒๕๕๗). **การศึกษาการเปลี่ยนแปลง**

ปริมาณไนโตรเจน (แอมโมเนีย-ไนโตรเจน, ไนเตรต-ไนโตรเจน และทีเคเอ็น) ในน้ำเสียที่ผ่าน

การบำบัดด้วย : ระบบหญ้ากรองน้ำเสีย ที่ปลูกพืชรากยาวของโครงการศึกษาวิจัยและ พัฒนา

สิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ. วารสารอนามัยสิ่งแวดล้อม, ปีที่ ๑๖

ฉบับที่ ๔. น. ๓๑-๔๖

บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน). (๒๕๕๘). **การพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก อันเนื่องมาจาก**

พระราชดำริ. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๕ จาก [http://csr.pttplc.com/th/lv2-green-](http://csr.pttplc.com/th/lv2-green-c3.html)

[c3.html](http://csr.pttplc.com/th/lv2-green-c3.html)

ผการัตน์ ศิริโชค. (๒๕๖๑). **“หญ้าแฝก” ...ก้าวแรกสู่ความพอเพียง**. ภูมิวารินอนุรักษ์. ฉบับที่ ๔๘

เดือนพฤษภาคม ๒๕๖๑. น. ๑๖-๒๑.

พงศ์ธร บรรณโคภิชฐ์. (๒๕๖๐). **หญ้าแฝกพื้นพุดินถล่ม**. ภูมิวารินอนุรักษ์. ฉบับที่ ๔๕ เดือนพฤษภาคม ๒๕๖๐. น. ๑๑-๑๕.

พิณทิพย์ ฐิติโรจนวัฒน์. (๒๕๖๑). **ผลลัพธ์ของการส่งเสริมการใช้หญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำบนพื้นที่ต้นน้ำโดยชุมชนมีส่วนร่วม**. ภูมิวารินอนุรักษ์. ฉบับที่ ๔๗ เดือนมกราคม ๒๕๖๑. น. ๔-๑๐.

ศักดิ์ศรี สืบสิงห์. (๒๕๖๕). **การศึกษาพฤติกรรมการใช้และการอนุรักษ์น้ำของประชาชนทั่วไปที่อาศัยอยู่บริเวณแม่น้ำชี ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด**. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๔๑. น. ๘๑-๘๙.

ศูนย์สารสนเทศการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกด้านป่าไม้ที่ ๓ จังหวัดสุรินทร์. (๒๕๖๑). **หญ้าแฝกกับการแก้ปัญหาดินถล่ม (Landslide)**. ภูมิวารินอนุรักษ์. ฉบับที่ ๔๗ เดือนมกราคม ๒๕๖๑. น. ๑๑-๑๕.

ส่วนพัฒนาสิ่งแวดล้อม ฝ่ายกิจการเพื่อสังคม บริษัท ปตท. (จำกัด) มหาชน. (๒๕๕๙). **สร้าง “ลวดลาย” จากเส้นใยแฝก**. ภูมิวารินอนุรักษ์. ฉบับที่ ๔๒ เดือนมิถุนายน ๒๕๕๙. น. ๒๘-๓๐.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.). (๒๕๕๙). **แผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๖ (พ.ศ. ๒๕๖๐-๒๕๖๔)**. ลักกี้ สตาร์ มีเดีย จำกัด: กรุงเทพฯ.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๒๙). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ (พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๙)**. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๕ จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3780

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (๒๕๓๙). **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๙)**. สืบค้นเมื่อวันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๕ จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=3782

อรอนพ เยื้องไธสง และอุณเรื้อน เล็กน้อย. (๒๕๖๓). **ความรู้ : อิทธิพลต่อกระบวนการตัดสินใจยอมรับนวัตกรรมระบบหญ้าแฝกในพื้นที่เสี่ยงต่อการเกิดดินถล่ม**. วารสารนานาชาติ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑. น. ๑๓๐-๑๔๖.

อุณเรื้อน เล็กน้อย และอรอนพ เยื้องไธสง. (๒๕๖๔). **บทเรียนการขับเคลื่อนชุมชนสู่การพึ่งตัวเองอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนตำบลห้วยเขย่ง อำเภอดงพิกุล จังหวัดตาก**. วารสารศรีนครินทร์วิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๒๖. น. ๑๘๙-๒๐๐.

ภาษาอังกฤษ

Abate, H. and Simane, B. (2014). **Multiple Benefits of the Vetiver System and ITS Environmental Application in Ethiopia**. Retrieved from: <https://vetiver.org/ETH%20VET.pdf>

Franz, H.W., Hochgerner, J. and Howaldt, J. (2012). **Challenge Social Innovation: Potentials for Business. Social Entrepreneurship, Welfare and Civil Society**. Springer, Berlin Heidelberg.

- Fujisawa, Y., Ishida, Y., Nagatomi, S. and Iwasaki, K. (2015). A study of social innovation concept: A Japanese Perspective. **Japan Social Innovation Journal** 5(1). Accessed August 19, 2022.
- Geels, F.W. (2011). **Survey The multi-level perspective on sustainability transitions: Responses to seven criticisms**. Environmental Innovation and Societal Transitions (1) 2011. 24-40.
- Haxeltine, A., Avelino, F., Pel, B., Dumitru, A., Kemp, R., Longhurst, N., Chilvers, J. and Wittmayer, J.M. (2016). **A framework for transformative foe social innovation** (TRANSIT) working paper5 In: TRAMSIT: EU SSH. 2013
- Howaldt, J. and Kopp, R. (2012). **Shaping social innovation by social research**. In: **Challenge Social Innovation**. Springer, Berlin Heidelberg.
- Howaldt, J. and Schwarz, M. (2010). **Social Innovation: Concept, Research Fields and International Trends**. Dortmund: International Monitoring [Online]. Available: http://www.sfs.tudortmund.de/cms/Mediepool/small_publications/Doc_1289_IMO_Trendstudie_Howaldt_Schwarz_englische_Version.pdf
- IPCC. (2021). **IPCC Sixth Assessment Report. Working Group1: The Physical Science Basis**. available at <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/#FullReport>
- Leknoi, U. and Likitlersuang, S. (2020). Good practice and lesson learned in promoting vetiver as solution for slope stabilisation and erosion control in Thailand. **Land Use Policy**, 99, 105008.
- Likitlersuang, S., Kounyou, K. and Prasetyaningtiyas, G.A. (2020). Performance of geosynthetic cementitious composite mat and vetiver on soil erosion control. **Journal of Mountain Science**, 17, 1410–1422.
- Likitlersuang, S., Phan, T.N., Boldrin, D. and Leung, A.K. (2022). Influence of growth media on the biomechanical properties of the fibrous roots of two contrasting vetiver grass species. **Ecological Engineering**, 178, 106574.
- Mulgan, G., Tucker, S., Ali, R. and Sanders, B. (2007). **Social Innovation: What It Is, Why It Matters and How It Can be Accelerated**. [Online]. Available: <https://youngfoundation.org/wp-content/uploads/2012/12/Social-Innovation-what-it-is-why-it-matters-how-it-can-be-accelerated-March-2007.pdf>
- Suarau, O. and Oreva, A. (2017). **Vetiver Grass: A Tool for Sustainable Agriculture**. Retrieved from: <https://cdn.intechopen.com/pdfs/55730.pdf>

แผนแม่บทการพัฒนาและอนุรักษ์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)

Tepsie. (2014). **Social Innovation Theory and Research: A Guide for Researchers**. Available at https://iupe.files.wordpress.com/2015/11/tepsie-research_report_final_web.pdf.

Accessed August 19, 2022.

Truong, P. (2015). **The Long Term Effectiveness of Vetiver System In Highway Batter and Steep Slope Stabilization**. Bangkok: Office of the Royal Development Projects Board.

UNDRR. (2015). **Sandai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030**. Available at <https://www.undrr.org/publication/sendai-framework-disaster-risk-reduction-2015-2030>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ประมวลพระราชดำริ
การพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ประมวลพระราชดำริการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก

อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) ได้รวบรวมพระราชดำรัสและพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริเริ่มแรกนับแต่ วันที่ ๒๒ มิถุนายน ๒๕๓๔ จนถึงวันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๔ ดังนี้

วันที่ ๒๒ และ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๓๔

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระราชดำริแก่ นายสุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการ กปร. ณ สวนจิตรลดา และ ณ วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สรุปดังนี้

๑. ให้ศึกษาทดลองการปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายของดินในพื้นที่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ และพื้นที่อื่น ๆ ที่เหมาะสมอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

๒. การดำเนินการศึกษาทดลองการปลูกหญ้าแฝกให้พิจารณาลักษณะของภูมิประเทศ ซึ่งแบ่งได้ ๒ ลักษณะของพื้นที่ ดังนี้

๒.๑ การปลูกหญ้าแฝกบนพื้นที่ภูเขาให้ปลูกหญ้าแฝกตามแนวขวางของความลาดชันและในร่องน้ำของภูเขา เพื่อป้องกันการพังทลายของหน้าดินและช่วยเก็บความชื้นในดินไว้ด้วย

๒.๒ การปลูกหญ้าแฝกบนพื้นที่ราบให้ดำเนินการในลักษณะ ดังนี้

- ปลูกโดยรอบแปลง
- ปลูกในแปลง แปลงละ ๑ หรือ ๒ แนว
- สำหรับแปลงพืชไร่ให้ปลูกตามร่องสลับกับพืชไร่

๓. ผลของการศึกษาทดลอง ควรเก็บข้อมูลทั้งทางด้านการเจริญเติบโตของลำต้นและรากความสามารถในการอนุรักษ์ความสมบูรณ์ของดินและการเก็บความชื้นในดินและเรื่องพันธุ์หญ้าต่าง ๆ ด้วย

วันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๓๔

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มีพระราชดำริแก่นายปราโมทย์ ไม้กลัด ผู้อำนวยการสำนักงานกิจกรรมพิเศษ กรมชลประทาน และ พ.ต.อ.ธีรเดช รอดโพธิ์ทอง ผู้อำนวยการโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ณ วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สรุปดังนี้

การอนุรักษ์หน้าดินด้วยวิธีทางธรรมชาติ

๑. ได้ทรงศึกษาการอนุรักษ์หน้าดินด้วยวิธีธรรมชาติมานานแล้ว ซึ่งในแต่ละพื้นที่มักจะเปิดหน้าดินแล้วทำการเกษตร เช่น การยกร่องพรวนดินซึ่งยังถือว่าเป็นวิธีการที่ผิดธรรมชาติซึ่งจะเกิดปัญหาในอนาคต จึงทรงแนะนำให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ทำการเกษตรโดยไม่ทำลายธรรมชาติ

เช่น การไม่ไถพรวนเปิดหน้าดิน เปลือยดิน เป็นต้น โดยให้ทุกโครงการในศูนย์ศึกษาพัฒนาห้วยทรายฯ ทำเป็นตัวอย่าง แล้วหาทางแนะนำให้ราษฎรทำตามต่อไป

๒. ได้ทรงศึกษาเอกสารของธนาคารโลกเกี่ยวกับการอนุรักษ์หน้าดินด้วยหญ้าแฝก จึงให้ศูนย์ศึกษาพัฒนาห้วยทรายฯ ทำการศึกษาทดลองปลูกหญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์หน้าดิน โดยปลูกและขยายพันธุ์หญ้าแฝกในพื้นที่รูปแบบต่าง ๆ เช่น ขอบร่องน้ำ แปลงมะม่วงหิมพานต์บริเวณที่ลาดชัน หรือตามร่องน้ำธรรมชาติในนาหินไปกั้นเป็นฝายเล็ก ๆ แล้วปลูกหญ้าแฝกด้านหน้าหรือในพื้นที่ทำการเกษตร เช่น แปลงปลูกข้าวโพด เป็นต้น ทั้งนี้ ให้บันทึกภาพก่อนดำเนินการและหลังดำเนินการไว้เป็นหลักฐาน และให้ทุกโครงการในศูนย์ศึกษาพัฒนาห้วยทรายฯ ทำเป็นตัวอย่าง

วันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๕๓๔

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จทอดพระเนตรโครงการพระราชดำริสวนหาดทรายใหญ่ อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และมีพระราชกระแสว่า

“...ขอให้ปลูกหญ้าแฝกไว้ด้วย เพราะหญ้าแฝกมีประโยชน์มากในการช่วยยึดดินไม่ให้พังทลาย ช่วยรักษาน้ำหน้าดิน โดยเฉพาะที่โครงการฯ นี้มีที่ลาดชันหลายแห่ง นอกจากนี้ หญ้าแฝกยังช่วยกักเก็บอินทรีย์วัตถุไว้ในดิน ใบอ่อนของหญ้าแฝกยังเป็นอาหารสัตว์ได้อีกด้วย...”

วันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้ทรงมีพระราชดำรัส ณ โต๊ะเสวยที่ ๑ ภายในพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ สรุปลงดังนี้

ให้กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนนำหญ้าแฝกไปปลูกตามฐานปฏิบัติการต่าง ๆ และหมู่บ้านใกล้เคียงแล้วขยายไปปลูกทั่วประเทศ เนื่องจากหญ้าแฝกมีคุณลักษณะที่เหมาะสมในการจัดระบบอนุรักษ์ดิน โดยการปลูกเป็นแนวรั้วกันตามระดับชั้นและได้มีการศึกษาทดลองใช้อย่างได้ผลดีในประเทศแถบเอเชียหลายประเทศแล้ว นอกจากนี้ ยังพบว่า การปลูกหญ้าแฝกยังส่งผลให้การเพาะปลูกพืชอื่น ๆ ระหว่างแนวรั้วหญ้าแฝกนั้นให้ผลผลิตได้อย่างเต็มที่มากขึ้น

วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินทรงตรวจเยี่ยมการดำเนินงานของโครงการหลวง ณ ที่ทำการที่ตำบลห้วยแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พระองค์ได้เสด็จฯ ไปเยี่ยมชมแปลงรวบรวมพันธุ์หญ้าแฝก ซึ่งได้เก็บรวบรวมพันธุ์พื้นเมืองจากท้องถิ่นต่าง ๆ ในประเทศ รวมทั้งของต่างประเทศด้วย และยังได้เยี่ยมชมการทดลองปลูกหญ้าแฝกขวางร่องน้ำ เพื่อลดความแรงของน้ำและสะสมอินทรีย์วัตถุบริเวณหน้าแถวหญ้าแฝก

หลังจากนั้นทั้งสามพระองค์ได้เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรแปลงขยายพันธุ์หญ้าแฝก ณ สำนักงานพัฒนาที่ดินเขต ๖ จังหวัดเชียงใหม่ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มีพระราชดำริ ดังนี้

๑. หญ้าแฝกเป็นพืชที่มีระบบรากลึกแผ่กระจายลงไปในดินตรง ๆ เป็นแผงเหมือนกำแพงช่วยกรองตะกอนดินและรักษาหน้าดินได้ดีจึงควรนำมาศึกษาและทดลองปลูก

๒. การปลูกหญ้าแฝกควรปลูกเป็นแถวเดี่ยว ระยะระหว่างต้นห่างกัน ๑๐ - ๑๕ ซม. ทำให้ไม่เปลืองพื้นที่การดูแลรักษาง่าย ควรทำการทดลองปลูกในร่องน้ำและบนพื้นที่ลาดชันให้มาก เพื่อช่วยป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน

๓. การปลูกหญ้าแฝกเป็นแนวความคิดใหม่ควรปลูกโดยไม่ต้องหวังผลอะไรมากนัก แต่ผลที่ได้จะดีมาก และการปลูกไม่จำเป็นต้องไปปลูกในที่ของเกษตรกร ขอให้ปลูกกันในสถานีพัฒนาที่ดินเพื่อเป็นแบบอย่างเพื่อคัดพันธุ์หาพันธุ์ที่ดีที่ไม่ขยายพันธุ์โดยออกดอก ต้องดูว่าปลูกแล้วมีพันธุ์ไหนที่ทนแล้ง ในหน้าแล้งยังเขียวอยู่ก็ใช้ได้ โดยขอให้ปลูกก่อนฤดูฝนจะทำให้เกษตรกรในพื้นที่ข้างเคียงเห็น

วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๕

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้ เสด็จพระราชดำเนินทรงตรวจเยี่ยมการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีนายสุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการ กปร. นายปราโมทย์ ไหม้กลัด ผู้เชี่ยวชาญพิเศษให้คำปรึกษาการจัดสรรน้ำและปรับปรุงบำรุงรักษา กรมชลประทาน และนายพิมลศักดิ์ สุวรรณทัต ผู้ช่วยเลขาธิการ กปร. เข้าเฝ้ารับเสด็จฯ ถวายงาน

ในการนี้พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงปลูกหญ้าแฝกในแปลงทดลองของศูนย์ฯ และได้พระราชทานพระราชดำริ โดยสรุปดังนี้

๑. ให้ดำเนินการปลูกหญ้าแฝก ซึ่งจะช่วยทั้งการอนุรักษ์ดินและน้ำ โดยรากของหญ้าแฝกจะอุ้มน้ำไว้ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความชุ่มชื้นในดินอันจะสามารถปลูกพืชอื่น ๆ เช่น ข้าวโพดหรือต้นไม้ยืนต้นอื่น ๆ ในบริเวณที่ปลูกหญ้าแฝกได้ และคุณสมบัติอีกอย่างหนึ่งของหญ้าแฝกก็คือ หญ้าแฝกจะเป็นตัวกักเก็บไนโตรเจน และกำจัดสิ่งเป็นพิษหรือสารเคมีอื่น ๆ ไม่ให้ไหลลงไปยังแม่น้ำลำคลอง โดยกักให้ไหลลงไปได้ดินแทน

๒. ให้ดำเนินการศึกษาและคัดเลือกพันธุ์ที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ไปพร้อม ๆ กัน เพื่อที่จะได้นำไปส่งเสริมและขยายพันธุ์ในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป โดยเฉพาะตามไหล่เขาที่จะมีการพังทลายของดินมาก เช่น ที่โครงการเขาชะงุ้มและที่วัดญาณสังวราราม ก็ควรจะปลูกเช่นกัน และทรงแนะนำวิธีการปลูกว่าสมควรปลูกหญ้าแฝกก่อนหน้าฝนประมาณ ๓ เดือน เพื่อที่จะให้ต้นหญ้าแฝกแข็งแรงพอที่จะทนต่อความแรงของน้ำในหน้าฝนได้ และยังทรงให้ศึกษาทดลองการปลูกหญ้าแฝกในร่องน้ำในลักษณะที่เป็น Check Dam ด้วยตลอดจนที่สูงชันตามริมถนนที่เห็นดินเปลือยอยู่ให้นำหญ้าแฝกไปปลูกเพื่อป้องกันดินพังทลายด้วย

วันที่ ๑๔ มีนาคม ๒๕๓๕

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวงและสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมชมกิจการของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ล่าน้อย อำเภอแม่ล่าน้อย จังหวัดแม่ฮ่องสอน พระองค์ได้รับสั่งให้ข้าราชบริพารนำหญ้าแฝกกระหว่าง

แถวของกะหล่ำปลี ซึ่งชาวเขานิยมปลูกเป็นพืชฤดูแล้ง โดยการให้น้ำระบบฝนเทียม นอกจากนั้นทั้งสามพระองค์ยังได้เสด็จฯ ไปทอดพระเนตรแปลงรวบรวมพันธุ์แปลงขยายพันธุ์และทรงปลูกหญ้าแฝกไว้เป็นอนุสรณ์อีกด้วย

วันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๓๕

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้เสด็จพระราชดำเนินไปเยี่ยมชมศูนย์พัฒนาการเกษตรที่สูงปางตอง ต่าบลหมอกจำแป๋ อำเภอมือเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในการนี้ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระราชดำริในส่วนของ การปลูกหญ้าแฝกเพื่อการอนุรักษ์ดินและน้ำ ให้พิจารณาปลูกก่อนหน้าฝนสัก ๓ เดือน ในกรณีที่พื้นที่มีน้ำพอที่จะมารดต้นหญ้าแฝก เพราะจะทำให้หญ้าแฝกแข็งแรงเมื่อถึงหน้าฝนจะทนต่อความแรงของน้ำในหน้าฝนได้

วันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๓๕

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระราชดำริต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐานมีสาระสำคัญสรุปดังนี้

๑. ให้เร่งดำเนินการปลูกหญ้าแฝกให้ครอบคลุมทั่วประเทศภายใน ๒ ปี ถึงแม้การดำเนินงานอาจจะสิ้นเปลืองงบประมาณบ้างก็ควรได้ดำเนินการ
๒. การคัดเลือกพันธุ์หญ้าแฝกควรเป็นพันธุ์ที่ไม่สามารถขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด
๓. วิธีการปลูกเมื่อแยกหน่อควรมีรากประมาณ ๑๕ ซม. เมื่อนำไปปลูกในพื้นที่ไม่จำเป็นต้องตัดถุง เพราะรากหญ้าแฝกจะสามารถขยายมานอกถุงได้
๔. การปลูกหญ้าแฝกควรปลูกทั้งในพื้นที่เพื่อการเกษตร ขอบสระหรือแหล่งน้ำในบริเวณพื้นที่ป่าไม้ ตลอดจนสามารถปลูกในบริเวณที่เป็นร่องน้ำ เพื่อกองตะกอนดินไม่ให้ไหลไปสู่แหล่งเก็บน้ำและรากหญ้าแฝกซึ่งหนาแน่นจะมีส่วนในการเก็บความชุ่มชื้นในดินได้
๕. สำหรับโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ให้ดำเนินการปลูกในบริเวณหมู่บ้านมุสลิมเป็นแนวเพื่อเพิ่มปริมาณของหน้าดิน สำหรับโครงการฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้ม ให้ดำเนินการปลูกในส่วนบนที่ติดกับเขาเขียว โดยให้ปลูกติดกันเป็นแถวเดียวโดยให้น้ำหน้าดินมาใส่เพิ่มเติมในระยะต้น เมื่อหญ้าแฝกขึ้นดีแล้วจะช่วยเพิ่มปริมาณหน้าดินได้

วันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๓๕

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมชมโครงการศึกษาวิธีการฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้มตามแนวพระราชดำริที่อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ในการนี้พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระราชดำริ สรุปดังนี้

๑. การคัดเลือกพันธุ์หญ้าแฝกนั้น เป็นสิ่งสำคัญที่ควรระมัดระวังอย่างมาก ควรเลือกพันธุ์ที่ไม่สามารถกระจายพันธุ์ได้โดยเมล็ด เพราะถ้าเป็นพันธุ์ที่แพร่กระจายโดยทางเมล็ดแล้วจะเป็นอันตราย

๒. การปลูกหญ้าแฝกในพื้นที่เก็บกักน้ำของอ่างเก็บน้ำ ควรปลูกตามแนวระดับโดยรอบอ่างเก็บน้ำ จำนวน ๓ แนว คือ

- แนวที่ ๑ ปลูกตามแนวระดับสูงเท่ากับระดับเก็บกักน้ำ
 - แนวที่ ๒ ปลูกตามแนวสูงกว่าระดับเก็บกักน้ำ ๒๐ ซม.
 - แนวที่ ๓ ปลูกตามแนวต่ำกว่าระดับเก็บกักน้ำ ๒๐ ซม.
- (เพราะว่าน้ำมักจะถึงระดับเก็บกัก)

การปลูกหญ้าแฝกเป็นแนวรอบพื้นที่เก็บกักน้ำ จะให้ประโยชน์อย่างน้อย ๒ ประการ คือ

๑. ป้องกันดินพังทลายลงไปในอ่างเก็บน้ำ ทำให้อ่างเก็บน้ำไม่ตื้นเขิน และถ้าต้องการขุดดินในอ่างไปใช้ประโยชน์ ก็สามารถนำเครื่องจักรวิ่งข้ามแนวหญ้าแฝกไปขุดได้เพราะหญ้าแฝกจะไม่ตาย

๒. การปลูกหญ้าแฝกเป็นแนวรอบ ๆ อ่างเก็บน้ำ จะช่วยรักษาหน้าดินเหนืออ่างทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ขึ้น อันจะเป็นการช่วยให้ป่าไม้ในบริเวณพื้นที่รับน้ำสมบูรณ์ขึ้นอย่างรวดเร็ว

๓. ควรทดลองปลูกในดินที่มีชั้นดานลงไปเล็กน้อยแล้วปลูกหญ้าแฝก และหลังจากนั้นปล่อยให้หญ้าแฝกเจริญเติบโตเป็นระยะเวลา ๒-๓ ปี จึงศึกษาว่ารากสามารถชอนไชผ่านชั้นดาน (หรือระเบิดดาน) ไปได้เพียงใด

๔. การปลูกหญ้าแฝกเพื่อป้องกันการกัดเซาะของน้ำในร่องน้ำให้พิจารณาดำเนินการ ดังนี้

๔.๑ ในกรณีที่ร่องน้ำมีขนาดกว้างและลึก ให้ปลูกหญ้าแฝกในลักษณะตัววีคว่าในร่องน้ำ แล้วปลูกต่อเป็นแนวยาวไปตามเส้นชั้นความสูงในลักษณะก้างปลา โดยมีระยะห่างระหว่างแถวตามแนวตั้ง ๑ เมตร เพื่อชะลอการกัดเซาะร่องน้ำและกระจายน้ำให้ไหลซึมลงในดินหน้าแนวหญ้าแฝก

๔.๒ ปลูกเป็นแนวตรงขวางร่องน้ำ เพื่อช่วยในการเก็บกักตะกอนไว้ในร่องน้ำ จนในที่สุดร่องน้ำก็จะมีดินตะกอนทับถมจนเต็ม

๕. ควรทดลองปลูกหญ้าแฝกในบริเวณที่มีหญ้าคาระบาด เพื่อศึกษาว่าหญ้าแฝกจะสามารถควบคุมหญ้าคาได้หรือไม่ วิธีควรปฏิบัติก็คือ ปลูกหญ้าแฝกล้อมรอบหญ้าคาหลังจากที่หญ้าแฝกตั้งตัวดีแล้วให้จุดไฟเผาหญ้าคา เพื่อดูว่าหญ้าแฝกสามารถป้องกันไฟลุกลามได้มากน้อยเพียงใด

๖. ควรปลูกหญ้าแฝกล้อมรอบไม้ผล ซึ่งจะสามารถป้องกันไม่ให้ดินรอบ ๆ ต้นไม้เป็นหลุมในขณะเดียวกันก็สามารถตัดใบหญ้าแฝกคลุมดิน เพื่อรักษาความชุ่มชื้นให้แก่ไม้ผลได้

๗. การปลูกหญ้าแฝกในแปลงที่เพาะปลูกพืชสามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น

- ปลูกโดยรอบแปลง
- ปลูกในแปลง แปลงละ ๑ หรือ ๒ แถว
- สำหรับแปลงพืชไร่ให้ปลูกตามร่องสลับกับพืชไร่

๘. การปลูกหญ้าแฝกบนพื้นที่ภูเขา ให้ปลูกตามแนวขวางของความลาดชันและในร่องน้ำของภูเขา เพื่อป้องกันการพังทลายของหน้าดินและช่วยเก็บความชื้นของดิน

วันที่ ๖ กรกฎาคม ๒๕๓๕

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ได้เสด็จทอดพระเนตร โครงการพระราชดำริสวนหาดทรายใหญ่อู่แก้ววาระหนึ่ง ทั้งสองพระองค์ได้ทอดพระเนตรแปลงขยายพันธุ์หญ้าแฝกบนพื้นที่ต้นเขา พระองค์ได้มีพระราชกระแสแนะนำ สรุปดังนี้

ควรปลูกให้ชิดกว่านี้เพราะยังไม่แน่ใจว่าหญ้าแฝกที่ปลูกอยู่เป็นพันธุ์อะไรและมีลักษณะอย่างไร ต่อจากนั้นได้ทรงปลูกหญ้าแฝกในแปลงทดลองที่ได้เตรียมไว้ โดยใช้พันธุ์ที่รวบรวมจากเขาเต่า หลังจากนั้น อีก ๕ วัน พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้มีรับสั่ง ให้ผู้เชี่ยวชาญหญ้าแฝกมาตรวจสอบหญ้าแฝกที่โครงการฯ ผลการตรวจสอบปรากฏว่า พันธุ์พื้นเมืองที่ปลูกอยู่ เป็นพันธุ์ที่ดีมาก จึงทรงมีพระราชกระแสให้ขยายเพิ่มเติม เพื่อที่จะให้พื้นที่อื่น ๆ ได้รับพันธุ์ต่อไป

วันที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๓๕

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้เสด็จพระราช ดำเนินทอดพระเนตรโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอลำลูกเกด จังหวัด เพชรบุรี ในการนี้ได้ทรงปลูกหญ้าแฝกบริเวณพื้นที่แปลงทดลองปลูกหญ้าแฝกทำอ่างเก็บน้ำและได้ พระราชทานพระราชดำริกับข้าราชการที่เฝ้ารับเสด็จ สรุปดังนี้

๑. ควรเร่งปลูกหญ้าแฝกให้มาก ๆ เพราะหญ้าแฝกมีคุณสมบัติพิเศษในการอนุรักษ์ดินหลายประการ โดยเฉพาะดินที่มีโครงสร้างแข็งดังเช่นที่ห้วยทรายนี้ หญ้าแฝกจะทำหน้าที่เป็นเชือกที่มีชีวิตที่จะช่วยทำให้ดิน มีความชุ่มชื้นและอุดมสมบูรณ์มากขึ้น

๒. ในการปลูกหญ้าแฝกตามแนวลาดเอียง ควรให้แต่ละแถวห่างกันมากขึ้นประมาณ ๑-๒ เมตร ตามแนวตั้งเพื่อประหยัดหน่อพันธุ์แต่ควรปลูกชิด ๆ กัน เพื่อให้หญ้าแฝกมีผลเร็วขึ้น ถ้าจะปลูกไม้ผลควรปลูก หญ้าแฝกเป็นรูปครึ่งวงกลมล้อมต้นไม้มีผลคล้ายฮวงฮุย

๓. ควรปลูกหญ้าแฝกเหนือแหล่งน้ำ เพื่อเป็นแนวป้องกันตะกอนและดูดซับสารเคมีตลอดจนของเสีย ต่าง ๆ ที่ไหลลงในแหล่งน้ำ เพราะหญ้าแฝกจะดูดซับสารพิษต่าง ๆ ไว้ในรากและลำต้นไว้ได้นาน จนสารเคมีนั้นสลายตัวเป็นปุ๋ยสำหรับพืชต่อไป

วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๓๖

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระราช ดำรัสแก่ นายสุเมธ ตันติเวชกุล ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน ดังนี้

“การปลูกหญ้าแฝกถ้าปลูกเป็นกอใหญ่และห่างประมาณ ๑๕ ซม. ถ้าปลูกใกล้ ๆ คือ ๒ - ๓ ซม. และ ใช้กอเล็กก็จะเชื่อว่าเมื่อเติบโตมันจะปิดแถวได้ดีกว่า ความสิ้นเปลืองของหญ้าแฝกก็อาจจะน้อยกว่า หลังจาก ปลูกก็จะติดกันได้ผลภายในไม่กี่เดือน แต่อย่างกอที่ปลูกห่างกว่าจะได้ผลก็ ๒ ปี เพราะฉะนั้นไม่ทันการณ์ ที่ ดอยตุงนั้นเพาะปลูกหนามากจึงสิ้นเปลืองมาก แต่เป็นการทดลองหวังผลรวดเร็ว

สรุปได้ว่า ต้องทำกอเล็กลงไปหน่อยแล้วก็ปลูกให้ใกล้และชิดกัน สำหรับระยะห่างของแต่ละแถว แต่เป็นแนวลาดเท ๒ เมตรต่อแถว แล้วก็อยู่บนและต่ำลงมา ส่องระดับลงมาให้ได้ระดับ ๒ เมตร ก็อาจจะไม่ถึง ๒ เมตร ก็ได้ ประมาณ ๑.๕๐ เมตร เพื่อความสะดวกถ้าเป็น ๑.๕๐ เมตร สะดวกกว่าเพราะประมาณความสูง ของคน ซึ่งถ้า ๒ เมตร ต้องเขย่งส่อง แต่ถ้าส่องระดับนี้ก็จะสะดวกกว่า ทำแถวให้ได้ขนานกับทางเทแล้วก็อีก แถวลงมาจะส่องได้พอดีเดินส่องไปสะดวก”

วันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๓๙

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราช ดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

ทอดพระเนตรการดำเนินโครงการศึกษาวิธีการฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้มฯ อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี ได้มีพระราชดำริเกี่ยวกับหญ้าแฝก (เพิ่มเติม) กับนายสุเมธ ตันติเวชกุล นายเจริญ ตูลยานนท์ นายสวัสดิ์ วัฒนายากร นายรุ่งเรือง จุลชาติ นายปราโมทย์ ไหม้กลัด นายสิทธิลาภ วสุวัต นายสิมา โมรากุล นายพยุ่ง นพสุวรรณ และข้าราชการที่รอรับเสด็จฯ สรุปดังนี้

๑. ทรงเน้นถึงระยะปลูกหญ้าแฝก ควรปลูกให้ชิด โดยให้ระยะห่างระหว่างต้น ๕ ซม.

๒. การปลูกหญ้าแฝกเพื่อรักษาความชุ่มชื้นในดินให้แก่ไม้ผลและไม้ยืนต้น ในลักษณะเป็นแนววงกลม รอบโคนต้นไม้ต้นนั้น อาจก่อให้เกิดปัญหารากของหญ้าแฝกที่มีจำนวนมากเกินไป จะแย่งอาหารจากต้นไม้ต้นจะเป็นการสกัดกั้นการเจริญเติบโตของต้นไม้ที่ปลูก ให้เปลี่ยนเป็นการปลูกเป็นแบบครึ่งวงกลมด้านล่างของ Slope เพื่อแก้ไขปัญหานี้ เพื่อช่วยให้หญ้าแฝกได้ทำหน้าที่รักษาความชุ่มชื้นในดินได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

๓. การวางแผนปลูกหญ้าแฝกแบบรูปตัววีคว่ำ (Λ) เพื่อแก้ไขการเกิดร่องน้ำแบบลึกที่เกิดจากการกัดเซาะของน้ำ (Gully Erosion) ให้ปลูกหญ้าแฝกตามแนวระดับพาดผ่านร่องน้ำและให้ระดับของแนวหญ้าแฝก ตอนบน (ปลายแหลมของตัววีคว่ำ) มีระดับสูงกว่าด้านล่าง เมื่อน้ำไหลลงมาตามความลาดเทของพื้นที่มาถึงแนวหญ้าแฝก ซึ่งจะช่วยลดการกัดเซาะในร่องน้ำและจะช่วยให้เกิดการทับถมของตะกอนในร่องน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๔. ให้ทดลองปลูกหญ้าแฝกโดยใช้ส่วนเจาะดิน เจาะลึกลงไปในพื้นที่ชั้นของดินลูกรัง จากนั้นให้ใช้ดินดีใส่ในหลุมที่ส่วนเจาะแล้วจึงปลูกหญ้าแฝก รากหญ้าแฝกจะเจริญเติบโตยังลึกลงไปในพื้นที่ดินลูกรังได้ดียิ่ง

๕. ให้พิจารณาปลูกหญ้าแฝกในพื้นที่โครงการเขาชะงุ้มฯ ให้ทั่วพื้นที่

วันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๓๙

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง และสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จทรงตรวจเยี่ยมผลการปฏิบัติงาน ในพื้นที่โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ จังหวัดเพชรบุรี ได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับหญ้าแฝก (เพิ่มเติม) กับนายสุเมธ ตันติเวชกุล นายประวิทย์ ทับทิมอ่อน นายชัยชาญ โชโลธร และข้าราชการที่รอรับเสด็จฯ สรุปดังนี้

๑. การปลูกหญ้าแฝก ถ้าปลูกแนวชิดกันมาก ๆ หรือปลูกรอบโคนไม้ผลเป็นแบบวงกลม ถ้าปลูกใกล้โคนไม้ผลมากเกินไป จะทำให้ต้นไม้ขาดน้ำเพราะหญ้าแฝกใช้น้ำมาก และน้ำจะซึมหารากไม้ผลได้ยากเพราะรากหญ้าแฝกกันไว้ ที่ปลูกไว้เป็นครึ่งวงกลมและกอชิดกันนั้นถูกต้องแล้ว (งานวิชาการเกษตรสวนสมเด็จพระเจ้า)

๒. บริเวณพื้นที่ปลูกป่าเชิงเขาทองอย่าทำแบบปกเปิดปลูกจากเขาจะลงมา ดินและน้ำจากเขาจะลงมาควรต่อขยายแนวหญ้าแฝกออกไปอีก ควรปลูกเป็นรูปตัววีคว่ำ (Λ) ในไม่ช้าก็จะเต็มร่อง ในที่เป็นร่องน้ำลึกควรทำคันดินหรือคันหินขวางน้ำก่อน เพื่อทำเป็นทำนบเล็ก ๆ (Check Dam) อย่าปลูกลงไปร่องน้ำโดยตรง นอกจากนั้นพื้นที่ระหว่างแถวหญ้าแฝกที่เป็น Contour ดินจะมีคุณภาพดีขึ้น น่าจะให้เกษตรกรปลูกพืชล้มลุก

ทั้งนี้ การปลูกหญ้าแฝกโดยใช้ส่วนเจาะดิน ซึ่งได้ใช้ส่วนเจาะดินแบบมือหมุน เจาะเป็นบางส่วนที่ เขาชะงุ้มชุดให้เป็นร่อง เพื่อให้รากหญ้าแฝกชอนไชไปในดิน

- วิธีการปลูกหญ้าแฝกแซมในช่องว่างแนวรั้วหญ้าแฝกในพื้นที่ดินดาน ให้ใช้ส่วนเจาะตามแนวช่องว่าง โดยใส่ปุ๋ยหมักลงไปตามร่อง

- ควรใช้กรรไกรตัดหญ้าแฝกให้มีความสูงประมาณ ๓๐ ซม. ดินที่อยู่ระหว่างแถวหญ้าแฝกจะอุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยธาตุอาหาร ซึ่งควรปลูกพืชล้มลุกหรือไม้ผลแซม

๓. ทรงสาธิตวิธีการปลูกหญ้าแฝกเพื่อแก้ไขช่องว่างระหว่างแนวรั้วหญ้าแฝก โดยการขุดเป็นร่องตามแนวช่องว่างและใช้ดินผสมปุ๋ยหมักใส่ในร่องแล้วปลูกหญ้าแฝกให้ชิดติดกันระยะห่างไม่เกิน ๕ ซม. ตามแนวช่องว่างแล้วให้ตัดใบหญ้าแฝกหัวท้ายช่องว่างให้เหลือ ๓๐ ซม. เพื่อให้หญ้าแฝกที่ปลูกใหม่ได้รับแสงแดด ควรให้น้ำอย่างสม่ำเสมอจนกว่าหญ้าแฝกจะตั้งตัวได้ ดินที่ทับถมเหนือแนวรั้วหญ้าแฝกเป็นดินที่ดีมาก ดินลึกถึง ๓๕ ซม. ขอให้เร่งรัดหญ้าแฝกแก้ไขช่องว่าง เพื่อให้แนวรั้วหญ้าแฝกมีประสิทธิภาพจะเป็นการช่วยให้ดินดียิ่งขึ้น

วันที่ ๓ เมษายน ๒๕๔๐

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการดำเนินงานโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ดังนี้

๑. จุดเสด็จฯ ที่ ๑ งานศึกษาทดลองการใช้ประโยชน์หญ้าแฝกเพื่อพัฒนาดินดานท้ายอ่างเก็บน้ำห้วยทรายฯ ทรงมีพระราชดำริ ดังนี้

- ให้หาวิธีเจาะลงไปชั้นดินดานแล้วนำดินที่มีความร่วนซุยใส่ลงไปในหลุมสำหรับปลูกหญ้าแฝก เพื่อให้รากหญ้าแฝกสามารถทะลุดินดานไปได้ หญ้าแฝกจะนำความชื้นไปเปิดดินให้ร่วนซุยมากขึ้น

- ให้ทดลองปลูกหญ้าแฝกเป็นแถวตามแนว Contour ระยะห่างระหว่างต้นประมาณ ๕ ซม. เพื่อป้องกันการชะล้างของหน้าดินและช่วยทำให้เกิดหน้าดินมาทับถมกันบริเวณแนวรั้วหญ้าแฝก ซึ่งต่อไปจะใช้ดินทำการเพาะปลูกได้

- การปลูกหญ้าแฝกล้อมรอบต้นไม้ควรปลูกแบบฮวงซุ้ย (ครึ่งวงกลม) เพื่อช่วยเก็บกักความชื้นให้แก่ต้นไม้

๒. จุดเสด็จฯ ที่ ๒ งานอนุรักษ์ดินและน้ำบริเวณลุ่มน้ำเขาบ่อซึ่งทรงมีพระราชดำริ ดังนี้

- ให้ปลูกป่าและหญ้าแฝกตามแนว Contour เมื่อเวลาฝนตกลงมาจะพัดพาเศษใบไม้มาติดอยู่ที่แนวหญ้าแฝก เป็นการทำให้ดินมีความอุดมสมบูรณ์ โดยกรมป่าไม้มีหน้าที่ปลูกป่าและกรมพัฒนาที่ดินมีหน้าที่ปลูกหญ้าแฝก ซึ่งศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ จะเป็นหน่วยงานกลางที่ให้ทั้ง ๒ หน่วยงานร่วมกันประสานดำเนินการ

วันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๔๐

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการดำเนินงานโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ มีพระราชดำริ สรุปดังนี้

๑. จุดเสด็จฯ ที่ ๑ บนสันเขื่อนอ่างเก็บน้ำห้วยเจ๊ก มีพระราชดำริ ดังนี้

เรื่องการปลูกหญ้าแฝกรอบขอบแนวป่าไม้เพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของหน้าดิน เศษใบไม้ที่ร่วงหล่นจะช่วยทำให้ดินมีการพัฒนาที่ดีขึ้นเมื่อใบไม้ย่อยสลาย ส่วนหญ้าแฝกที่ปลูกในระหว่างไม้ยืนต้นจะไม่ตาย แต่ชะงักการเจริญเติบโตระยะหนึ่ง เมื่อมีการตัดไม้ออกแฝกก็จะเจริญได้อีกครั้ง ให้ปลูกหญ้าแฝกในดินดาน โดยระเบิดดินดานเป็นหลุมแล้วปลูกหญ้าแฝกลงในหลุมเพื่อดันชั้นดินดานให้แตก สามารถดักตะกอนตลอดจนใบไม้ทำให้เกิดดินใหม่ขึ้น

๒. จุดเสด็จฯ ที่ ๒ ณ ศาลาทรงงานบริเวณอุทยานมัจฉา มีพระราชกระแสกับผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนฯ ดังนี้

ให้ศึกษาการปลูกหญ้าแฝกในดินดานของตำบลเขาหินซ้อน ซึ่งได้เคยให้ทำในดินดานที่เขาชะงุ้ม (โครงการศึกษาวิธีการฟื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะงุ้มฯ อำเภोधุมาราม จังหวัดราชบุรี) และห้วยทราย (ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดเพชรบุรี) มาแล้ว

วันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๔๐

วันพืชมงคล พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไปยังแปลงนาสาธิตในสวนจิตรลดาและได้พระราชทานพระราชดำริแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (นายชูชีพ หาญสวัสดิ์) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรฯ และข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของกระทรวงเกษตรฯ ในเรื่องอนุรักษ์ดิน สรุปดังนี้

การอนุรักษ์ดินก็ต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าไม้ นอกเหนือจากการแก้ไขปัญหาดินเปรี้ยวตามที่พระราชทานพระราชดำริ แล้วการอนุรักษ์ดินด้วยหญ้าแฝกต้องทำให้กว้างขวางเพื่อป้องกันและรักษาหน้าดินไม่ให้สูญหาย ได้ทดลองทำครั้งแรกที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ และที่โครงการเขาชะงุ้มฯ ด้วยตลอดจนเข้าไปดำเนินการเป็นตัวอย่างที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ อีกหลายแห่ง จึงขอให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์พิจารณาดำเนินการในบริเวณที่จะฟื้นฟู และอนุรักษ์ดินและน้ำในพื้นที่เสื่อมโทรมต่าง ๆ ด้วย

วันที่ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๔๐

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ อาคารจักรพันธ์เพ็ญศิริ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และพระราชทานพระบรมราโชวาทในส่วนที่เกี่ยวกับหญ้าแฝก ขออัญเชิญมาไว้ ณ ที่นี้

“...บัณฑิตทุกคนควรจะได้สนใจสังเกตศึกษาเรื่องราว บุคคลและสิ่งต่าง ๆ ที่แวดล้อมและเกี่ยวข้องกับตัวเองให้มาก อย่าละเลยหรือมองข้ามแม้สิ่งเล็กน้อย เช่น ต้นหญ้า ซึ่งถ้าศึกษาพิจารณาให้ดีก็จะก่อให้เกิดปัญหาได้ หญ้านั้นมีทั้งหญ้าที่เป็นวัชพืชซึ่งเป็นโทษและหญ้าที่มีคุณอย่างหญ้าแฝก ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่การอนุรักษ์ดินและน้ำ เพราะมีรากที่ยังลึกแผ่กระจายลงไปตรง ๆ ทำให้อุ้มน้ำและยึดเหนี่ยวดินได้มั่นคง และมีลำต้นชิดติดกันแน่นหนา ทำให้ดักตะกอนดินและรักษาหน้าดินได้ดี...”

วันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๔๐

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนิน พร้อมด้วยสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ไปพระราชทานปริญญาบัตรแก่ผู้สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ณ อาคารจักรพันธ์เพ็ญศิริ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และพระราชทานพระบรมราโชวาทในส่วนที่เกี่ยวกับหญ้าแฝก ขออัญเชิญมาไว้ ณ ที่นี้

“...สิ่งที่ดีมีประโยชน์นั้นจะต้องใช้ให้ถูกต้องตามหลักวิชาและเหมาะสมกับสภาพการณ์ทั่วไปด้วย จึงจะได้ผลที่พึงประสงค์ อย่างเช่น การปลูกหญ้าแฝกจะต้องปลูกให้ชิดติดกันเป็นแถวและวางแนวให้เหมาะสมกับลักษณะภูมิประเทศ เป็นต้นว่า บนพื้นที่สูงจะต้องปลูกตามแนวขวางของความลาดชันและร่องน้ำ บนพื้นที่ราบจะต้องปลูกรอบแปลง หรือปลูกตามร่องสลับกับพืชไร่ ในพื้นที่เก็บกักน้ำจะต้องปลูกเป็นแนวเหนือแหล่งน้ำ หญ้าแฝกที่ปลูกโดยหลักวิธีนี้จะช่วยป้องกันการพังทลายของหน้าดินรักษาความชุ่มชื้นในดิน เก็บกักตะกอนดินและสารพิษต่าง ๆ ไม่ให้ไหลลงแหล่งน้ำ ซึ่งจะอำนวยผลประโยชน์อย่างยิ่งแก่การอนุรักษ์ดินและน้ำ ตลอดจนการฟื้นฟูดินและป่าไม้ให้สมบูรณ์ขึ้น บัณฑิตผู้จะออกไปเริ่มต้นชีวิตการทำงานต่อไป จึงควรจะได้ศึกษาพิจารณาเรื่องความถูกต้องเหมาะสมที่กล่าวนี้ให้ทราบชัด...”

วันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๔๑

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรการดำเนินงานโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดเพชรบุรี ในการนี้ได้พระราชทานพระราชดำรัส ณ พระราชนิเวศมฤคทายวัน อำเภอลำลูกเกด จังหวัดเพชรบุรี ความตอนหนึ่งว่า

“...ปลูกหญ้าแฝกเพื่อที่จะให้ดินนั้นพัฒนาขึ้นมาเป็นดินที่สมบูรณ์ โดยที่ปลูกหญ้าแฝกและทำคันกันไม่ให้ตะกอนเหล่านั้นไหลลงไปในห้วยก็สามารถฟื้นฟูได้อย่างดี หากว่าไม่ปฏิบัติเช่นนี้ดินนั้นจะหมดไปเลยเหลือแต่ดินดานและทราย และดินที่อาจเป็นดินสมบูรณ์ก็ไหลลงไปในห้วย ทำให้ห้วยตื้นเขิน เมื่อห้วยตื้นเขิน น้ำที่ลงมาจากภูเขาที่ท่วมในที่ราบและน้ำที่ลงมาจากเขาจะลงมาโดยเร็ว เพราะภูเขามีสันไม่น้อย ทำให้น้ำลงมารวมอย่างฉับพลันและท่วม...”

วันที่ ๑๔ กรกฎาคม ๒๕๔๑

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตร การดำเนินงานโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดเพชรบุรี พร้อมทั้งได้พระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับหญ้าแฝก ความตอนหนึ่งว่า

“...ข้อสำคัญที่มาเพราะว่าที่ดินในเมืองไทยมันมีน้อยลงที่จะใช้งานได้ จึงต้องหาที่เลว ๆ ให้พัฒนาขึ้นเป็นที่ที่ใช่ได้ และให้ความสำคัญของโครงการนี้เป็นยังไงต้องลงมือหลายฝ่าย กรมพัฒนาที่ดินและกรมป่าไม้ศึกษาและถ้าทำได้แล้วเมืองไทยนี้ไม่อัปจน...”

“...หญ้าแฝกนี้จะกักน้ำและปุ๋ยที่มาจากภูเขา ภูเขาเป็นเครื่องปฏิกรณ์น้ำและปุ๋ย ไม่ต้องเอาปุ๋ยที่ไหนพัฒนาดินก็สบาย ก็อาศัยชลประทานแล้วก็ป่าไม้...”

“...เราจะสร้างของดีซ้อนบนของเลวนั้น อย่าไปนึกไปใช้दानอันนี้เพราะदानอันนี้ไม่มีอาหารและแข็งเหลือเกินต้องสร้างผิวดินใหม่ขึ้นมา หญ้าแฝกเราเจาะดินลงไปแล้วเอาดินที่มีอาหารลงไป หญ้าแฝกก็สามารถซ่อนไขอยู่ได้แล้ว หญ้าแฝกนั้นเวลาน้ำฝนชะมาจากภูเขาจะชะไปไม่มาติด หญ้าแฝกก็จะเป็นดินที่ใช่ได้ ดินนี้จะเพิ่มขึ้นไป แล้วก็ดินนั้นนานไปจะเป็นดิน...”

วันที่ ๒๐ เมษายน ๒๕๔๓

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้มีพระราชดำรัสที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดเพชรบุรี (บริเวณพื้นที่เขาบ่อชิง) สรุปดังนี้

๑. ให้ทดลองปลูกไม้สาธิตร่วมกับหญ้าแฝกต่อไป และทำการศึกษากับไม้ชนิดอื่น ๆ ว่าชนิดใดจะเหมาะสมกับพื้นที่ดินดานได้ดี

๒. การแก้ไขดินเลวโดยวิธีทางธรรมชาติโดย

- ปลูกหญ้าแฝกเพื่อให้ดินดานแตกตัวจะทำให้ น้ำซึมผ่านไปได้
- ปลูกต้นไม้ควบคู่กับการปลูกหญ้าแฝก ต้นไม้จะเจริญเติบโตในดินดานได้ เนื่องจากแฝกให้น้ำและช่วยดึงไนโตรเจน

วันที่ ๑๒ เมษายน ๒๕๔๔

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้มีพระราชดำรัสกับ ม.ร.ว.ชมแจ่มจรัส รัชนี เจ้าหน้าที่โครงการหลวง ณ โครงการส่วนพระองค์สวนจิตรลดา กรุงเทพฯ สรุปดังนี้

๑. การนำร่องการใช้หญ้าแฝกกับดินเหนียวในการก่อสร้างยังฉางราคาถูกเป็นตัวอย่างแก่เกษตรกรในชนบท ให้ทำการทดลองเก็บข้าวเปลือกจริงเพื่อพิจารณาสู่ทางการควบคุมความร้อนที่เกิดจากการเก็บเมล็ดข้าวเปลือกในยังฉางแบบนี้ และให้ใช้หลังคาอย่างฉางแบบบ้านของชาวเอสกีโม (Igloo) เพื่อแก้ไขปัญหาความร้อนและความชื้นที่จะเกิดขึ้นจากการเก็บข้าวเปลือก และให้มีการศึกษาเพื่อป้องกันความเสียหายของพื้นผิวภายนอกของยังฉางเมื่อถูกความชื้น

๒. ให้ศึกษาเรื่องหญ้าแฝกและสกัดสาระสำคัญมาเพื่อใช้ในการควบคุมป้องกันกำจัดปลวก ให้มีการศึกษาการพัฒนาเยื่อหญ้าแฝกให้ปลวกไม่สามารถทำลายได้ โดยการพิจารณากำจัดสารที่เป็นอาหารของปลวกเสียตั้งแต่ต้น จะได้ไม่มีปัญหาเมื่อนำไปประยุกต์ใช้เป็นวัสดุติบในอุตสาหกรรม

๓. การใช้หญ้าแฝกเป็นวัสดุแทนไม้ในอุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์และตกแต่งภายใน โดยให้มีการศึกษาความคงทนของแผ่นไม้อัดหญ้าแฝกต่อสภาพการทำลายของปลวก และการศึกษาเพื่อหาวัสดุภายในประเทศเพื่อทดแทนการนำเข้าวัสดุที่เป็นตัวประสานจากต่างประเทศ

๔. การใช้หญ้าแฝกเป็นวัสดุก่อสร้างทางวิศวกรรมที่ประหยัด ปลอดภัย ประหยัดพลังงาน ชาวบ้านสามารถทำได้เองโดยหญ้าแฝก สัดส่วนการใช้หญ้าแฝกเป็นวัสดุทดแทนซีเมนต์และผลที่ได้รับ โดยเน้นเรื่องความแข็งแรงความทนทาน ส่วนการประยุกต์ใช้เยื่อหญ้าแฝกเป็นวัสดุเสริมแรงสัดส่วนการใช้หญ้าแฝก โดยเน้นเรื่องการพัฒนาให้มีคุณสมบัติที่ดีกว่าและทดแทนการใช้วัสดุสังเคราะห์

๕. การแสดงแบบจำลองการเปลี่ยนแปลงคุณสมบัติทางศาสตร์ของการไหล ลักษณะการกัดเซาะ และการกักเก็บตะกอนของระบบแถบหญ้าแฝก ดังนี้

๑) ให้มีการขยายแบบจำลองจากแบบจำลอง แสดงแนวคิดเป็นแบบจำลองที่สามารถเก็บข้อมูลได้ถูกต้อง และเป็นที่ยอมรับทางวิศวกรรม รวมทั้งให้มีการทดสอบเพื่อยืนยันข้อมูลในภูมิประเทศจริงด้วย

๒) ให้นำข้อมูลที่ได้รับจากแบบจำลองไปประยุกต์ใช้แถบหญ้าแฝก เพื่อลดความเสียหายจากการเกิดอุทกภัยในพื้นที่เกษตรกรรม

๓) ให้มีการศึกษาการใช้แถบหญ้าแฝกและพืชพันธุ์ลดหรือป้องกันสารไนเตรทจากการทำการเกษตรซึมซับลงดิน ลงไปปนเปื้อนกับแหล่งน้ำใต้ดินในระดับล่าง

๔) การใช้ความชุ่มชื้นของแถบหญ้าแฝกลดหรือป้องกันความเสียหายที่เกิดจากไฟป่า

๕) รูปแบบการส่งเสริมการปลูกหญ้าแฝกเป็นพืชรายได้แบบครบวงจร โดยเน้นการจัดกลุ่มกิจกรรมเพื่อให้สามารถควบคุมปริมาณ คุณภาพและสายพันธุ์ที่กำหนดได้ เพื่อเป็นการแยกออกจากการ

ส่งเสริมการปลูกเพื่อป้องกันรักษาดิน โดยให้ระมัดระวังการปลูกแยกจากระบบอนุรักษ์ ซึ่งแฝกเป็นพืชที่มีรายได้สู่เกษตรกรก็ให้ทำไป โดยให้วิจัยเพื่อลดต้นทุนการผลิตลง ในการลดต้นทุนการผลิตให้ขยายพันธุ์โดยใช้ Tiller ที่แยกออกมา

๖) แนวทางการใช้เยื่อหญ้าแฝกเป็นอุตสาหกรรมภาชนะเมลามีน โดยให้มีการพิจารณาผลิตภาชนะหรือเครื่องใช้ที่เหมาะสมกับสีตามธรรมชาติของเยื่อหญ้าแฝก และให้พิจารณาจดสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ภาชนะเมลามีนจากเยื่อหญ้าแฝกได้

๗) ลู่ทางการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาผลงานวิจัยค้นคว้าและผลิตภัณฑ์หญ้าแฝกของมูลนิธิโครงการหลวง ดังนี้

- ให้คณะทำงานวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีหญ้าแฝก เร่งรัดการดำเนินการตามที่ได้คิดริเริ่มไว้ต่อไป เพราะมีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

- ผลงานใดที่สามารถดำเนินการจดสิทธิบัตรได้ขอให้คณะทำงานสิทธิบัตรหญ้าแฝกรีบดำเนินการ เพื่อจะได้เป็นทรัพย์สินของแผ่นดินต่อไปในภายหน้า

วันที่ ๑๓ กันยายน ๒๕๔๕

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร มีพระราชดำรัสกับ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ณ วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ความว่า

“...ในการก่อสร้างขนาดใหญ่ ต้องมีการปรับปรุงเปิดพื้นที่เป็นอันมาก โดยเฉพาะพื้นที่เชิงเขาควรที่จะต้องมีการใช้หญ้าแฝกปลูกเป็นพืชน้ำ เพื่อฟื้นคืนสภาพพื้นที่และภูมิทัศน์และความอุดมสมบูรณ์ให้กับพื้นที่นั้นอย่างได้ผล...”

วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๕

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้มีพระราชดำรินำโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ ของบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน) อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สรุปดังนี้

๑. ควรปลูกหญ้าแฝกก่อนหรือพร้อมกับปลูกป่าโดยเฉพาะที่ลาดชัน โดยต้องปลูกให้ถูกวิธี คือ ขวางแนวลาดชัน เพราะในแผนที่ ปตท. แสดงการปลูกป่าจะเป็นแนวลงมาเหมือนที่ชาวเขาปลูกกะหล่ำ โดยให้สังเกตที่ลำห้วยด้านล่างภูเขาจะเห็นดินลงไปกองอยู่เต็ม

๒. ควรปลูกหญ้าแฝกเป็นแนวกันไฟป่าของแปลงปลูกป่า เพราะการปลูกป่าของหน่วยงานต้องมีเจ้าหน้าที่หน่วยดับไฟ ต้องใช้รถจักรยานยนต์เพื่อตรวจป่า ขอให้ใช้วิธีปลูกหญ้าแฝกเป็นแนว เพราะหญ้าแฝกนั้นต่างกับหญ้าคา ซึ่งหญ้าแกล้งจะแห้งติดไฟง่าย แต่หญ้าแฝกหญ้าแกล้งจะเขียว เพราะมีรากลึกดูดความชื้นตลอดเวลาจะเป็นแนวกันไฟโดยธรรมชาติ

วันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๔๕

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้มีพระราชดำรัสกับนายอำพล เสนาณรงค์ องคมนตรี และคณะกรรมการบริหารสภาวิจัยแห่งชาติและคณะวิจัย ณ ศาลาเริง วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สรุปดังนี้

หญ้าแฝกเป็นพืชอเนกประสงค์ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแพร่หลาย นอกจากคุณประโยชน์หลักของหญ้าแฝกที่ใช้ปลูกเพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน และช่วยฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดินแล้ว รากของหญ้าแฝกที่แผ่หยั่งลึกลงไปดิน ยังช่วยดูดซับสารพิษที่ปนเปื้อนมากับน้ำที่ไหลผ่าน อีกทั้งคุณสมบัติพิเศษของกอและใบหญ้าแฝกที่ปลูกล้อมรอบพื้นที่เกษตร ยังมีส่วนช่วยในการป้องกันปลวกและหนูไม่ให้เข้ามาทำความเสียหายให้กับพืชและผลิตผลในพื้นที่นั้น ๆ รวมทั้งใช้ป้องกันงูได้อีกด้วย

ปลวกมีหลายชนิดบางชนิดก็ทำลายบ้านเรือน แต่หลายชนิดก็มีประโยชน์ทำให้ดินดีและปลวกที่กินหญ้าแฝกยังไม่ตายทันที เพียงแต่ทำให้ปวดท้องเท่านั้น

การปลูกแฝกเพื่อเป็นแนวกันไฟ เป็นประโยชน์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งของหญ้าแฝกที่จะช่วยลดความเสียหายจากไฟป่า ไม่ว่าจะเป็นในป่าปลูกหรือป่าธรรมชาติ

ควรปลูกแฝกก่อนหรือร่วมกับแปลงปลูกไม้ยืนต้น โดยเฉพาะบนภูเขาจะช่วยป้องกันการชะล้างดิน และป้องกันไฟป่าได้เพราะแฝกทนไฟ ใบจะสดตลอดปีและรากที่หยั่งลึกลงไปในดินจะช่วยดูดความชื้นไว้ ดังนั้น การปลูกแฝกเพื่อเป็นแนวกันไฟจะช่วยป้องกันไฟป่าในฤดูแล้งได้

การปลูกยูคาลิปตัสและสนบนภูเขา มักเกิดไฟไหม้ทุกปีควรพิจารณาปลูกแฝกร่วม

การนำใบหญ้าแฝกมาอัดเป็นแผ่นและนำไปใช้ประโยชน์ทดแทนไม้จริงจะช่วยลดการนำเข้าไม้ รวมทั้งลดการตัดไม้ทำลายป่าลงได้ แต่เนื่องจากกรรมวิธีการผลิตแผ่นแฝกอัดใช้กาบซึ่งต้องนำเข้าจากต่างประเทศ มีราคาแพง ควรมีการศึกษาเพื่อพัฒนาใช้กาบซึ่งผลิตขึ้นภายในประเทศที่มีคุณภาพดีและราคาถูก เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายของประเทศ

การนำรากหญ้าแฝกมาสกัดน้ำมันหอมระเหย ถึงแม้ว่ามีราคาแพงควรมีการพัฒนาเกี่ยวกับการปลูกแฝกเพื่อผลิตโดยเฉพาะ ไม่ควรมีการขุดกอแฝกเพื่อนำรากมาใช้ในการนำไปสกัดน้ำมันหอมระเหย

สำหรับใบแฝกที่นำมาใช้เป็นวัตถุดิบนั้น ควรมีการศึกษาด้วยว่าหากมีการส่งเสริมและดำเนินการในระดับอุตสาหกรรม แล้วจะมีวัตถุดิบเพียงพอหรือไม่ โดยปกติหญ้าแฝกจะมีใบมากและมีการเจริญเติบโตได้เร็วควรมีการศึกษาให้มีการนำไปใช้อย่างเหมาะสม ไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหลัก คือ การใช้หญ้าแฝกเพื่อป้องกันการชะล้างและการพังทลายของดิน ดังนั้น หากจะใช้เพื่อวัตถุประสงค์อื่น ควรพิจารณาเตรียมพื้นที่เพื่อการปลูกโดยเฉพาะ และควรวิจัยการนำวัตถุดิบอื่นที่เหมาะสมมาเป็นส่วนผสมในการทำแผ่นไม้อัดด้วย

วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๖

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้มีกระแสพระราชดำรัสกับหม่อมราชวงศ์แจ่มแจ่มจรัส รัชนี และคณะทำงานโครงการพัฒนาหญ้าแฝก เพื่อเป็นพืชเศรษฐกิจโครงการหลวง ณ ศาลาเริง วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สรุปดังนี้

เบิก นายวิระชัย ณ นคร ผู้อำนวยการองค์การสวนพฤกษศาสตร์ นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ด้านสายพันธุ์หญ้าแฝก เพื่อถวายเป็นงานเกี่ยวกับชนิดพันธุ์และสายพันธุ์หญ้าแฝกที่พบในประเทศ และแนวทางการคุ้มครองสายพันธุ์หญ้าแฝกในประเทศไทย

นายวิระชัยฯ ได้ถวายเป็นงานสรุปความเป็นมาของการศึกษาเกี่ยวกับชนิดพันธุ์และสายพันธุ์หญ้าแฝก ตั้งแต่ที่ได้พระราชทานพระราชดำริให้นำหญ้าแฝกมาใช้ในการอนุรักษ์ดินและน้ำ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ มีผลการดำเนินงานศึกษาสนองพระราชดำริของสำนักงาน กปร. ในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ว่าประเทศไทยมีหญ้าแฝกเพียง ๒ ชนิด คือ หญ้าแฝกหอมและหญ้าแฝกดอน

ในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นต้นมา กรมพัฒนาที่ดินได้ดำเนินการรวบรวมหญ้าแฝกจากแหล่งพันธุ์ต่าง ๆ รวม ๕๗ แหล่งพันธุ์ จากทั่วประเทศมาจัดปลูก เพื่อคัดเลือกพันธุ์สำหรับนำไปใช้ให้ถูกกับชนิดของดินในแต่ละพื้นที่ ต่อจากนั้นตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๔ โครงการหลวงได้รวบรวมสายพันธุ์หญ้าแฝกที่มีคุณสมบัติเฉพาะต่าง ๆ จากทั่วประเทศ เพื่อการใช้ประโยชน์เฉพาะด้านตามที่ต้องการ

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงมีรับสั่งถามว่าสายพันธุ์หญ้าแฝกของไทยที่ได้ถวายรายงานมาทั้งหมดนั้น มีการจดสิทธิบัตรไว้แล้วบ้างหรือไม่ เพราะได้ทราบว่า Dr.Yoon ชาวมาเลเซีย ได้ดำเนินการจดสิทธิบัตรชนิดหญ้าแฝกต่าง ๆ ไว้แล้วเกือบทั้งหมด

นายวีระชัย : กราบบังคมทูลว่า ของไทยยังไม่ได้มีการจดสิทธิบัตรไว้แต่ประการใด

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร : ต้องรีบดำเนินการจดสิทธิบัตรสายพันธุ์หญ้าแฝกของไทยไว้ทั้งหมด ก่อนที่จะมีใครมานำไปใช้ประโยชน์และให้รับศึกษาหาวิธีดำเนินการ แม้แต่ชนิดที่ไม่เหมาะสมที่จะนำไปใช้ก็ต้องจดไว้ด้วย เพื่อป้องกันไม่ให้ใครนำไปใช้อย่างผิด ๆ

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร : เท่าที่ทราบมาขณะนี้กล้าหญ้าแฝกยังมีไม่พอต่อการนำไปใช้ประโยชน์ เมื่อมีคนไปขอจากกรมพัฒนาที่ดิน ก็ไม่มีให้ ทำให้ไม่มีการนำไปใช้จะไปขอจากหน่วยงานไหนก็ไม่มี ดังนั้น ก่อนอื่นอันเป็นพื้นฐานสำคัญประการแรก จะต้องทำให้มีกล้าแฝกเพียงพอต่อการแจกจ่ายแก่ชาวบ้านได้นำไปใช้ประโยชน์ แล้วจึงดำเนินการหาประโยชน์ด้านอื่นดังเช่นที่ได้นำมาแสดงอยู่

ม.ร.ว.แฮมแจ่มจรัส รัชนี: ขอเบิก นายอรรถ สมร่าง อธิบดีกรมพัฒนาที่ดิน เพื่อมารับฟังพระราชกระแส

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร : กรมพัฒนาที่ดินมีหน้าที่พัฒนาปรับปรุงบำรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์ หญ้าแฝกเป็นพืชตัวหนึ่งที่จะสามารถช่วยได้ก็ให้ดำเนินการทำให้มีกล้าหญ้าแฝกเพียงพอด้วย

อธิบดีกรมพัฒนาที่ดิน : ขณะนี้กรมพัฒนาที่ดินก็ได้ดำเนินการอยู่แล้ว ตามศูนย์พัฒนาที่ดินทั่วประเทศและยังมีโครงการหมอดินอาสาช่วยชี้แจงชาวบ้านในการปลูกพืชต่าง ๆ ด้วย

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร : ต้องให้ชาวบ้านมีความเข้าใจและมีแฝกให้เขาปลูกเพียงพอ ขณะนี้ไม่เพียงพอ ยังขาดอีกมาก หากยังไม่มียอดกล้าพอ จะปลูกไปที่ละสิบเมตร ห้าสิบเมตร ร้อยเมตรก็ได้ แล้วขยายจากที่นั่นไปปลูกได้อีกไม่นานก็จะเต็มพื้นที่

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร : การนำหญ้าแฝกไปใช้ประโยชน์ดังที่จัดแสดงไว้หลากหลายนี้ ไม่ใช่ไม่ดีหรือไม่น่าสนใจ แต่เห็นว่าควรที่จะดำเนินการขยายพันธุ์ให้มีเพียงพอก่อนแล้วจึงดำเนินการด้านอื่น เพราะหลักที่เป็นหัวใจของการใช้แฝกนั่นก็คือการนำไปใช้ป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน ปรับปรุงดิน แฝกจะช่วยยึดดิน รากก็ช่วยเพิ่มความชุ่มชื้นในดิน

ม.ร.ว.แฮมแจ่มจรัส รัชนี : ขอเบิกท่านรัฐมนตรี นายอดิศักดิ์ โพธารามิก ที่ได้เข้าเฝ้าอยู่ ณ ที่นี้ด้วยเพื่อรับสนองพระราชดำรินฐานะตัวแทนรัฐบาล

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร : ฝากถึงท่านนายกรัฐมนตรีในฐานะที่ท่านเป็นตัวแทนของรัฐบาล ว่าให้ช่วยสนับสนุนโครงการหญ้าแฝกด้วย เพราะจะยังให้เกิดผลดีโดยรวมต่อผืนแผ่นดินทั้งประเทศในวันข้างหน้า

น้ำที่น้ำตกห้วยแก้วนั้น ขณะนี้ได้รับแจ้งว่าไหลแล้วไม่แห้ง แต่น้ำที่อื่นโดยรอบยังพากันแห้งหายหมด ความชื้นลดลง เพราะป่าถูกทำลาย หน้าดินเปิดสูญเสียน้ำไปมากจะฟื้นคืนให้ได้ถาวรก็ต้องใช้หญ้าแฝกเข้าไปช่วยด้วย

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร : ได้เคยไปเยี่ยมโรงเรียนแห่งหนึ่งและพบว่ามีการปลูกหญ้าแฝกขึ้นอยู่สูงเกือบ ๓ เมตร ซึ่งครูและนักเรียนพากันภาคภูมิใจ แต่ที่จริงแสดงว่าเขาไม่ทราบ ไม่รู้ว่ามันใช้ประโยชน์ไม่ได้ จะใช้ก็ต้องแยกเอามาปลูกให้เป็นแถวเป็นแนวจึงจะเกิดผล

การปลูกหญ้าแฝกจะต้องปลูกให้ถูกต้องด้วย ไม่ให้มีความห่างมากเกินไปจนเป็นช่อง ก็จะไม่สามารถกันน้ำกัดตะกอนดินฮิวมัสต่าง ๆ ไว้ได้ และเมื่อปลูกเป็นชั้น ๆ ตามเนิน จะช่วยเป็นกำแพงกันน้ำที่ไหลบ่าลงมาได้ ที่เห็นว่าเหมาะสมก็คือ ความห่างประมาณ ๕ ซม. ซึ่งเมื่อแฝกเติบโตก็จะขยายออกมาชนกันเป็นแถวแน่น มีประสิทธิภาพ

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร : ที่บ้านหนองพลับ บ้านแขก ห้วยทรายและเขาชะงุ้ม ไปปลูกทดลองมาหมดแล้วเป็นดินกรวดแดง ดินลูกรัง และดินดาน ต้องใช้ชะแลงแทงเจาะลงไป ปลูกอะไรก็ได้ แต่สามารถปลูกแฝกได้และรากแฝกก็เจาะดินลงไปชั้นล่างได้ ต่อมาก็เกิดเป็นดินดำขึ้นปลูกพืชอื่นได้ ดร. เคยไปดูหรือไม่

นายวีระชัยฯ กราบบังคมทูลเคยไปดูกับหน่วยงาน กปร. พื้นที่ข้างล่างก็เป็นดินดานและไม่มีคุณค่าทางอาหาร

ม.ร.ว.เพชรแจ่มจรัส ราชินี : โครงการหลวงได้มอบหมายให้ ดร.อำพรณฯ จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทำโครงการเพิ่มจุลินทรีย์ในวัสดุดินที่ปลูกแฝกเพิ่มคุณค่าธาตุอาหารให้พืช ทดลองปลูกไ้ว้นานได้ก่อโตมากกว่าธรรมดาชัดเจน

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร : ที่ป่าพรุ จังหวัดนราธิวาส มีการพัฒนาที่รอบนอกพรุ พื้นที่เป็นดินเปรี้ยว ทางชลประทานทดลองปรับปรุงดินหลายวิธีไม่ได้ผล แต่เมื่อปลูกแฝกเป็นแนวตามคันคลองกันน้ำเปรี้ยว ค่อยเป็นค่อยไป เดียวนี้ปลูกข้าวได้แล้ว ที่เขาหินซ้อน แต่ก่อนก็เป็นดินที่แฉะมาก ไม่มีใครจะปลูกอะไรได้ก็เลยไม่มีใครไปอยู่ ได้ไปซื้อไ้ว้นาคาถูก ๆ ให้มีการทดลองปลูกแฝกด้วย เดียวนี้มีตัวอย่าง เมื่อดินดีปลูกอะไรก็ได้ที่ดินตอนนี้ราคาแพงมาก ซื้อไม่ได้เลย

แฝกยังช่วยกักเก็บไนโตรเจน เพราะพืชดูดน้ำไปใช้ได้ไนโตรเจนหากซึมลงไปใต้ดินหรือรั่วไหลลงไปในแหล่งน้ำก็จะเกิดปฏิกิริยาเป็นสารพิษ ยากแก่การกำจัด ดังนั้น จึงนำไปใช้ช่วยด้านสิ่งแวดล้อมได้ (เข้าใจว่าหมายถึง สารประกอบของไนโตรเจน คือ ไนไตรท์ - NO_2 และไนเตรต - NO_3 และมีการทดลองแล้วที่คุ้งกระเบน)

โดยหลักการแฝกน่าจะช่วยกันไฟได้ในหน้าแล้ง หญ้าคาจะแห้งไปหมดและติดไฟง่าย แต่แฝกมีรากยาวลึกหาน้ำได้จึงยังเขียวอยู่ ไม่แห้ง และไม่เปื้อนเชื้อไฟ

แล้วแฝกพันธุ์ไหนดี (ดร.วีระชัยฯ : พันธุ์หว่ากอ) และที่เด่น ๆ จะต้องจดสิทธิบัตรไว้ขยายพันธุ์ให้มาก ๆ หน่วยงาน ๆ จะได้ช่วยกันศึกษาด้วย

ม.ร.ว.เพชรแจ่มจรัส ราชินี : ขณะนี้โครงการหลวงได้มอบหมายให้ภาควิชาพฤกษศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เร่งขยายพันธุ์แฝกให้ได้ปริมาณมาก โดยวิธีทิวซูลเจอร์แล้ว

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร : ทิวซูลเจอร์ก็ดี แต่ต้องระวัง หากทำไปมาก ๆ หลายช่วงจะกลายพันธุ์จะเหมือนเจ้าดอกลี (เข้าใจว่าหมายถึง ดอกลีแกะที่ทำโคลนนิ่ง ซึ่งได้ตายไปแล้วอายุสั้น) จะต้องขยายพันธุ์ด้วยความระมัดระวังเพื่อไม่ให้เกิดการอ่อนแอของสายพันธุ์

ม.ร.ว.แชนแจ่มจรัส รัชนี: โครงการหลวงแต่เดิมไม่มีโครงการออกมาทำงานนอกพื้นที่ แต่ข้าพระพุทธเจ้านำคณะออกมาปฏิบัติงานนอกพื้นที่ เพื่อช่วยเหลือชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ให้ครอบครัวได้อยู่ด้วยกัน มีอาชีพ มีรายได้ โดยใช้แฟก้นำมาเป็นโครงการต่าง ๆ ระดับหมู่บ้าน

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร : อย่าลืมนะ ต้องขยายพันธุ์ด้วยให้มีความเพียงพอปลูกกันทั่วถึง แล้วจึงค่อยทยอยออกไปจึงจะเป็นวงจรสมบูรณ์

ถึงได้ไม่มีไม่พออยู่อย่างนี้ ทุกหน่วยงานต้องช่วยกันทำให้พอแจกจ่ายให้ชาวบ้านได้พอปลูกทั่วถึงกัน

ม.ร.ว.แชนแจ่มจรัส รัชนี : โครงการหลวงเห็นว่าการขยายพันธุ์เป็นงานโดยตรงของกรมพัฒนาที่ดิน และหน่วยราชการอื่น จึงได้เล็งไปทำเรื่องการใช้ประโยชน์อื่น ๆ ทำเชือกแฝกใช้เป็นอุตสาหกรรม ทำบ่อปลา ทำยู้งฉาง

นายวีระชัยฯ : ปัจจุบันกรมวิชาการเกษตรก็ได้นำแฟกไปปลูกในพื้นที่ศูนย์สาธิตการเกษตรของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคเหนือ และเป็นผู้ดูแลเรื่องการจัดสิทธิบัตรพันธุ์พืชด้วย ข้าพระพุทธเจ้าขอเบิก นางประไพศรี พิทักษ์ไพรวรรณ รองอธิบดีกรมวิชาการเกษตร เพื่อรับสนองพระราชดำริ

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร : พื้นที่โครงการหลวงอ่างช้างปัจจุบัน ได้นั่งเครื่องบินผ่านไป ตอนนั้นไกลมากแล้ว เห็นว่าพื้นที่บนเขาถูกทำลายไปมาก มีการปลูกฝิ่น ต้นน้ำลำธารเสียหาย ต้องทำอะไรสักอย่าง ต้องการทดลองปลูกพืชต่าง ๆ เป็นตัวอย่างให้ชาวเขาลดเลิกยาเสพติด เมื่อก่อนมีแฟกปลูกมากด้วย ปกป้องดินพังทลายตามที่ลาดชันได้ดี

ม.ร.ว.แชนแจ่มจรัส รัชนี : ได้ทราบว่าเป็นเรื่องที่กำลังปลูกแฟกไว้มาก Dr. Yoon เมื่อครั้งมารับพระราชทานรางวัลหญ้าแฝกก็ได้คาดการณ์ไว้ว่า ประเทศไทยจะมีแฟกมากที่สุด มีพื้นที่อุดมสมบูรณ์ตั้งแต่ภูเขาจรดทะเล เพราะทุกหน่วยงานร่วมกันทำ โดยเฉพาะการมีพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นหลักชัย

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร : ทุกหน่วยงานต้องร่วมมือกัน รัฐบาลต้องช่วยสนับสนุน ประเทศจีนที่ว่าปลูกแฟกมาก จริงแล้วก็คงไม่เท่าใด เพราะมีช่วงอากาศหนาวจัด เย็นจัด แฟกไม่ชอบ

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร : วันนี้พอแล้ว คนที่ยืนกันอยู่กันจะเมื่อยมาก ใครมีอะไรจะนำมาอธิบาย ก็ให้นำมาได้คงจะเดินดูให้ทั่วไม่ไหว เพราะคงต้องใช้เวลาเป็นชั่วโมง

ให้คณะทำงานมาเข้าเฝ้าใกล้ ๆ จะได้พระราชทานพร เป็นขวัญกำลังใจให้ทุก ๆ คน

“ขอให้ทุกคนมีความมุ่งมั่นในการทำงาน อย่าท้อถอย งานก็จะสำเร็จลุล่วงไปได้เป็นประโยชน์ต่อชาติ โดยรวมขออวยพรให้พวกท่านทั้งหลายมีแต่ความสุข มีพลังกายและพลังใจที่แข็งแกร่ง ทำงานได้สำเร็จดังประสงค์ เป็นกำลังใจที่สำคัญของประเทศชาติสืบไป”

วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๔๘

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระราชดำริแก่คุณหญิงสุดารัตน์ เกตุราพันธุ์ และข้าราชการระดับสูง กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ณ พระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ สรุปดังนี้

ต้องปลูกตามแนวขวางของลาดเขาจะเก็บน้ำได้ ถ้าปลูกตามแนวลาดดินไหลหมดทำตามแนวขวางใช้แทรกเตอร์ไถว่า ที่เขาเตี้ยแต่เจ้าหน้าทีพัฒนาที่ดินปลูกแฝกดินนอกไม่เปรี้ยวเป็นด่างมาก หญ้าแฝกมีหลายชนิด ชนิดที่ตีปลูกแล้วไม่ออกดอก ไม่เหมือนหญ้าคา หลังคาที่มุงแฝกหนาแน่น แฝกดีใบหนาไม่ติดไฟง่าย ปลูกขวางเป็นระยะ ๆ หญ้าคาติดไฟง่ายในหน้าแล้ง ปลูกไถต้นไม้มันช่วยซับน้ำ แฝกช่วยไม่ให้หญ้าคาขึ้น หญ้าแฝกช่วยทั้งแล้งทั้งท่วม

วันที่ ๓๑ สิงหาคม ๒๕๕๒

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระราชดำริแก่นายอำพล เสนาณรงค์ องคมนตรี และคณะผู้ปฏิบัติงานโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ณ พระตำหนักเปี่ยมสุข วังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีใจความสำคัญดังนี้

หญ้าแฝกนี้ได้ศึกษามาเป็นเวลาถึงสิบเจ็ดปีอย่างที่ท่านองคมนตรีได้กล่าวเมื่อตะกี้ ซึ่งก็นับว่าเป็นเวลาช้านาน แต่เป็นเวลาที่ประโยชน์มากและได้ผลอย่างยิ่ง เป็นสิ่งที่น่ามหัศจรรย์ที่หญ้าชนิดเดียวได้รับการศึกษานานถึงขนาดสิบเจ็ดปี แต่ต้องเข้าใจว่าหญ้าแฝกมีหลายชนิด และถ้าไม่ได้ศึกษาที่ไม่ได้ประโยชน์ขึ้นมาอย่างที่เกิดขึ้น

สิบเจ็ดปีนี้เกิดประโยชน์อย่างยิ่ง เพราะว่าเวลาทดลองต่าง ๆ ได้ปรากฏว่าหญ้าแฝกหรือหญ้าที่คล้าย ๆ หญ้าแฝกได้ทำประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ซึ่งน่ามหัศจรรย์ที่หญ้าเพียงบางชนิดได้ประโยชน์ในที่ต่าง ๆ หญ้าแฝกบางชนิดได้เกิดประโยชน์ในลักษณะเป็นที่ราบ บางแห่งก็ได้ประโยชน์ในที่ต่างกัน เช่น บนภูเขา ดินลิกก็มี ดินตื้นก็มี เรื่องดินลิกนั้นได้ปรากฏว่ารากได้หยั่งลึกลงไปถึงห้าหกเมตร แล้วก็ลงไปได้ซึ่งแต่ก่อนนี้ไม่ได้นึกว่าหญ้าจะลงไปลึก ข้อสำคัญ หญ้านี้ได้หยั่งลงไปห้าหกเมตร และไม่ได้แผ่ออกไปข้าง ๆ แสดงว่าไม่ไปรังควานรากของพืชที่เป็นประโยชน์

อันนี้ตอนต้น ได้ไปเฝ้าสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ซึ่งท่านเวลานั้นทรงไม่สบาย ทำให้ท่านเรียกว่าแข็งในชีวิต ก็ได้ไปเฝ้าที่วังสระปทุม ซึ่งเวลานั้นบอกได้ว่าท่านใช้คำว่าแข็งนะไม่เกินความหมายของสภาพของท่าน ได้ไปกราบบังคมทูลว่า เดียวนี้ขอแรงท่านทำประโยชน์กับพืชอย่างหนึ่ง ซึ่งจะได้ประโยชน์ทั่วทั้งประเทศ ท่านรู้สึกว่าจะเกิดครึกครื้นขึ้นมา ท่านบอกว่ามีหรือนึกว่าทำหมดแล้วศึกษาอะไร ๆ หมดแล้วเลยบอกเปล่า นี่เป็นสิ่งที่ยังไม่ได้ศึกษาหรือศึกษาน้อย น้อยมาก ก็เลยเล่าให้ท่านฟังเรื่องความมหัศจรรย์ของหญ้าแฝก ซึ่งเป็นหญ้าธรรมดา แต่ว่ามีคุณสมบัติที่จะช่วยให้พืชในที่ต่าง ๆ มีประโยชน์ขึ้นมาอย่างมหัศจรรย์ คือว่าไม่ได้นึกเลยว่า จะใช้หญ้าธรรมดานี้มาทำให้การเพาะปลูกดีขึ้น

ท่านก็บอกว่าจะไปทำที่ไหน ก็กราบบังคมทูลว่า ทำในที่ที่เคยทรงปฏิบัติก็คือในที่ภูเขาส่วนหนึ่งที่ภูเขานั้นก็คือที่ที่โปรดมากที่ดอยตุง ซึ่งถ้าไม่ได้ใช้หญ้าแฝกนี้จะทำให้ที่แถวนั้นไม่เจริญ แล้วเจริญอย่างไร ก็ทำให้ที่ที่ตามปกติเราเห็นไม่หญ้าก็พืชต่าง ๆ ขึ้นไม่เป็นปกติ หมายความว่าหญ้าไปคลุม ไปปกคลุมที่ ทำให้นั้นไม่บริบูรณ์ แต่ว่าหญ้าแฝกนี้ถ้าทดลองหญ้าแฝก ที่เป็นประโยชน์จากหญ้าแฝกหลายชนิดจะทำให้ที่แถวนั้นเจริญดีขึ้นโดยทำให้ที่เหล่านั้นมีความบริบูรณ์ขึ้น ด้วยการเลือกหญ้าที่เหมาะสม และปลูกในทางที่เหมาะสม และปลูกในทางที่เหมาะสมที่ถูกต้อง จะทำให้ที่เหล่านั้นสามารถทำประโยชน์ได้เราก็ทูลท่านว่า จะทำให้ที่เหล่านั้นมีความเจริญ จะใช้ประโยชน์ของที่นี่ได้ดีมาก แล้วเล่าให้ท่านฟังว่า จะทำให้ที่เหล่านั้นมีความอุดมสมบูรณ์โดยเลือกที่ แล้วเลือกหญ้าที่เหมาะสม จะทำให้ที่เหล่านั้นเจริญงอกงามอย่างมหัศจรรย์ แล้วเล่าให้ท่านฟังว่ามีวิธีปลูกอย่างไร และวิธีเลือกหญ้าแฝกชนิดต่าง ๆ

ท่านก็ตื่นเต้น แต่ท่านบอกว่า จะไปทำอะไรได้ก็ทูลว่าถ้าทรงพร้อม ท่านไปเดี๋ยวนี้ก็ได้ท่านก็ตื่นเต้นเลยเรียกคนของท่านบอกว่า เอาตกลง เดี่ยวนี้แข็งแรงพอแล้ว จะไปได้ความจริงท่านก็เพิ่งเริ่มแข็งแรง แต่ท่านครึกครื้นมาก ท่านบอกไปเดี๋ยวนี้เลย ลงท่ายหญ้าแฝกเป็นหลุมหัตถ์จรรยที่ทำให้ท่านแข็งแรงทันทีคนที่จะทำก็เกิดความสุขใจ ในที่สุดเสด็จไปภายในไม่กี่วัน เสด็จไปดอยตุง แล้วก็ขอให้คนนำหญ้าชนิดต่าง ๆ มา เลยทูลว่าให้ไปปลูกหญ้าชนิดต่าง ๆ ในที่ต่าง ๆ เพื่อทดลอง บอกได้ว่าท่านครึกครื้นมาก รู้สึกท่านดีใจมากที่มีงานที่จะทำ เพราะเวลานั้นท่านกำลังเดือดร้อนในจิตใจ เพราะว่าหมอบอกว่าไม่ได้เสด็จไปไม่ได้ ท่านก็บอกว่าทำไมจะไม่ได้แล้วในที่สุดท่านก็ไป แล้วก็ไปเป็นคนภูเขา เสด็จไปได้อย่างประหลาด หมายความว่าท่านออกไปทันทีออกเดินนะแล้วก็ออกไปปลูกหญ้าภายในไม่กี่วัน หลุมนั้นก็เจริญงอกงามออกมา ซึ่งก็เป็นสิ่งที่ประหลาด

หญ้าบางชนิดก็ยังลงไปลึก อย่างที่บอกตะกั่วสีห้าเมตร บางชนิดก็ถึงหกเมตร ในระหว่างที่หญ้าบางชนิดก็ลงไปเพียงสามเมตร แล้วก็ลงไปหกเมตรนี้เท่ากับไปปกคลุมที่ ทำให้ที่เหล่านั้นสามารถที่จะป้องกันดินที่ปรกติจะทลายลงมา ดินที่ได้รับการปกป้องของหญ้าแฝกก็แข็งแรง ทำให้สามารถที่จะทำตามที่ต้องการเป็นต้น ตามที่ต้องการคือให้บริเวณนั้นไม่มีการพังทลายลงมา เช่น ข้างถนน ทำให้ถนนได้รับการปกป้องไม่ให้ดินทลายลงมา ภายในไม่กี่วันก็จับดินข้างถนนได้อย่างแน่นแฟ้น ซึ่งก็เป็นเป้าหมายอย่างหนึ่ง ที่จะให้ปลูกสิ่งที่จะป้องกันไม่ให้ทลายลงมา แล้วปรากฏว่าดินข้างถนนก็ไม่ทลาย อย่างเช่น ทางที่ขึ้นไปดอยตุงก็เป็นดินที่ปลอดภัย และทำให้ถนนนั้น ๆ แข็งแรง ซึ่งเป็นผลที่มหัศจรรย์เป็นผลของการปลูกหญ้าแฝก นอกจากนั้นก็ทำให้การปลูกต้นไม้ข้างถนนสามารถปลูกได้อย่างปลอดภัย ซึ่งก็เป็นผลแรกที่ได้ นอกจากนั้นก็ได้ป้องกันที่ที่มันทลายมาแล้วทำให้เสียหายต่อการเพาะปลูก

ฉะนั้น เรียกได้ว่าภายในไม่กี่วัน ผู้ที่รับหน้าที่ไปถวายคำแนะนำก็ได้ที่เห็นว่าการเพาะปลูกหญ้าแฝกในทางที่ถูกต้อง ได้เกิดบรรลุลผลขึ้นมา ข้อสำคัญจะต้องศึกษาว่าใช้หญ้าแฝกชนิดใดที่จะขึ้นได้บริเวณใดที่จะขึ้นได้ดีและไม่ทำให้เสียหายต่อดิน เพราะว่าบางแห่งจะขึ้นได้อย่างดีต้องมีความกว้างของดินที่ได้ช่วยซึ่งก็แปลกที่บางแห่งจะต้องปลูกให้ห่าง ห่างกันเป็นแนวเมตรเดียวก็มีแล้วแต่ความชันของดิน ภายในไม่กี่วันท่านได้ส่งแบบแล้วก็ขนาดของการปลูก เวลานั้นเราก็ไปเชียงใหม่แล้วก็เห็นว่าเป็นบริเวณที่ห่างกันไม่กี่เมตร บางแห่งก็ห่างกันหลายเมตรสำหรับปลูกหญ้าแฝก ฉะนั้น ก็ได้ผลภายในไม่กี่เดือน ได้ผลของการปลูกพืชซึ่งก็ยาก ตอนนั้นยากที่จะได้ผลขึ้นมาได้ในระยะเวลาอันสั้นอย่างนั้น ทำให้ที่ดินเหล่านั้นเป็นประโยชน์เราก็เห็นได้ว่าดินที่ได้รับการป้องกันจากพืชง่าย ๆ อย่างเดียว ทำให้ดินเหล่านั้นมีประโยชน์ขึ้นมา การทดลองและผลของการเพาะปลูก โดยมากก็จะได้ผลภายในหลายเดือน แต่นี้ภายในไม่กี่เดือน ได้ประโยชน์ของการปลูกและทดลอง

ฉะนั้น เรื่องที่ได้ทดลองหญ้าแฝกนั้นได้ประโยชน์อย่างยิ่ง แล้วผู้ที่ได้ทำก็เกิดตื่นเต้นเหมือนกัน แม้จะรู้ว่าหญ้าแฝกนี่จะเป็นประโยชน์ แต่ไม่นึกว่าจะได้ประโยชน์มากมายอย่างนี้ภายในไม่กี่เดือน ได้ทำให้ที่ดินกว้างขวางได้เกิดประโยชน์ขึ้นมา ฉะนั้นก็เป็นสิ่งที่ทำให้เจ้าหน้าที่ทั้งหลายได้ให้ความตื่นเต้นและดีใจที่ได้ทำผู้ที่ทำนั้นก็เป็นผู้ที่มีความรู้ทางการพัฒนาดิน แต่ไม่ใช่อย่างนั้นเท่านั้น เป็นผู้ที่สามารถจะปลูกพืชอย่างหนึ่งและทดลองพืชอย่างหนึ่งได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต่อไปสำคัญคือจะต้องดูว่าหญ้าแฝกที่มีในเมืองไทยมีหลายชนิด ทั้งบนภูเขา ทั้งบนที่ราบ ทั้งใกล้ทะเล ก็มีก็หมายความว่ามีความต้องการศึกษามากมาย และภายในสิบเจ็ดปีที่ได้ทำการทดสอบนี้ก็ปรากฏผลว่าได้ประโยชน์อย่างยิ่ง ทั้งหญ้าแฝกชนิดต่าง ๆ จากของเมืองไทยนี้เองที่ทำให้ประโยชน์และทั้งหญ้าแฝกที่ได้มาจากประเทศอื่น ๆ ทำให้เป็นประโยชน์ต่อการเพาะปลูกหลายแห่ง ซึ่งก็เป็นอย่างที่ว่ากันตั้งแต่ต้น ว่าเป็นสิ่งที่มหัศจรรย์ผู้ที่ได้ศึกษานี้มีทั้งผู้ใหญ่ ทั้งผู้เชี่ยวชาญ ทั้งผู้น้อยก็ได้ทำประโยชน์ต่อเกษตรกรรมในประเทศและนอกประเทศด้วย ฉะนั้น ก็ต้องให้ทราบว่าที่ทำได้ที่ได้ศึกษานี้มีประโยชน์

ทั่วประเทศและทั่วภูมิภาคของโลก ฉะนั้น ที่ท่านได้ไปช่วยกันทำเป็นประโยชน์จริง ๆ ถึงต้องขอขอบใจที่ท่านทั้งหลายได้ทำประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเกษตรและการเพาะปลูก โดยเฉพาะในเมืองไทยก็ได้ช่วยให้ประเทศมีความเจริญขึ้นอย่างมากอย่างแปลกประหลาด ฉะนั้น ต้องขอบใจท่านที่ได้ช่วยกันทำ มีหลายคนไม่เชื่อว่าหญ้าธรรมชาติอย่างเดียวจะช่วยประเทศให้รอดพ้นจากอันตรายหลายอย่าง คนบางคนก็บอกว่าหญ้านี้มันเป็นวัชพืช แต่คนที่ได้ศึกษาออกมายืนยันว่าหญ้าแฝกไม่ใช่วัชพืช แต่เป็นหญ้ามหัศจรรย์เป็นหญ้าที่ช่วยประเทศชาติ ฉะนั้น ที่ท่านได้ทำมาเป็นเวลาแรมปีเป็นประโยชน์อย่างยิ่งและเป็นสิ่งที่ช่วยประเทศชาติให้รอดพ้นจากอันตรายหลายอย่าง ก็ต้องขอบใจท่านที่ได้ตั้งใจทำงาน แม้จะเป็นงานที่เหน็ดเหนื่อยเพราะต้องไปทุกแห่งแล้วต้องไปหาหญ้ามา หญ้านี้นานาชนิดนะ แล้วก็ต้องหาวิธีที่จะปลูกให้ดีที่สุด ได้ไปเห็นบางแห่งเจ้าหน้าที่ได้ตั้งใจปลูกให้ดีที่สุดให้ได้มากที่สุด แล้วได้ผลจริง ๆ

ฉะนั้น ก็ต้องบอกท่าน งานท่านเป็นงานที่ยากอย่างหนึ่ง แต่ในที่สุดก็เป็นงานที่ได้ประโยชน์อย่างยิ่ง และได้เกิดประโยชน์อย่างมาก เหน็ดเหนื่อยที่ในการทำต้องไปทุกแห่งและจะต้องพยายามต่อสู้ เพื่อดูว่าที่ไหนเหมาะสมในการทำการเพาะปลูกหญ้าแฝก และทำการศึกษาค้นคว้าให้ดีที่สุด แต่ในที่สุดก็ได้ผลในการทำงานนี้ได้ประโยชน์ขึ้นมามากมาย ยิ่ง น่าตื่นเต้น อย่างเช่นที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีท่านมีความตื่นเต้นในการปลูกหญ้าแฝก ปลูกหญ้านี้แหละ หญ้าธรรมชาติ ปลูกหญ้าเพื่อช่วยการเกษตรกรรม สร้างความเจริญแก่การเกษตรและการศึกษาของการสร้างแม้จะสร้างถนน สร้างไร่นา ให้ได้ผลดีที่สุด ก็ต้องขอบใจท่านที่ได้ช่วยกันทำ ต้องบอกว่าด้วยความเหน็ดเหนื่อย แล้ววันนี้ท่านก็ได้ประโยชน์ตอนนี้ได้ผลดีและยังมีผลต่อไปอีกมากมาย ก็ต้องขอบใจท่านทั้งหลายที่มีความเพียรอย่างนี้

วันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๕๔

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ได้พระราชทานพระราชดำริแก่นายสุเมธ ตันติเวชกุล เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา (ประธานกรรมการกิตติมศักดิ์ สถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำและการเกษตร) และคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กทช.) พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่และผู้ที่เกี่ยวข้อง ณ ห้องประชุมสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ ชั้น ๑๔ อาคารเฉลิมพระเกียรติโรงพยาบาลศิริราช มีใจความสำคัญดังนี้

สถานการณ์ดินถล่มที่มีเพิ่มขึ้นอย่างมากทั้งภาคเหนือ ภาคอีสาน และภาคใต้ รับสั่งว่า แต่เดิมเคยมีดินถล่มครั้งใหญ่ที่ตำบลกระทุง อำเภอฟิปูน จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๓๑ เนื่องจากมีพายุดีเปรสชันเข้าก่อนหน้านั้น ๓ - ๔ วัน ครั้นถึงวันที่ ๒๒ มีฝนตกใหญ่บริเวณพื้นที่เชิงเขาที่ชาวบ้านทำสวนยางพารา ดินอุ้มน้ำไว้ไม่ไหวก็พังทลายทำความเสียหายทั้งพื้นที่เชิงเขา และบริเวณชายเขาด้านล่างที่ดินถล่มไปทับถม

รับสั่งว่า ในกรณีทั่ว ๆ ไปให้ใช้ความระมัดระวังในการดำเนินงาน เพราะแม้กระทั่งหญ้าแฝกซึ่งตามหลักจะป้องกันดินพังทลายก็อาจจะเป็นตัวการให้ดินถล่มได้ เพราะรากเจาะลึกทำให้ดินแตกแยกและนำน้ำลงไปอาจจะเกิดเหตุให้ดินพังทลายเสียเอง ตลอดจนการปลูกต้นไม้มักจะใช้ต้นไม้โตเร็ว ซึ่งส่วนมากไม่มีรากแก้วก็จะไม่ยึดดินไว้ได้ ฉะนั้น ควรศึกษาอย่างรอบคอบว่าโครงสร้างดินลักษณะใด ควรจะดำเนินการอย่างไร ปลูกพืชชนิดไหน จะได้แก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพได้ หรือแม้กระทั่งการทดลองใช้กระสอบพลาสติกแบบมีปีกก็ต้องระมัดระวัง ศึกษาสภาพพื้นที่ให้ดี เพราะอาจจะเหมาะสมกับบางพื้นที่เท่านั้น ไม่สามารถใช้แบบเดียวกันได้ทั้งหมด

ทรงกังวลเรื่องการใช้พื้นที่เพาะปลูกในปัจจุบันที่รุ้งขึ้นไปบนเขา เข้าไปในป่า รับสั่งว่า เมื่อเสด็จนิวัติประเทศไทย ครั้นทรงพระเยาว์นั้น ประเทศไทยมีประชากร ๑๘ ล้านคน ขณะนี้มีเกือบ ๗๐ ล้านคนแล้ว จึงมีความต้องการพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มเติม แต่ที่ดินในพื้นที่ราบก็มีเจ้าของหมด หากเข้าไปเพาะปลูกใช้ประโยชน์ ก็เป็นการบุกรุก ผิดกฎหมาย ยิ่งขับไล่ ก็ยิ่งรุ้งขึ้นไปบนเขาเข้าไปมากขึ้น จึงเห็นพื้นที่ปลูกยาง ปลูกปาล์ม ปลูกไม้โตเร็วต่าง ๆ เพิ่มขึ้นมาก ทั้งภาคอีสาน ภาคเหนือ พื้นที่ดินถล่มก็เพิ่มขึ้นตามมา ดินถล่มสร้างความเสียหายอย่างมาก กว่าที่จะฟื้นฟูหน้าดินมาใช้เพาะปลูกอีกก็ใช้เวลาหลายปี เมื่อเปิดพื้นที่ใหม่ขึ้นไปบนเขาก็ก่อสร้างถนน ถนนที่สร้างผิดไปขวางทางน้ำก่อความเสียหาย ทั้งน้ำท่วมและดินถล่ม เห็นทั้งที่จังหวัดระยอง จังหวัดจันทบุรี จังหวัดชุมพร ภาคเหนือ และที่เพิ่งเกิดเมื่อเดือนมีนาคมนี้ ที่อำเภอเขาพนม จังหวัดกระบี่ อำเภอ นบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช เห็นภาพสะพานพัง ถนนเสียหาย ต้องใช้สะพานเชือกกัน การจัดการที่อยู่อาศัยที่ทำมาหากินจะต้องใช้เวลาแก้ไขอีกนาน ระหว่างนี้ก็ต้องหาวิธีการที่เหมาะสมให้อยู่ได้ไม่ให้เกิดเสียหายอันตราย ให้ชาวบ้านป้องกันตนเองได้จัดการปัญหาดินถล่มจากการบุกรุกนี้ได้อย่างถาวร

มีพระราชดำริถึงประสบการณ์ปัญหาน้ำท่วมที่เกิดจากการสร้างถนนและวิธีการที่ทรงแก้ไขปัญหาน้ำท่วมว่า เมื่อก่อสร้างถนนช่องทางหน้าวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เสร็จใหม่ ๆ มีฝนตกหนักน้ำไหลตามแนวถนนมาท่วม บริเวณหน้าวังไกลกังวลฝั่งตะวันตกเพราะเป็นพื้นที่ต่ำ เกาะกลางถนนขวางน้ำไว้ไม่ให้ไหล จึงรับสั่งให้ทุบเกาะกลางถนนให้น้ำไหลผ่านวังไกลกังวลไปลงทะเล แก้ปัญหาน้ำท่วมได้ ต่อมาวางท่อระบายน้ำ แต่น้ำก็ยังท่วม และยังอยู่บริเวณสถานีจ่ายกระแสไฟฟ้า เจ้าหน้าที่นำกระสอบมาถ่วงรอบสถานีแล้วสูบน้ำ น้ำไหลวนอยู่อย่างนั้น ต้องรับสั่งให้หยุดสูบน้ำ แล้วทำทางระบายน้ำลงทะเล จะเห็นได้ว่าการสูบน้ำไม่ใช่ทางแก้ไขเสมอไป การจัดการน้ำไปเก็บหรือระบายให้ถูกต้องจะดีกว่า

มีพระราชดำริว่าหากจะแก้ปัญหาเหล่านี้ที่ต้นเหตุ คือ การปรับที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัย อย่างเหมาะสม ถูกต้อง ก็จะต้องใช้เวลา ๑๐ - ๒๐ ปี ไม่ทันกับความเสียหายที่รุนแรงละลายตัวไปทั่วทุกภาค จึงจำเป็นต้องศึกษา วิจัย ทดลองให้ได้คำตอบว่าจะปลูกพืชอย่างไร ให้มีรากแก้วลึก สลับกับแฝก หรือพืชอื่นที่เหมาะสมตามสภาพ เช่น ที่ร่มไม่มีแดดก็อาจใช้ต้นไคร้ ร่มน้ำ จัดการร่องน้ำไม่ให้ น้ำมากัดเซาะ เพราะหากน้ำซึมลงไปได้ทั้งดิน ถนน สะพาน ก็ทลายลง การกระทำอย่างนี้จะเหมาะสมกับความลาดเอียงอย่างไร ต้องปรับความลาดเอียงช่วยหรือไม่และหากพื้นที่ชันมากจะต้องเสริมโครงสร้างเข้าไปอย่างไร หากจะสร้างถนนในพื้นที่เสี่ยงภัยเหล่านี้ จะต้องสร้างอย่างไรไม่ให้ น้ำกัดเซาะแล้วพังทลายเป็นอันตรายกับคน เหล่านี้ล้วนแต่เป็นปัญหาโจทย์ คือ มูลนิธิ น้ำควรสนับสนุนส่งเสริมหรือทำวิจัย ให้ได้แนวทางการจัดการปัญหาให้ได้แล้วเผยแพร่ให้เป็นประโยชน์ ถึงแม้คนเหล่านี้จะทำผิดละเมิดกฎหมาย และหากจะแก้ปัญหาเหล่านี้ ทั้งประเทศเงินเท่าไรก็ไม่พอ จึงต้องทำตัวอย่างให้ชัดเจนแล้วค่อยขยายผลให้ชุมชนอื่นทำ

ภาคผนวก ข
ผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกด้วย PESTEL Analysis

แผนแม่บทการพัฒนาและธรรมาภิบาลการใช้ยาแผนภูมิอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)

การเมือง (P)

UN SDGs และ SDGs ไทย ๒๐๒๒

SENDAI Framework

ยุทธศาสตร์ชาติที่ ๔ /หมุดหมายการพัฒนา (แผนฯ ๑๓)

โมเดลเศรษฐกิจ BCG

Thailand ๔.๐ (Digital transformation, Start up)

นโยบายจัดที่ดินทำกินให้ราษฎร

นโยบายการขับเคลื่อนพืชเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจ (E)

แรงงานไหลเข้าสู่ภาคเกษตรกรรมจากโควิด 19

การกีดกันทางการค้าเนื่องจากระบบการผลิตสินค้าเกษตรกรรม

แนวโน้มความต้องการใช้ปุ๋ยและราคาปุ๋ยสูงขึ้น

เป็นตัวชี้วัดหนึ่งในการรับรองระบบ GAP

สังคม (S)

ประเทศไทยได้ก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุเต็มรูปแบบ (Aged Society)

ประชาชนบนพื้นที่สูงมีการรับรู้และยอมรับเอาหญ้าแฝกไปใช้

เกษตรกรมีการทำเกษตรผสมผสานแบบปลูกพืชเลี้ยงสัตว์
หรือไร่นาสวนผสมมากกว่าร้อยละ ๓๗ (๒๕๖๓)

การเพาะปลูกเกษตรอินทรีย์ (๒๕๖๐-๒๕๖๔) เพิ่มขึ้น

เกษตรกรยังไม่เห็นผลได้ในเชิงเศรษฐกิจ

เทคโนโลยี (T)

ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัล/สื่อสังคม
ออนไลน์/AI

ทิศทางการวิจัย มีมิติเชื่อมโยงสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน
กองทุน ววน. มีหมุดหมาย
“คุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน”

ผลงานวิจัยที่ยืนยันในการใช้หญ้าแฝกในด้าน
สิ่งแวดล้อม (อนุรักษ์ดินและน้ำ)

สิ่งแวดล้อม (E)

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และภัยพิบัติ

แนวโน้มปริมาณฝนเฉลี่ยทั้งปีของประเทศ ในช่วง ๑๐ ปี
ที่ผ่านมา (ปี ๒๕๕๔-๒๕๖๔) มีแนวโน้มลดลง

พื้นที่สูญเสียดินน้อยของประเทศในช่วงปี ๒๕๕๔-๒๕๖๓
มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

หน้าดินมีปัญหาร้อยละ ๖๗.๓๓ ของพื้นที่เกษตร

กฎหมาย (L)

มาตรา ๑๙ แห่ง พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ
พ.ศ. ๒๕๐๗

พรบ. ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พ.ศ. ๒๕๕๐
ให้อำนาจนายกององค์การส่วนตำบล นายกเทศมนตรี
เป็นผู้อำนวยการท้องถิ่น มีหน้าที่เข้าดำเนินการ
ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยโดยเร็ว

ภาคผนวก ค

ผลการวิเคราะห์ขีดสมรรถนะของการขับเคลื่อนการใช้หญ้าแฝก SWOT Analysis

แผนแม่บทการพัฒนาและธรรมาภิบาลการใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)

การวิเคราะห์ขีดสมรรถนะของการขับเคลื่อนการใช้หญ้าแฝก SWOT Analysis

จุดแข็ง (Strength)	จุดอ่อน (Weakness)
- ภาครัฐช่วยการขับเคลื่อนการใช้หญ้าแฝกมีความสามารถในการขับเคลื่อนงานต่อไปได้อย่างเข้มแข็ง - เครือข่ายภาคประชาชนที่ขับเคลื่อนงานหญ้าแฝกยังคงมีศรัทธาและพร้อมให้ความร่วมมือในการขับเคลื่อนงานต่อไป - มีการรับรู้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจากการใช้หญ้าแฝกในมิติสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน โดยเฉพาะในแง่การอนุรักษ์ดินและน้ำ การป้องกันการพังทลายของดิน และการลดทอนความเสี่ยงภัยดินถล่ม โดยร่วมกับวิถีกลอื่น ๆ - มีชุดความรู้ต้นแบบการใช้หญ้าแฝกร่วมกับวิถีกลและพืชอื่นเพื่อป้องกันภัยดินถล่ม ในหลากหลายบริบทพื้นที่ - มีเครือข่ายคนรักหญ้าแฝก โรงเรียนหญ้าแฝก ที่ยังคงขับเคลื่อนการใช้หญ้าแฝกในระดับพื้นที่ - มีสมาคมคนรักหญ้าแฝกประเทศไทย ที่เป็นนิติบุคคลและยังคงมีเจตนารมณ์ในการขับเคลื่อนงานการใช้หญ้าแฝก - หญ้าแฝกมีศักยภาพในมิติทางเศรษฐกิจหลายมิติ ทั้งในแง่หัตถกรรม สมุนไพร น้ำมันหอมระเหย และอื่น ๆ โดยเฉพาะในตลาดต่างประเทศ	- การขยายเครือข่ายการใช้หญ้าแฝกเพิ่มเติมในพื้นที่เกษตรกรรมพื้นราบหรือพื้นที่เสี่ยงภัยดินถล่มในชุมชน ยังคงจำกัด - งานวิจัยที่เชื่อมโยงให้เห็นผลได้จากการใช้หญ้าแฝกบนวิถีทำกินและวิถีสังคมยังคงมีอยู่อย่างจำกัด - การขับเคลื่อนการใช้หญ้าแฝกในมิติทางเศรษฐกิจยังคงจำกัด เกษตรกรยังไม่เห็นผลได้เชิงประจักษ์จากการใช้หญ้าแฝกในเชิงเศรษฐกิจ และเกษตรกรบางกลุ่มมีแรงกดดันทางเศรษฐกิจจึงขาดการยอมรับเอาการใช้หญ้าแฝกไปใช้ในพื้นที่เกษตรกรรม โดยเฉพาะในกลุ่มเกษตรกรที่เปราะบางทางเศรษฐกิจ ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง และ/หรือกลุ่มที่ต้องเช่าพื้นที่ทำกิน - เครือข่ายภาคประชาชน ยังจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นในการขับเคลื่อนงานการใช้หญ้าแฝก - หญ้าแฝกไม่ใช่พืชเศรษฐกิจ ทั้งในมิติทางนโยบายและการรับรู้ของเกษตรกร - เนื่องจากไม่ได้เป็นไม้ต้น การขายคาร์บอนเครดิตจึงมีข้อจำกัด

แผนแม่บทการพัฒนาและธรรมาภิบาลการใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)

โอกาส (Opportunity)	ภัยคุกคาม (Threat)
- แนวโน้มความรุนแรงการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและภัยพิบัติภัย (แนวโน้มปริมาณฝนที่ต่ำลง และการสูญเสียดินที่เพิ่มขึ้น) - แนวโน้มการทำเกษตรอินทรีย์ที่เพิ่มขึ้น ทั้งพื้นที่และจำนวนเกษตรกร เกษตรผสมผสานราว ๓๗% มีจำนวนเกษตรกรที่ปลูกพืชราว ๕๒.๓๑% - ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัลและ Social Platform - มาตรา ๑๙ พรบ. ป่าไม้ ที่ให้อำนาจกรมป่าไม้ควบคุมดูแล รักษาหรือบำรุงป่าสงวนแห่งชาติ - นโยบายจัดที่ดินทำกินให้ราษฎร กรณีชุมชนที่อยู่ในเขตป่า โดยอนุญาตให้ทำกินในรูปแบบแปลงรวม โดยอาศัยมาตรา ๑๖ พรบ. ป่าไม้ - ทิศทางงานวิจัยทั้งทางเทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ นวัตกรรม มีมิติเชื่อมโยงสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน - การขอรับรอง GAP มีตัวชี้วัดเรื่องการมีแปลงหญ้าแฝก - แนวโน้มความต้องการใช้ปุ๋ยที่สูงขึ้น รวมถึงราคาปุ๋ยมีแนวโน้มสูงขึ้น - มีรายงานการวิจัยจำนวนมากที่ระบุถึงคุณสมบัติของหญ้าแฝกที่จะสามารถสนับสนุนให้พืชประธานในระบบการปลูกพืชให้ผลผลิตดีขึ้น - การกีดกันทางการค้าเรื่องความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อมจากระบบสินค้าเกษตร - ภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำหลังจากการแพร่ระบาดโควิด ๑๙ ทำให้แรงงานไหลเข้าสู่ภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ - โมเดลเศรษฐกิจ BCG ที่สนับสนุนโมเดลเศรษฐกิจจากฐานชีวภาพ - หมดหมายการพัฒนาเรื่องสังคมคาร์บอนต่ำและการปรับตัวและตั้งรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ - ยุทธศาสตร์ชาติด้านที่ ๕ ประเด็นย่อยเรื่องการป้องกันตลิ่งพังและป้องกันผลกระทบ	- ปี ๒๕๖๔ ประเทศไทยได้ก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุเต็มรูปแบบ (Aged Society) การขาดแคลนแรงงานส่งผลต่อการใช้เครื่องจักรกลที่มากขึ้น

แผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)

โอกาส (Opportunity)	ภัยคุกคาม (Threat)
- วาระการพัฒนาเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) และผลการดำเนินงานตาม SDG ๒ ตัวชี้วัดเรื่องการจัดการไนโตรเจนของไทยที่ยังเป็นวิกฤต - กรอบการดำเนินงานเซนได ที่ลดการสูญเสียจากภัยพิบัติ และ พรบ. ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ๒๕๕๐ ให้อำนาจนายกองค์การบริหารส่วนตำบลนายกเทศมนตรี มีหน้าที่ดำเนินการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยโดยเร็ว - นโยบายการตั้งเป้าความเป็นกลางทางคาร์บอน ภายในปี พ.ศ. ๒๕๙๓ และบรรลุการปล่อยก๊าซเรือนกระจกสุทธิเป็นศูนย์ ในปี พ.ศ. ๒๖๐๘ - นโยบาย Thailand ๔.๐ ที่สนับสนุนเรื่อง Digital Transformation เป็นเงื่อนไขช่วยขับเคลื่อนงานหญ้าแฝกได้ โดยเฉพาะในกลุ่มธุรกิจ Startup - การดำเนินงาน CSR ของภาคเอกชน	

ภาคผนวก ง

ผลการวิเคราะห์กลยุทธ์การขับเคลื่อนการใช้หญ้าแฝกโดย TOWS Matrix

แผนแม่บทการพัฒนาและธรรมาภิบาลการใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)

กลยุทธ์เชิงรุก (SO STRATEGY)

- การปรับตัวและตั้งรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
- การรับมือภัยพิบัติ
- การขับเคลื่อนโดยใช้โมเดลเศรษฐกิจ BCG
- การขับเคลื่อนผ่านการทำเกษตรอินทรีย์
- การขับเคลื่อนระบบปลูกพืชที่มีหญ้าแฝกหนุนเสริม
- การขับเคลื่อนในพื้นที่ป่าสงวนที่จัดสรรแก่ราษฎรตามนโยบาย คทช.
- การวิจัยที่เน้นเชื่อมโยงการสร้างคุณค่าทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืน

กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO STRATEGY)

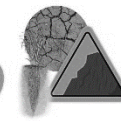
- ขยายเครือข่ายการใช้หญ้าแฝกใน "กลุ่มคนรุ่นใหม่" ที่ไหลกลับเข้าสู่ภาคเกษตรกรรมภายหลังการแพร่ระบาดของโควิด 19 ผลักดันให้เป็น CHANGE AGENT ของการใช้หญ้าแฝกในภาคเกษตรกรรม
- สื่อสารและสร้างความเข้าใจต่อรูปแบบการกีดกันทางการค้าในรูปแบบใหม่ของการทำเกษตรที่ไม่มีความยั่งยืน และให้มุมมอง/เปิดโอกาสสู่การทำเกษตรยั่งยืนโดยใช้หญ้าแฝกแก่เกษตรกร

กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST STRATEGY)

ขับเคลื่อนการขยายผลการใช้หญ้าแฝกโดยเชื่อมโยงกับ โอกาสทางนโยบายรัฐ ทิศทางการพัฒนาที่ยั่งยืนของประชาคมโลก (SDGS) และ VUCA WORLD และชี้ให้เห็นถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในการแก้ปัญหาตั้งแต่ในระดับพื้นที่ที่เกิดปัญหา (NICHES) ระดับโครงการ (REGIME) และระดับภูมิทัศน์ (LANDSCAPE) โดยเน้นในมิติดังนี้

- ชูประเด็น "การป้องกันพิบัติภัย"
- ชูประเด็น "การขับเคลื่อนผ่านมิติทางเศรษฐกิจโดยใช้โมเดลเศรษฐกิจ BCG"
- ชูประเด็น "การขับเคลื่อนการใช้หญ้าแฝกสู่การพัฒนาที่เชื่อมโยงทั้งมิติสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ"

กลยุทธ์เชิงรับ (WT STRATEGY)

- การสื่อสาร เพื่อขยายผลเชื่อมโยงผลได้ในมิติเศรษฐกิจ เช่น การสร้างรายได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม การลดรายจ่าย การทำเกษตรแบบ GAP เกษตรอินทรีย์ การหนุนเสริมในระบบปลูกพืช การลดความสูญเสียชีวิตและทรัพย์สิน (กรณีพิบัติภัยดินถล่ม คลื่นพัง)

ภาคผนวก จ
คำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการและอนุกรรมการ
โครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

แผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)

คำสั่งคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ที่ ๒ /๒๕๖๕

เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการ

โครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ตามที่คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริได้มีคำสั่งที่ ๒/๒๕๖๐ เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ลงวันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐ นั้น

เนื่องจากการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารงานของหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการดังกล่าว ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินงานโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริสอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน มีประสิทธิภาพ และเกิดผลสัมฤทธิ์มากยิ่งขึ้น อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๕ (๕) แห่งระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. ๒๕๓๔ จึงยกเลิกคำสั่งคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ ๒/๒๕๖๐ ลงวันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๖๐ และแต่งตั้งคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยมีองค์ประกอบ หน้าที่และอำนาจ ดังนี้

๑. คณะกรรมการอำนวยการโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

๑.๑ องค์ประกอบ

๑.๑.๑ นายสุเมธ ตันติเวชกุล	ที่ปรึกษา
กรรมการและเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา	
๑.๑.๒ นายจรัสธาดา กรรณสูต	ประธานกรรมการ
องคมนตรี	
๑.๑.๓ เลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	รองประธานกรรมการ
๑.๑.๔ รองเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา	รองประธานกรรมการ
๑.๑.๕ ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ	กรรมการ
๑.๑.๖ ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์	กรรมการ
๑.๑.๗ ปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม	กรรมการ
๑.๑.๘ ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์	กรรมการ

/๑.๑.๙ ปลัดกระทรวง ...

- ๒ -

๑.๑.๙ ปลัดกระทรวงคมนาคม	กรรมการ
๑.๑.๑๐ ปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	กรรมการ
๑.๑.๑๑ ปลัดกระทรวงมหาดไทย	กรรมการ
๑.๑.๑๒ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	กรรมการ
๑.๑.๑๓ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด	กรรมการ
๑.๑.๑๔ ผู้บัญชาการทหารบก	กรรมการ
๑.๑.๑๕ อธิบดีกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ	กรรมการ
๑.๑.๑๖ อธิบดีกรมชลประทาน	กรรมการ
๑.๑.๑๗ อธิบดีกรมปศุสัตว์	กรรมการ
๑.๑.๑๘ อธิบดีกรมป่าไม้	กรรมการ
๑.๑.๑๙ อธิบดีกรมพัฒนาที่ดิน	กรรมการ
๑.๑.๒๐ อธิบดีกรมวิชาการเกษตร	กรรมการ
๑.๑.๒๑ อธิบดีกรมส่งเสริมการเกษตร	กรรมการ
๑.๑.๒๒ อธิบดีกรมทางหลวง	กรรมการ
๑.๑.๒๓ เลขาธิการสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม	กรรมการ
๑.๑.๒๔ อธิบดีกรมประมง	กรรมการ
๑.๑.๒๕ อธิบดีกรมทางหลวงชนบท	กรรมการ
๑.๑.๒๖ อธิบดีกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช	กรรมการ
๑.๑.๒๗ อธิบดีกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย	กรรมการ
๑.๑.๒๘ อธิบดีกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	กรรมการ
๑.๑.๒๙ เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	กรรมการ
๑.๑.๓๐ เลขาธิการคณะกรรมการการอาชีวศึกษา	กรรมการ
๑.๑.๓๑ อธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	กรรมการ
๑.๑.๓๒ อธิบดีกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม	กรรมการ
๑.๑.๓๓ ผู้บัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน	กรรมการ
๑.๑.๓๔ ผู้บัญชาการหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา	กรรมการ
๑.๑.๓๕ ผู้ว่าการการรถไฟแห่งประเทศไทย	กรรมการ
๑.๑.๓๖ ผู้ว่าการการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย	กรรมการ
๑.๑.๓๗ กรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)	กรรมการ
๑.๑.๓๘ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง	กรรมการ
๑.๑.๓๙ ที่ปรึกษาด้านการประสานงานโครงการหรือด้านการพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	กรรมการ

/๑.๑.๔๐ นางสาวศรีนิตย์ ...

แผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)

- ๓ -

๑.๑.๔๐ นางสาวศรียุทธ์ บุญทอง	กรรมการ
ที่ปรึกษาสำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน	
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	
๑.๑.๔๑ รองเลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน	กรรมการ
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	
๑.๑.๔๒ รองอธิบดีกรมพัฒนาที่ดิน	กรรมการ
และผู้ช่วยเลขานุการ	
๑.๑.๔๓ ผู้อำนวยการกองกิจกรรมพิเศษและวิเทศสัมพันธ์	กรรมการ
สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน	และผู้ช่วยเลขานุการ
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	

๑.๒ หน้าที่และอำนาจ

- ๑.๒.๑ กำหนดนโยบายและกรอบแนวทางการดำเนินงานพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
- ๑.๒.๒ พิจารณาให้ความเห็นชอบกับแผนงาน และแนวทางการดำเนินงานพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริของหน่วยงานต่าง ๆ
- ๑.๒.๓ อำนวยการ กำกับ ดูแลและให้คำแนะนำในการปฏิบัติ รวมทั้งแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
- ๑.๒.๔ แต่งตั้งอนุกรรมการและคณะทำงานหรือบุคคล เพื่อช่วยเหลือในการปฏิบัติงานได้ตามความจำเป็น
- ๑.๒.๕ ในกรณีที่มีความจำเป็นเร่งด่วน ให้ประธานกรรมการอำนวยการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ใช้อำนาจหน้าที่แทน คณะกรรมการฯ และรายงานให้คณะกรรมการฯ ทราบในโอกาสแรก

๒. คณะอนุกรรมการด้านวิชาการและติดตามประเมินผล

๒.๑ องค์ประกอบ

๒.๑.๑ นายณรงค์ โฉมเฉลา	ที่ปรึกษา
๒.๑.๒ นายธวัชชัย ณ นคร	ที่ปรึกษา
๒.๑.๓ รองเลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน	ประธานอนุกรรมการ
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	
๒.๑.๔ รองอธิบดีกรมพัฒนาที่ดิน	รองประธานอนุกรรมการ
๒.๑.๕ ที่ปรึกษาด้านการประสานงานโครงการหรือด้านการพัฒนา	อนุกรรมการ
สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน	
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	

/๒.๑.๖ นายเกรียงศักดิ์ ...

- ๔ -

๒.๑.๖ นายเกรียงศักดิ์ หงษ์โต	อนุกรรมการ
๒.๑.๗ นางสาวศรีนิตย์ บุญทอง	อนุกรรมการ
๒.๑.๘ นางสาววรรณา พาศิริ	อนุกรรมการ
๒.๑.๙ นายพิสุทธิ์ วิจารณ์	อนุกรรมการ
๒.๑.๑๐ นายวีระชัย ณ นคร	อนุกรรมการ
๒.๑.๑๑ นายพิทยากร ลิ้มทอง	อนุกรรมการ
๒.๑.๑๒ นายฉลองชัย แบบประเสริฐ	อนุกรรมการ
๒.๑.๑๓ นายสุรพล สงวนแก้ว	อนุกรรมการ
๒.๑.๑๔ นายประเดิมชัย แสงคุ้มวงศ์	อนุกรรมการ
๒.๑.๑๕ นางนวลฉวี รุ่งธนเกียรติ	อนุกรรมการ
๒.๑.๑๖ ศาสตราจารย์นิพนธ์ ตั้งธรรม	อนุกรรมการ
๒.๑.๑๗ นายพงษ์ศักดิ์ อังกลสิทธิ์	อนุกรรมการ
๒.๑.๑๘ นายวิทยา ตรีโลเทศ	อนุกรรมการ
๒.๑.๑๙ นายปิยะ เฉลิมกลิ่น	อนุกรรมการ
๒.๑.๒๐ ผู้แทนสำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา	อนุกรรมการ
๒.๑.๒๑ ผู้แทนกรมพัฒนาที่ดิน	อนุกรรมการ
๒.๑.๒๒ ผู้แทนกรมป่าไม้	อนุกรรมการ
๒.๑.๒๓ ผู้แทนกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช	อนุกรรมการ
๒.๑.๒๔ ผู้แทนกรมทางหลวง	อนุกรรมการ
๒.๑.๒๕ ผู้แทนกรมประมง	อนุกรรมการ
๒.๑.๒๖ ผู้แทนกรมชลประทาน	อนุกรรมการ
๒.๑.๒๗ ผู้แทนกรมปศุสัตว์	อนุกรรมการ
๒.๑.๒๘ ผู้แทนมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	อนุกรรมการ
๒.๑.๒๙ ผู้แทนกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	อนุกรรมการ
๒.๑.๓๐ ผู้แทนกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน	อนุกรรมการ
๒.๑.๓๑ ผู้แทนหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา	อนุกรรมการ
๒.๑.๓๒ ผู้อำนวยการกองประสานงานโครงการพื้นที่ ๑ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อนุกรรมการ
๒.๑.๓๓ ผู้อำนวยการกองประสานงานโครงการพื้นที่ ๒ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อนุกรรมการ
๒.๑.๓๔ ผู้อำนวยการกองประสานงานโครงการพื้นที่ ๓ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อนุกรรมการ

/๒.๑.๓๕ ผู้อำนวยการ ...

- ๕ -

๒.๑.๓๕ ผู้อำนวยการกองประสานงานโครงการพื้นที่ ๔ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อนุกรรมการ
๒.๑.๓๖ ผู้อำนวยการกองแผนงานและยุทธศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อนุกรรมการ
๒.๑.๓๗ ผู้อำนวยการกองติดตามและประเมินผล สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อนุกรรมการ
๒.๑.๓๘ ผู้อำนวยการกองกิจกรรมพิเศษและวิเทศสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อนุกรรมการ และเลขานุการ
๒.๑.๓๙ ผู้อำนวยการกลุ่มวิจัยและพัฒนาการใช้ประโยชน์หญ้าแฝก ในการจัดการดิน กองวิจัยและพัฒนาการจัดการที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน	อนุกรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ
๒.๑.๔๐ ผู้อำนวยการกลุ่มประสานงานโครงการพิเศษ กองกิจกรรมพิเศษและวิเทศสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อนุกรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ

๒.๒ หน้าที่และอำนาจ

๒.๒.๑ พิจารณากลับกรอง ให้ความเห็น และเสนอแนะแนวทางการดำเนินงานด้านวิชาการ และการติดตามประเมินผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ต่อคณะกรรมการอำนวยการโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

๒.๒.๒ วางแผนและจัดทำแผนแม่บท พร้อมทั้งประสานการขับเคลื่อนโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ การส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาวิจัย การส่งเสริมและขยายผลโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อใช้ประโยชน์ด้านการอนุรักษ์ดินและน้ำ การปรับปรุงบำรุงดิน การศึกษาการป้องกันดินถล่ม การปรับปรุงและการขยายพันธุ์หญ้าแฝกโดยใช้เมล็ด และอื่น ๆ

๒.๒.๓ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และรายงานให้คณะกรรมการอำนวยการโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และส่วนที่เกี่ยวข้องทราบ

๒.๒.๔ แต่งตั้งคณะทำงานหรือบุคคลเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานตามความจำเป็น

๒.๒.๕ ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการอำนวยการโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มอบหมาย

/๓. คณะอนุกรรมการ ...

- ๖ -

๓. คณะอนุกรรมการด้านส่งเสริม ขยายผล เผยแพร่และประชาสัมพันธ์

๓.๑ องค์ประกอบ

๓.๑.๑. รองเลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	ประธานอนุกรรมการ
๓.๑.๒. รองอธิบดีกรมพัฒนาที่ดิน	รองประธานอนุกรรมการ
๓.๑.๓. ที่ปรึกษาด้านการประสานงานโครงการหรือด้านการพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อนุกรรมการ
๓.๑.๔. ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อนุกรรมการ
๓.๑.๕. ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อนุกรรมการ
๓.๑.๖. ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อนุกรรมการ
๓.๑.๗. ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อนุกรรมการ
๓.๑.๘. ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทอ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อนุกรรมการ
๓.๑.๙. ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อนุกรรมการ
๓.๑.๑๐. ผู้แทนสำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา	อนุกรรมการ
๓.๑.๑๑. ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการดินด้วยระบบพืช กรรมพัฒนาที่ดิน	อนุกรรมการ
๓.๑.๑๒. ผู้แทนกรมส่งเสริมการเกษตร	อนุกรรมการ
๓.๑.๑๓. ผู้แทนกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช	อนุกรรมการ
๓.๑.๑๔. ผู้แทนกรมป่าไม้	อนุกรรมการ
๓.๑.๑๕. ผู้แทนกรมวิชาการเกษตร	อนุกรรมการ
๓.๑.๑๖. ผู้แทนกรมปศุสัตว์	อนุกรรมการ
๓.๑.๑๗. ผู้แทนกรมประมง	อนุกรรมการ
๓.๑.๑๘. ผู้แทนกรมทางหลวง	อนุกรรมการ
๓.๑.๑๙. ผู้แทนกรมทางหลวงชนบท	อนุกรรมการ
๓.๑.๒๐. ผู้แทนกรมชลประทาน	อนุกรรมการ
๓.๑.๒๑. ผู้แทนกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย	อนุกรรมการ
๓.๑.๒๒. ผู้แทนกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ	อนุกรรมการ
๓.๑.๒๓. ผู้แทนกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม	อนุกรรมการ
๓.๑.๒๔. ผู้แทนกองทัพบก	อนุกรรมการ
	/๓.๑.๒๕. ผู้แทน...

แผนแม่บทการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ฉบับที่ ๗ (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐)

- ๗ -

๓.๑.๒๕	ผู้แทนหน่วยบัญชาการทหารพัฒนา	อนุกรรมการ
๓.๑.๒๖	ผู้แทนกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน	อนุกรรมการ
๓.๑.๒๗	ผู้แทนกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น	อนุกรรมการ
๓.๑.๒๘	ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	อนุกรรมการ
๓.๑.๒๙	ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา	อนุกรรมการ
๓.๑.๓๐	ผู้แทนบริษัท ปตท. จำกัด (มหาชน)	อนุกรรมการ
๓.๑.๓๑	ผู้แทนสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)	อนุกรรมการ
๓.๑.๓๒	ผู้อำนวยการกองประชาสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อนุกรรมการ
๓.๑.๓๓	ผู้อำนวยการกองกิจกรรมพิเศษและวิเทศสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อนุกรรมการ และเลขานุการ
๓.๑.๓๔	ผู้อำนวยการกลุ่มโครงการพิเศษ กองแผนงาน กรมพัฒนาที่ดิน	อนุกรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ
๓.๑.๓๕	ผู้อำนวยการกลุ่มวิเทศสัมพันธ์ กองกิจกรรมพิเศษ และวิเทศสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษ เพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ	อนุกรรมการ และผู้ช่วยเลขานุการ

๓.๒ หน้าที่และอำนาจ

- ๓.๒.๑ ดำเนินการส่งเสริม ขยายผล เผยแพร่และประชาสัมพันธ์โครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริให้แก่ส่วนที่เกี่ยวข้อง และสาธารณะทราบ
- ๓.๒.๒ กำกับดูแลการส่งเสริม ขยายผล เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ และปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริมอบหมาย
- ๓.๒.๓ รายงานผลการดำเนินการด้านการส่งเสริม ขยายผล เผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ให้คณะกรรมการอำนวยการโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และส่วนที่เกี่ยวข้องทราบ
- ๓.๒.๔ ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่คณะกรรมการอำนวยการโครงการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝกอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มอบหมาย

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

พลเอก

(ประยุทธ์ จันทร์โอชา)

นายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.)

อาคารสำนักงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
๒๐๑๒ ซอยอรุณอมรินทร์ ๓๖ ถนนอรุณอมรินทร์ แขวงบางยี่ขัน
เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐

โทรศัพท์ : ๐-๒๔๔๗-๘๕๐๐ โทรสาร : ๐-๒๔๔๗-๘๕๕๓ WWW.RDPB.GO.TH